

Ο ΜΙΚΡΟΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΤΗΣ ΚΟΥΖΙΝΑΣ

Μια αναζήτηση στις αθηναϊκές κατοικίες του 19ου και 20ου αιώνα.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΙΩΑΝΝΗΣ Μ. ΤΡΟΥΛΛΙΝΟΣ

Ο ΜΙΚΡΟΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΤΗΣ ΚΟΥΖΙΝΑΣ

Μια αναζήτηση στις αθηναϊκές κατοικίες του 19ου και 20ου αιώνα.

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Αμαλία Κωτσάκη (Επιβλέπουσα)

Καθηγήτρια, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πολυτεχνείο Κρήτης

Δημήτριος Ρότσιος

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πολυτεχνείο Κρήτης

Χρήστος Τέσσας

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πολυτεχνείο Κρήτης

Υποβλήθηκε στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πολυτεχνείου Κρήτης

Ιούλιος 2023

Ευχαριστώ θερμά την κα. Αμαλία Κωτσάκη για την πολύτιμη βοήθεια,
καθοδήγηση και υπομονή της.

Ευχαριστώ την οικογένεια και τους φίλους για τη στήριξη και την βοήθεια τους.

Ο ΜΙΚΡΟΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΤΗΣ ΚΟΥΖΙΝΑΣ

Μια αναζήτηση στις αθηναϊκές κατοικίες του 19ου και 20ου αιώνα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
---------------	----

Σκοπός της εργασίας

Αντικείμενο εργασίας

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

ΜΕΘΟΔΟΣ.....	12
--------------	----

Μέθοδος Συλλογής Στοιχείων

Ερμηνευτική Μέθοδος

Υπόθεση εργασίας

Ερευνητικά Ερωτήματα

ΕΥΡΗΜΑΤΑ.....	19
---------------	----

ΑΠΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΥΠΟΘΗΚΕΣ	20
----------------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ο χώρος της κουζίνας στην Οθωνική περίοδο. (Περίοδος πρώιμου κρατικού συγκεντρωτισμού.)

1830 – 1862	27
-------------------	----

1.1 Εισαγωγικά.

1.2 Η κουζίνα στις κατοικίες των λαϊκών στρωμάτων.

1.3 Η κουζίνα στις κατοικίες των αστικών στρωμάτων.

1.4 Ο εξοπλισμός του χώρου της κουζίνας.

1.5 Συμπερασματικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο χώρος της κουζίνας την περίοδο του Χ. Τρικούπη. (Πρώτη περίοδος εκσυγχρονισμού και αστικοποίησης.)

1863 –191339

2.1 Εισαγωγικά.

2.2 Ο χώρος της κουζίνας στις αθηναϊκές νεοκλασικές διπλοκατοικίες.

2.3 Ο χώρος της κουζίνας στις αθηναϊκές νεοκλασικές πολυκατοικίες.

2.4 Ο χώρος της κουζίνας στα αθηναϊκά αστικά μέγαρα.

2.5 Ο εξοπλισμός του χώρου της κουζίνας.

2.6 Συμπερασματικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ο χώρος της κουζίνας την περίοδο του μεσοπολέμου. (Αστικοποίηση και πρόσφυγες.)

1914 – 194056

3.1 Εισαγωγικά.

3.2 Η κουζίνα στις μονοκατοικίες.

3.3 Η κουζίνα στις πολυκατοικίες.

3.4 Η κουζίνα στις προσφυγικές κατοικίες

3.5 Ο εξοπλισμός του χώρου της κουζίνας.

3.6 Συμπερασματικά.

ΚΑΤΟΧΗ ΚΑΙ ΕΜΦΥΛΙΟΣ82

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Ο χώρος της κουζίνας την μεταπολεμική περίοδο της αστικοποίησης - αστυφιλίας.

1950 – 197984

4.1 Εισαγωγικά.

4.2 Ο χώρος της κουζίνας στις μονοκατοικίες της μεταπολεμικής Αθήνας.

4.3 Ο χώρος της κουζίνας στις πολυκατοικίες της μεταπολεμικής Αθήνας.

4.4 Ο χώρος της κουζίνας στις εργατικές κατοικίες της μεταπολεμικής Αθήνας.

4.5 Ο εξοπλισμός του χώρου της κουζίνας.

4.6 Συμπερασματικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Ο χώρος της κουζίνας την περίοδο των αστικών μεταλλαγών.

1980 – 2000116

5.1 Εισαγωγικά.

5.2 Ο χώρος της κουζίνας στις μονοκατοικίες .

5.3 Ο χώρος της κουζίνας στις πολυκατοικίες.

5.4 Ο εξοπλισμός του χώρου της κουζίνας.

5.5 Συμπερασματικά.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ145

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ153

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ158

1. " Η κηροποιός ", Απόστολος Γεραλής

Σκοπός της εργασίας

Σκοπός της εργασίας είναι η διερεύνηση της εξέλιξης του χώρου της κουζίνας στις αθηναϊκές κατοικίες του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα.

Αντικείμενο εργασίας

Αντικείμενο μελέτης αποτελεί ο χώρος της κουζίνας στους διάφορους τύπους κατοικίας, επώνυμης και ανώνυμης αρχιτεκτονικής του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα. Συνολικά μελετήθηκαν **209** αρχιτεκτονικά παραδείγματα, **101** μονοκατοικίες και **108** διαμερίσματα.

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Για την εν λόγω εργασία, εντοπίστηκε ότι παρόλο που έχει μελετηθεί η κατοικία, τις περισσότερες φορές ερευνώντας χρονικές περιόδους ή το συνολικό έργο αρχιτεκτόνων, οι επιμέρους χώροι της κατοικίας δεν έχουν μελετηθεί μεθοδολογικά. Για να γίνει δυνατή αυτή η έρευνα, ως βιβλία αναφοράς για τον 19^ο αιώνα χρησιμοποιήθηκαν :

Μπίρης Μ. Γ., *Αθηναϊκή αρχιτεκτονική 1875 -1925*, εκδοτικός οίκος μέλισσα, Αθήνα, 2003

Μαρμαράς Μ.Β., *Για την αρχιτεκτονική και την πολεοδομία της Αθήνας, δεκατέσσερα κείμενα και ένα αρχείο*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2012

Ενώ για τον 20^ο αιώνα χρησιμοποιήθηκε το βιβλίο :

Μαρμαράς Μ.Β., *Η Αστική Πολυκατοικία της Μεσοπολεμικής Αθήνας*, εκδόσεις: πολιτιστικό ίδρυμα ομίλου Πειραιώς, Αθήνα, 1991

και η διδακτορική διατριβή:

Ρούσση Β., *Τα σπίτια του μεσοπολέμου στην Αττική: αστική, προαστιακή, εξοχική κατοικία*, ΕΜΠ, 2011

Μέθοδος Συλλογής Στοιχείων

Η συλλογή στοιχείων βασίστηκε σε:

- Αρχαιακή Έρευνα
- Βιβλιογραφική Ερευνά
- Έρευνα στον Τύπο
- Έρευνα στο διαδίκτυο

Ερμηνευτική Μέθοδος

Υπόθεση εργασίας

«Όλα συμβαίνουν στην κουζίνα. Η ζωή συμβαίνει στην κουζίνα.»

- Andrew Zimmern

Η κουζίνα είναι αδιαμφισβήτητα η “καρδιά” του σύγχρονου σπιτιού. Συγκροτεί ισχυρά αποθέματα μνήμης της οικογενειακής ζωής, καθώς αποτελεί χώρο συνάντησης, συζήτησης και δημιουργίας που συμβάλλει στην ενίσχυση του θεσμού της οικογένειας και παράλληλα στην αναβίωση παραδόσεων και εθίμων. Όμως η εμβέλεια του χώρου της κουζίνας δεν περιορίζεται στα αυστηρά όρια της κατοικίας, παλαιότερα οι ψίθυροι, οι μυρωδιές και οι ήχοι, γέμιζαν καθημερινά, τις αυλές, τους ακάλυπτους και τους φωταγωγούς, δημιουργώντας έναν μικρόκοσμο, μια ανεξάρτητη κρυφή κοινότητα, εικόνες που στις μέρες μας σε μεγάλο βαθμό έχουν εκλείψει, αλλά διατηρούνται αναλλοίωτες, μέσα από τις παλιές ελληνικές ταινίες. Όλα αυτά καθιστούν τον χώρο της κουζίνας τον πυρήνα του σύγχρονου τρόπου κατοίκησης.

Η αστικοποίηση, η ανοικοδόμηση και η μετανάστευση –εσωτερική και εξωτερική– θέτουν τη βάση για τις αλλαγές που κατακλύζουν την ελληνική κοινωνία του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα. Το τοπίο της πόλης μεταβάλλεται ραγδαία, διαμορφώνονται νέες σχέσεις μεταξύ του αστικού κέντρου, των προαστίων, των προσφυγικών γειτονιών και της εκτός σχεδίου αυθαίρετης δόμησης. Επιπλέον, η κλίμακα, ο ορίζοντας και η πυκνωση της πόλης αλλάζει δραματικά με την εμφάνιση και διάδοση νέων τύπων κατοίκησης, ιδιαίτερως της πολυκατοικίας. Παράλληλα, αλλαγές υπάρχουν και στη καθημερινή ζωή, μέσω της διαμόρφωσης αστικής κουλτούρας, την εισαγωγή νέων κοινωνικών προτύπων από το εξωτερικό, την εμφάνιση της κοινωνίας του θεάματος και την

υιοθέτηση του καταναλωτικού τρόπου ζωής, μετατρέποντας τη πόλη, στο κατεξοχήν πεδίο διαμόρφωσης ταυτότητας και τάσεων εκσυγχρονισμού.¹

Μια κατοικία, γενικότερα, μαρτυράει πολλά για τον τρόπο ζωής του ιδιοκτήτη, αφού μέσα από τους διαφορετικούς τύπους κατοικίας, μέσω του τρόπου με τον οποίο κατανέμονται και επικοινωνούν οι λειτουργικές ενότητες τους, μπορούμε να αντλήσουμε στοιχεία για τον τρόπο ζωής, τις ανάγκες και τις αντιλήψεις, που επικρατούν κάθε χρονική περίοδο. Αυτό γίνεται εφικτό καθώς όλοι οι τύποι και ιδιαίτερα το διαμέρισμα των πολυκατοικιών, υποδέχθηκαν όλους τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς και αποτέλεσαν τη σκηνή στην οποία διαδραματίστηκε ο εκσυγχρονισμός της ελληνικής κοινωνίας και η μετάβαση προς τον σύγχρονο τρόπο ζωής. Όπως αναφέρει ο Παναγής Παναγιωτόπουλος, « εκεί θα οργανωθούν οι μορφές του εκδημοκρατισμού του βίου αλλά και οι συντηρητικές αντιστάσεις μιας οικογένειας που αλλάζει στο εσωτερικό της για να διατηρήσει τα εξωτερικά της προνόμια. Η αναβάθμιση της παιδικής και εφηβικής ηλικίας, η γυναικεία χειραφέτηση από το πατριαρχικό μοντέλο, η επικράτηση του γάμου από έρωτα και του παιδιού από επιλογή, η καθιέρωση της ναρκισσιστικής κουλτούρας και του ευδαιμονιστικού υποδείγματος.»²

Η κουζίνα σχετικά με την τριμερή κατανομή των λειτουργιών της κατοικίας (υποδοχή – βοηθητικοί χώροι – υπνοδωμάτια), ανήκει στους βοηθητικούς χώρους. Με δεδομένο ότι ο βαθμός ιδιωτικότητας αντικατοπτρίζει αντίστοιχο επίπεδο αστικοποίησης, η κουζίνα και σε αυτό το ζήτημα έχει κεντροβαρικό ρόλο. Αυτό συμβαίνει γιατί οι λειτουργίες που περιλαμβάνει, εμφανίζουν αναμεμειγμένες χρήσεις όπως παρασκευή του φαγητού, αποθήκευση και διατήρηση των τροφίμων, καθαριότητα, φαγητό και συχνά διημέρευση. Η συνύπαρξη ή μη των παραπάνω καθιστά την μελέτη της κουζίνας ενδιαφέρουσα σε μια προσπάθεια κατανόησης της εξέλιξης της νεοελληνικής κατοικίας.

¹ https://www.lifo.gr/now/entertainment/ethniki-pinakothiki-mia-megali-ekthesi-gia-tin-astikopoiisi-tis-metapolemikis?fbclid=IwAR1Wj1HQgMyhrEAJ_WroQLfpgugl052G5OzBG0DYtyNiDDIQNTfb0R--bj

² Παναγιωτόπουλος Παναγής, *Η στέγη και η γεύση. Για το διαμέρισμα της μεσαίας τάξης στα μεταπολιτευτικά χρόνια.*, ΕΚΠΑ, Αθήνα, 2022

.2

Ερμηνευτικά

Έχοντας προαναφερθεί στα παραπάνω, θα περίμενε κάποιος ότι ο χώρος της κουζίνας θα έχει αποτελέσει αντικείμενο έρευνας στο παρελθόν και θα έχει συγκεντρωθεί αρκετό υλικό, το οποίο όμως δεν ισχύει, τουλάχιστον στην περίπτωση της Ελλάδας, καθώς εντοπίζονται ελάχιστες αναφορές στη βιβλιογραφία, το διαδίκτυο και τον Τύπο. Επιχειρώντας λοιπόν να φωτίσουμε τον χώρο της κουζίνας στην Ελλάδα, ως αυτόνομη μονάδα αλλά και σε σχέση με την υπόλοιπη κατοικία, εξετάζουμε το πώς εξελίχθηκε και ποιοι παράγοντες οδήγησαν στην διαμόρφωση της σημερινής εικόνας και αντίληψης που υπάρχει γι' αυτή. Σε αυτή την εργασία επιλέχθηκε ως αντικείμενο μελέτης, ο χώρος της κουζίνας στους διάφορους τύπους της Αθηναϊκής κατοικίας του 19ου και 20ου αιώνα, με δεδομένο ότι η πρωτεύουσα αποτελεί πρότυπο για την υπόλοιπη Ελλάδα και η χρονική περίοδος γιατί αποτελεί το νέο Ελληνικό Κράτος.

Ως ερμηνευτικό εργαλείο της έρευνας, επιλέχθηκε η έννοια της αστικοποίησης, καθώς αυτή αποτελεί μοχλό εξελίξεων στη τομή της κατοικίας ως αντικατοπτρισμός ζητημάτων ιδιωτικότητας, κοινωνικής προβολής, αλλά και εισαγωγής της τεχνολογίας ως τεκμήριο νεοτερικότητας. Επίσης η έννοια της αστικοποίησης ταυτισμένη με τα δυτικά πρότυπα και την διείσδυση τους στην ελληνική κοινωνία αναδεικνύει ζητήματα πολιτισμικά και ιδεολογικά. Η εστίαση και η προετοιμασία του φαγητού αποτελεί ως γνωστόν θεμελιώδη πολιτισμική έκφραση κάθε κοινωνίας.

Στην ερμηνεία γίνεται επίσης χρήση εικαστικών τεκμηρίων, άρθρων στον Τύπο, διαφημίσεων και κινηματογραφικών έργων. Ενώ επιχειρείται συνανάλυση με τις εκάστοτε κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές συνθήκες. Η κουζίνα αναλύεται αυτόνομα αλλά και σε σχέση με τις λουπές λειτουργίες της κατοικίας, ενώ εξετάζουμε τα χρησιμοποιούμενα υλικά ως τεκμήρια εισαγωγής τεχνολογίας στην κατασκευή,

ταυτόχρονα επιχειρείται ανάλυση του εξοπλισμού της ως αναπόσπαστο στοιχείο της αρχιτεκτονικής της.

Εφόσον το ενδιαφέρον της μελέτης έγκειται στην αστικοποίηση και τον εκσυγχρονισμό, οι χρονολογικές τομές της εργασίας προκύπτουν μέσα από τη διαδικασία αστικοποίησης και εκσυγχρονισμού της Αθήνας και είναι οι ακόλουθες:

1830 – 1862 Ο χώρος της κουζίνας στην Οθωνική περίοδο. (Περίοδος πρώιμου κρατικού συγκεντρωτισμού.)

(Λαϊκές κατοικίες | Κατοικίες ανώτερων κοινωνικών ομάδων)

1863 – 1913 Ο χώρος της κουζίνας την περίοδο του Χ. Τρικούπη. (Πρώτη περίοδος εκσυγχρονισμού και αστικοποίησης.)

(Μονοκατοικίες | διπλοκατοικίες | πολυκατοικίες | αστικά μέγαρα)

1914 – 1940 Ο χώρος της κουζίνας την περίοδο του μεσοπολέμου. (Αστικοποίηση και πρόσφυγες.)

(Μονοκατοικίες | πολυκατοικίες | προσφυγικές κατοικίες)

1950 – 1979 Ο χώρος της κουζίνας την μεταπολεμική περίοδο της αστικοποίησης - αστυφιλίας.

(Μονοκατοικίες | πολυκατοικίες | εργατικές κατοικίες)

1980 – 2000 Ο χώρος της κουζίνας την περίοδο των αστικών μεταλλαγών.

(Μονοκατοικίες | πολυκατοικίες)

Σε κάθε κεφάλαιο, ο χώρος της κουζίνας εξετάζεται στους διάφορους τύπους κατοικίας που αντιπροσωπεύουν τις διάφορες κοινωνικό – οικονομικές ομάδες της ελληνικής πρωτεύουσας.

Ερευνητικά Ερωτήματα

1. Πώς εξελίσσεται η οργάνωση της κάτοψης αναφορικά με τη χωροθέτηση της κουζίνας και πως αυτό ερμηνεύεται;
2. Ποιες χρονικές τομές σηματοδοτούν αλλαγή στη διάταξη της κουζίνας και στο μέγεθος της και πως αυτό ερμηνεύεται;
3. Υπάρχουν σταθερά στοιχεία καθ' όλη την διάρκεια της περιόδου που μελετάμε;
4. Η σχέση μεταξύ χώρου παρασκευής φαγητού και τραπεζαρίας εμφανίζει διαφοροποιήσεις και ποτέ; Πως ερμηνεύεται;
5. Εντοπίζονται διαφορές μεταξύ μονοκατοικιών και διαμερισμάτων της ίδιας χρονικής περιόδου;
Αν ναι σε ποια εποχή εμφανίζονται εντονότερες και πώς αυτό ερμηνεύεται;
6. Ποιες αλλαγές συντελούνται από την εισροή προτύπων από το εξωτερικό στην διάρθρωση του χώρου της κουζίνας;
7. Πώς οι νέοι τύποι συσκευών για τη κουζίνα εξελίσσουν την αρχιτεκτονική του χώρου;
8. Πώς οι συνθήκες υγιεινής επηρεάζουν την επιλογή των υλικών στις κουζίνες;
9. Πώς επηρέασε η είσοδος της γυναίκας στον χώρο εργασίας την διάρθρωση του χώρου της κουζίνας.

4. “Αναμονή”, Απόστολος Γεραλής

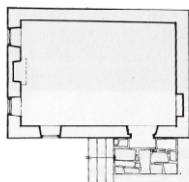
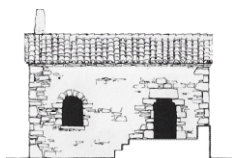
ΑΠΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΥΠΟΘΗΚΕΣ

Οι λαϊκές κατοικίες των αρχών του 19ου αιώνα, εντοπίζονται σε διάφορους τύπους, διατηρώντας όμως κοινό αρχιτεκτονικό λεξιλόγιο, έχουν μέτρια κλίμακα και εντάσσονται στο τοπίο. Είναι χαμηλά ταπεινά κτίσματα ή ψηλότερα χωρίς επιβλητικό όγκο, με απλά υλικά και ελάχιστο διάκοσμο, ενώ οι λειτουργίες τους είναι εξαρτημένες από την παραγωγή και τα μέσα παραγωγής γι αυτό και η αυλή αποτελεί σε όλους τους τύπους προέκταση της κατοικίας και φιλοξενεί λειτουργίες της, ενώ η διαμόρφωση των χώρων καθορίζεται από την οικονομική και ταξική θέση του ιδιοκτήτη. Οι βασικοί τύποι κατοικίας διαμορφώθηκαν βάση της τριμερής λειτουργικής σύστασης της κατοικίας (κατοικία – αποθήκη – στάβλος) και είναι το ισόγειο μονόχωρο ή δίχωρο σπίτι, το ισόγειο καμαρόσπιτο και το δώροφο σπίτι.³

Ο χώρος της κουζίνας στις ισόγειες αγροτικές λαϊκές κατοικίες των αρχών 19^{ου} αιώνα.

Η κουζίνα στο μονόχωρο σπίτι ή μονόσπιτο.

Το μονόχωρο σπίτι αποτελεί τον λιτότερο τύπο κατοικίας της εποχής, ικανό για τη κάλυψη των στοιχειωδών αναγκών διαβίωσης των κατοίκων. Έχει απλούστατη τετράγωνη κάτοψη και οι λειτουργίες του οργανώνονται σε οριζόντιο επίπεδο στον ίδιο χώρο, χωρίς να γίνονται διακριτές εξωτερικά. Υπάρχουν λιγοστά μικρά ανοίγματα, αποκλειστικά στην κεντρική όψη, τα οποία εξυπηρετούν για τον αερισμό και φωτισμό της κατοικίας και ως διέξοδος για τον καπνό από τη φωτιά, που άναβε στη βάτρα, στο κέντρο της κατοικίας και ήταν το μέρος συνάντησης της οικογένειας, στο οποίο κάθονταν τριγύρω και μαγειρεύαν.⁴

.5

.6

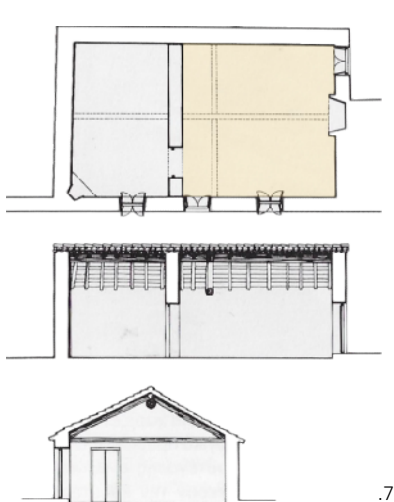
5. Όψη, κάτοψη 6. Φωτογραφία

³ Δημητσάντου- Κρεμέζη Αικατερίνη, *Το Καμαρόσπιτο της Αττικής*, Αθήνα 1986, Μέρος Α.2.α, σελ. 23

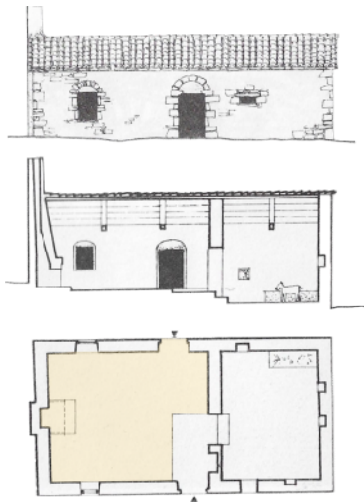
⁴ Ο.π. , Μέρος Α.2.β.1, σελ. 26-27

Η κουζίνα στο δίχωρο σπίτι.

Το δίχωρο σπίτι αποτελεί τον χαρακτηριστικό τύπο παραδοσιακής αρχιτεκτονικής της περιόδου. Προκύπτει είτε από τον διπλασιασμό είτε από τη διαίρεση του μονόχωρου σπιτιού με βελτίωση προς τις συνθήκες διαβίωσης. Αποτελείται από δύο χώρους, με διάφορες παραλλαγές προς την λειτουργία τους. Η επικοινωνία μεταξύ των δύο χώρων πραγματοποιείται εσωτερικά μέσω ανοίγματος ή από ανεξάρτητες εισόδους εξωτερικά μέσω σκεπαστού εξώστη. Ο ένας τρόπος διαχωρισμού των χώρων, αφορά την απομόνωση της κατοικίας από τον στάβλο (.8). Σε αυτή την περίπτωση στον ένα χώρο συντελούνται όλες οι λειτουργίες της κατοικίας ακολουθώντας τη διαρρύθμιση της μονόχωρης κατοικίας, ενώ ο άλλος χώρος χρησιμοποιείται αποκλειστικά για τη στέγαση των ζώων.⁵ Ο άλλος τρόπος διαχωρισμού εφαρμόζεται κατά βάση στα αστικά κέντρα, σε περιπτώσεις που οι λειτουργίες του στάβλου έχουν μετακινηθεί σε κάποιο σημείο της αυλής (.7). Σε αυτές τις περιπτώσεις στον ένα χώρο τοποθετούνται οι χώροι υποδοχής και ύπνου, ενώ στο άλλο που έχει πιο καθημερινό, πρόχειρο χαρακτήρα υπάρχει η γωνιά του φαγητού. Η είσοδος και στους δύο χώρους γίνεται ανεξάρτητα, ενώ υπάρχει και εσωτερική σύνδεση. Σε ορισμένες περιπτώσεις η διαφορά λειτουργίας τονίζεται με ισοσταθμία μεταξύ των δύο χώρων.⁶

.7

.8

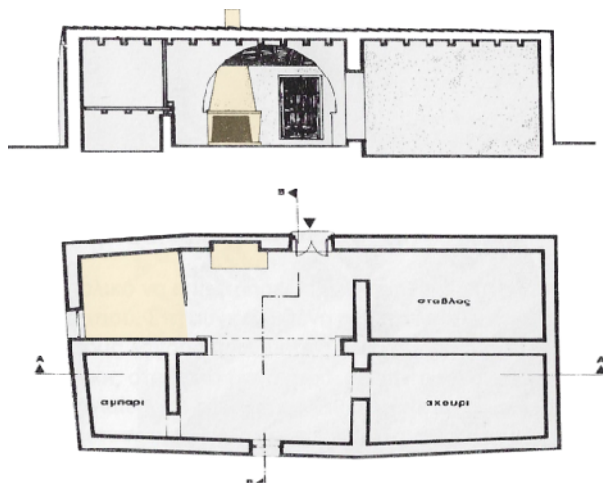
7. Κάτοψη, τομές 8. Όψη, τομή, κάτοψη

⁵ Ό.π. , Μέρος Α.2.β.1, σελ. 34

⁶ Ό.π. , Μέρος Α.2.β.1, σελ. 41

Η κουζίνα στο καμαρόσπιτο.

Το καμαρόσπιτο, ανήκει στην κατηγορία των “πλουσιόσπιτων” της εποχής και φανερώνει την οικονομική κατάσταση των ιδιοκτητών του. Στη βασική του μορφή είναι ισόγειο κτίσμα ορθογώνιας κάτοψης. Ενώ παραπέμπει στο μονόχωρο σπίτι, η ύπαρξη του κεντρικού διαμήκη τοίχου που φέρει την καμάρα και χωρίζει το σπίτι σε δύο επιμήκη τμήματα, πολλαπλασιάζει τις δυνατότητες κατανομής των λειτουργιών, δίνοντας παράλληλα δυνατότητες αυτονόμησης τους. Τα δύο τμήματα διαφοροποιούνται ως προς την κατανομή των λειτουργιών τους. Στο πιο φωτεινό τμήμα σε επαφή με τον εξωτερικό χώρο, τοποθετούνταν οι καθημερινές λειτουργίες όπως το μαγείρεμα, η είσοδος και έξοδος από το σπίτι, ενώ στο πιο σκοτεινό τμήμα, λειτουργίες ανεξάρτητες με την καθημερινότητα, όπως ο ύπνος και η αποθήκευση. Στο καμαρόσπιτο, υπάρχει ιδιαίτερος χώρος για τη κουζίνα, που περιλαμβάνει τζάκι, που τοποθετείται σε μια από τις τέσσερις γωνίες της κατοικίας, που ονομάζονται φούντια και επικοινωνεί άμεσα με τον κεντρικό χώρο που συγκεντρώνει τις λειτουργίες διημέρευσης της κατοικίας. Παράλληλα το μαγείρεμα γίνεται και στη βάτρα, που τοποθετείται στο κέντρο της καμάρας ώστε να κρεμάνε με γάντζο τα μαγειρικά σκεύη.⁷

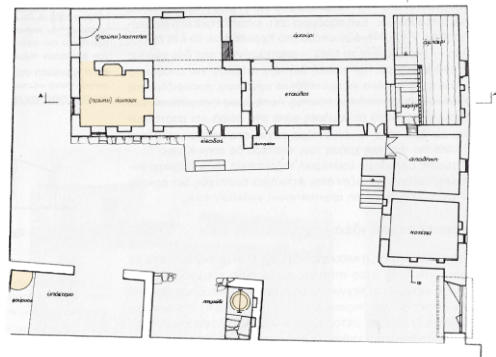
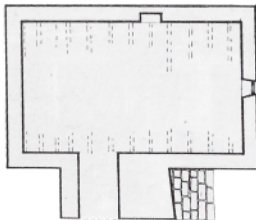
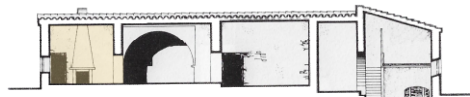
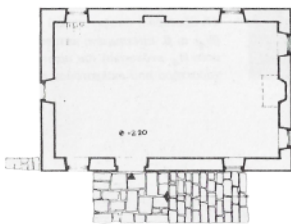
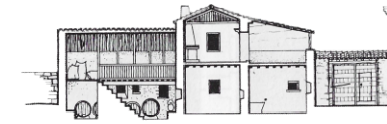
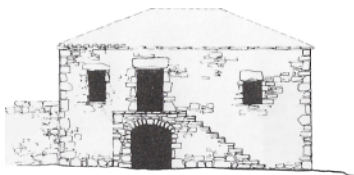
9. Τομή, κάτοψη

⁷ Ό.π. , Μέρος Α.4.α.2, σελ. 77

Ο χώρος της κουζίνας στις διώροφες αγροτικές λαϊκές κατοικίες του 19^{ου} αιώνα.

Η κουζίνα στη διώροφη κατοικία.

Αυτός ο τύπος κατοικίας επιλέγεται ως μια εξελιγμένη μορφή κατοικίας, προσδίδοντας παράλληλα κοινωνικό γόητρο στους ιδιοκτήτες.⁸ Είναι κτίσματα τετράγωνης ή ορθογώνιας κάτοψης και πρισματικού όγκου, τα οποία φτάνουν τους δύο πλήρεις ορόφους. Ήταν χτισμένα επιμελώς με πλίνθους ή πέτρες προκειμένου να αντέξουν το βάρος του ορόφου, ενώ εκμεταλλεύονται παράλληλα τη δυνατότητα του ορόφου για καλύτερο φωτισμό και αερισμό. Η κατανομή των λειτουργιών γίνεται κατακόρυφα. Στον πάνω όροφο (ανώι) τοποθετείται η κατοικία που περιλαμβάνει τους χώρους υποδοχής και ύπνου, διαχωρίζοντας την πλέον από τους χώρους αποθήκευσης και τον στάβλο που τοποθετούνται στον κάτω όροφο (κατώι), που περιλαμβάνει επίσης και το μαγειρείο. Η πρόσβαση στον όροφο γίνεται αποκλειστικά απέξω μέσω πέτρινης κτιστής σκάλας που κατέληγε σε πλατύσκαλο.⁹

.10

.11

10. Όψη, κάτοψη ορόφου, κάτοψη ισογείου

11. Τομές, κάτοψη

⁸ Ο.π. , Μέρος Α.2.β.2, σελ. 41

⁹ Ο.π. , Μέρος Α.2.β.2, σελ. 47

Ο εξοπλισμός του χώρου μαγειρέματος.

Στους διάφορους τύπους κατοικιών αυτής της περιόδου ο εξοπλισμός του χώρου μαγειρέματος είναι ελάχιστος. Εσωτερικά από σταθερά έπιπλα, υπάρχει η βάτρα, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις εντοπίζονται χτιστά τζάκια που χρησιμοποιούνταν για το μαγείρεμα. Επιπλέον υπάρχουν ξύλινα κρεμαστά ράφια και κρεμαστοί γάντζοι για αποθήκευση σκευών και τροφίμων. Εξωτερικά, συνήθως υπάρχει χτιστός φούρνος, πηγάδι και πέτρινη γούρνα. Από σκεύη πολλές φορές υπάρχει μονάχα μια χύτρα και μερικά κουτάλια.

12. Πηγάδι

13. Εξωτερικός φούρνος

14. “Η ώρα του δείπνου στο καλύβι του χωρικού”, Λιθογραφία του Gille

15. "Τζάκι", Απόστολος Γεραλής

16. "Στο τζάκι", Απόστολος Γεραλής

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ο χώρος της κουζίνας στην Οθωνική περίοδο.
(Περίοδος πρώιμου κρατικού συγκεντρωτισμού.)

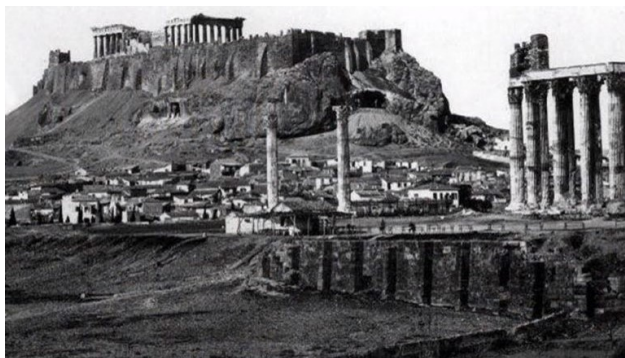
1830 – 1862

1.1 Εισαγωγικά.

Την Οθωνική περίοδο, η Αθήνα εμφανίζει κατάσταση ερήμωσης, όμως με την ίδρυση του Νέου Ελληνικού Κράτους, ξεκινάει η προσπάθεια για να ορθοποδήσει. Στην Αθήνα, ως η νέα πρωτεύουσα, αρχίζουν να εισρέουν νέοι κάτοικοι, επαρχιώτες από διάφορα σημεία της χώρας, ομογενείς από το εξωτερικό, διοικητικές αρχές και στρατιωτικές φρουρές, με τον κύριο όγκο του πληθυσμού να αποτελούν τα μικρομεσαία λαϊκά στρώματα, ενώ τα ανώτερα αστικά στρώματα συγκροτούν μια μικρή κλειστή τάξη. Ως αποτέλεσμα το 1840, η Αθήνα κατοικείται από 40.000 κάτοικους, περίπου ο δεκαπλάσιος αριθμός από αυτόν που είχε τα πρώτα χρόνια μετά την απελευθέρωση, δημιουργώντας μια κατάσταση πρώιμου κρατικού συγκεντρωτισμού που οδήγησε σε ταχύτατη οικιστική ανάπτυξη.¹⁰

Παρά την εισροή νέου πληθυσμού και της ανοικοδόμησης που υπήρξε ως συνέπεια, δεν εμφανίζεται αστικοποιημένος πληθυσμός, ούτε υπάρχει ουσιαστική διαμόρφωση νέων συνοικιών στην Αθήνα. Η ανοικοδόμηση υπήρξε εντονότερη στην παλιά πόλη, με κάθε δυνατή οικονομία, στοχεύοντας στην άμεση κάλυψη της ανάγκης για στέγαση του νέου πληθυσμού. Ενώ έξω από αυτή εντοπίζονταν, απομακρυσμένα, λίγες νεόκτιστες κατοικίες των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, που αποτελούσαν τα περιορισμένα δείγματα της έντεχνης αρχιτεκτονικής της εποχής.¹¹

Οι κύριοι τύποι κατοικίας που εντοπίζονται αυτή τη περίοδο χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, βάση της κοινωνικό-οικονομικής κατάστασης των κατοίκων. Τη πρώτη κατηγορία αποτελούν οι κατοικίες των λαϊκών στρωμάτων, ενώ τη δεύτερη οι κατοικίες των εύπορων αστικών στρωμάτων.

17. Άποψη Αθήνας την Οθωνική περίοδο.

¹⁰ Μπίρης Μ., *ΑΘΗΝΑΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ 1875-1925*, εκδόσεις Μέλισσα, 1984, σελ.11

¹¹ Μπίρης Μ., *ό.π.*, σελ.40

1.2 Ο χώρος της κουζίνας στις λαϊκές κατοικίες της Οθωνικής περιόδου.

Στο πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα όπως προαναφέρθηκε, το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της Αθήνας, συνιστούσαν τα λαϊκά μικρομεσαία στρώματα, οι κατοικίες των οποίων, χωρίζονταν σε δύο κατηγορίες με βάση στον τύπο της κάτοψης τους: στις κατοικίες ανοικτού και κλειστού τύπου κάτοψης και αποτελούσαν κατά κύριο λόγο προϊόν ανώνυμων λαϊκών τεχνητών της εποχής.¹²

1.2.1 Ο χώρος της κουζίνας στις κατοικίες με κάτοψη ανοικτού τύπου.

Αποτελούσαν τον κύριο τύπο κατοικίας της περιόδου,¹³ βασικά στοιχεία του οποίου είναι η τοποθέτηση του κυρίως σώματος της κατοικίας στο βάθος του οικοπέδου, έχοντας την δυνατότητα επέκτασης προς τη μία από τις δύο μεσοτοιχίες μέχρι το όριο του δρόμου γύρω από την αυλή, δίνοντας της το σχήμα «Γ» ή «Π».¹⁴ Οι κλειστοί χώροι της κατοικίας ήταν παραταγμένοι σε σειρά (αντιστοιχία, ισόγειο -όροφος),¹⁵ στο ισόγειο υπήρχαν οι βοηθητικοί χώροι όπως η τραπεζαρία, το μαγειρείο, το κοτέτσι, το κελάρι, οι χώροι αποθήκευσης καθώς και το λουτρό, ενώ στον όροφο υπήρχε ο διάδρομος (χαγιάτι) και τα κυρίως δωμάτια.¹⁶ Η επικοινωνία με την αυλή γινόταν μέσω σκεπαστού διαδρόμου ενώ μεταξύ των ορόφων γινόταν μέσω υπαίθριων κλιμάκων (ξύλινων ή μαρμάρινων).

Επιπλέον, λόγω της επιτακτικής ανάγκης για στέγαση, οι κατοικίες αυτού του τύπου μπορούσαν εύκολα, με προσθήκες και μετατροπές, να στεγάσουν πάνω από μια οικογένεια, εκ των οποίων όλοι μοιράζονταν την αυλή και την είσοδο από το δρόμο, ενώ στις ιδιοκτησίες τους εισέρχονταν από δικές τους αυτόνομες κλίμακες.¹⁷

¹² Μαρμαράς Μ.Β., *Για την αρχιτεκτονική και την πολεοδομία της Αθήνας, δεκατέσσερα κείμενα και ένα αρχείο*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2012, σελ 26-27

¹³ Μαρμαράς Μ.Β., *ό.π.*, σελ 27

¹⁴ «Η στενή όψη (5-7 μ.) και το αρκετό βάθος των οικοπέδων, δεν επέτρεπε την εγκάρσια τοποθέτηση του κτίσματος αλλά την ανάπτυξη προς το βάθος, επίσης βάση του πρώτου Βασιλικού διατάγματος, έπρεπε ένα τμήμα του κτηρίου να είναι ανεπτυγμένο πάνω στον δρόμο και το υπόλοιπο να είναι ανεπτυγμένο προς το βάθος της αυλής, εφαιπτόμενο σε μια από τις δύο μεσοτοιχίες προκειμένου τα δωμάτια να φωτίζονται από την ανατολή ή την μεσημβρία.» | πηγή : Μπίρης Μ., *ό.π.*, σελ 42

¹⁵ Μπίρης Μ., *ό.π.*, σελ 40

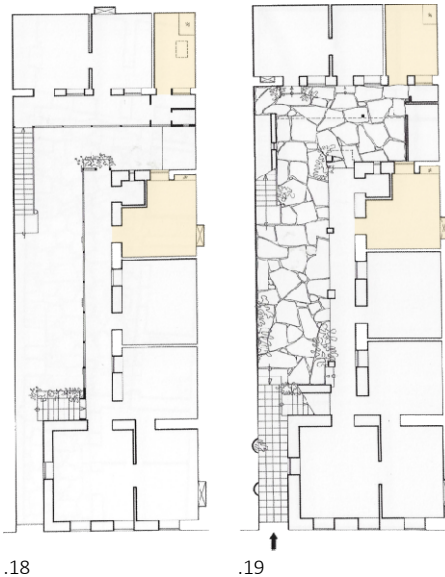
¹⁶ Κωνσταντινίδης Α., *Τα παλιά Αθηναϊκά σπίτια*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Αθήνα, 1950, σελ.41

¹⁷ Μπίρης Μ., *ό.π.*, σελ 46

Για τον χώρο της κουζίνας, παρατηρείται ότι αποτελεί κλειστό δωμάτιο, όσο το δυνατόν απομονωμένο από τις επίσημες λειτουργίες της κάθε κατοικίας, υπάρχει πάντα μικρό άνοιγμα για αερισμό του χώρου από τον καπνό της φωτιάς και πολλές φορές η αυλή λειτουργεί ως επέκταση του, αφού εκεί συχνά εντοπίζεται, χτιστός φούρνος και πηγάδι. Στις περιπτώσεις που στο χτίσμα μένει μια οικογένεια ο χώρος της κουζίνας είναι αποκλειστικά στο ισόγειο, ενώ στις περιπτώσεις με παραπάνω από μια οικογένεια, εντοπίζονται και στους ορόφους, μια σε κάθε κατοικία.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν:

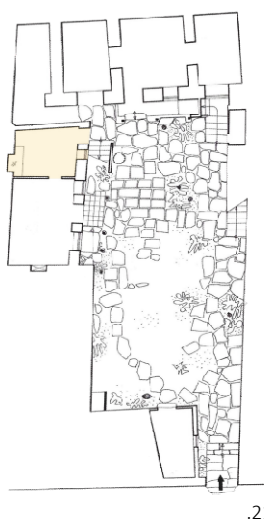
Η κατοικία στην **οδό Μαυρομυχάλη 27**.

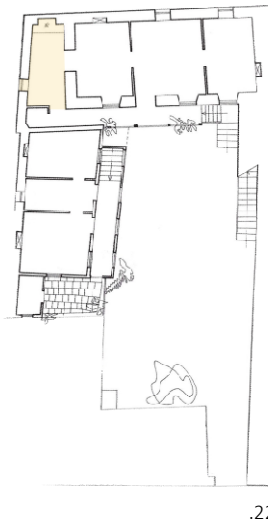
.20

18. Κάτοψη ορόφου 19. Κάτοψη ισογείου 20. Άποψη αυλής

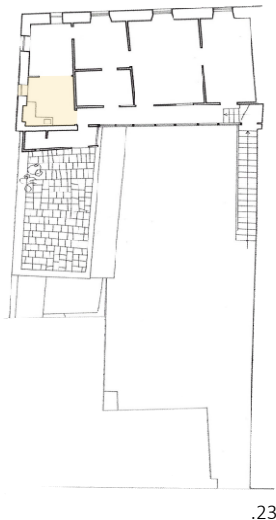
Η κατοικία στην οδό Τριπόδων 32.

.21

.22

.23

.24

.25

.26

21. κάτοψη ισογείου 22. Κάτοψη α' ορόφου 23. Κάτοψη β' ορόφου 24-26. Απόψεις αυλής

1.2.2 Ο χώρος της κουζίνας στις κατοικίες με κάτοψη κλειστού τύπου.

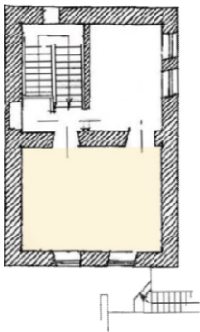
Οι κατοικίες με κάτοψη κλειστού τύπου, σαν τύπος συνυπήρξε με αυτόν της ανοικτής κάτοψης στον παλιό οικισμό της πόλης μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, κατάφερε να επιβιώσει, όμως δεν αποτέλεσε τον επικρατέστερο τα επόμενα χρόνια.

Χαρακτηρίζεται από αδιάθρθωτο λιτό κυβικό όγκο, παρουσιάζει εσωστρέφεια και οι λειτουργίες της οργανώνονται με απλό και συγκεντρωτικό τρόπο στο εσωτερικό της. Επιπλέον, σαν τυπολογία έδινε λιγότερες δυνατότητες διαίρεσης σε πολλές αυτόνομες κατοικίες, γι' αυτό είχε τη δυναμική να στεγάσει έως δύο οικογένειες, μια στο ισόγειο και μια στον όροφο.

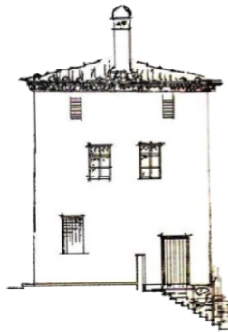
Στη πλειονότητα τους, αποτελούνταν από το κατώ¹⁸ για τους βοηθητικούς χώρους και την υπερυψωμένη ισόγεια-κατοικία, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις είχε και δεύτερο όροφο. Η επικοινωνία μεταξύ των επιπέδων γινόταν με εξωτερική λίθινη σκάλα (ή σπανιότερα ξύλινη), και στην περίπτωση του επιπλέον ορόφου, η επικοινωνία γινόταν με εσωτερική σκάλα από το ισόγειο.

Όταν στη κατοικία στεγαζόταν μια οικογένεια, στο κατώι υπήρχαν οι βοηθητικοί χώροι και στο ισόγειο ο χώρος συγκέντρωσης της οικογένειας και ο χώρος φαγητού. Στον όροφο, ο οποίος αποτελούσε το πιο επίσημο μέρος της κατοικίας, τοποθετείται ο χώρος υποδοχής των ξένων και τα δωμάτια του ύπνου. Ενώ στη περίπτωση που στεγαζόταν δύο οικογένειες, ο διαχωρισμός των κατοικιών γινόταν ανά όροφο.¹⁹

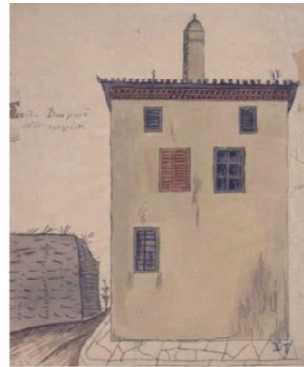
Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η **κατοικία του στρατηγού Richard Church, στην οδό Σχολείου 5 & Επιχάρμου, Πλάκα.**

.27

.28

.29

27. Κάτοψη 28. Όψη 29. Πίνακας της οικίας από το Γιάννη Τσαρούχη.

1.3 Ο χώρος της κουζίνας στις αστικές κατοικίες της Οθωνικής περιόδου.

Αντίθετα με τις λαϊκές κατοικίες της εποχής, οι κατοικίες των αστικών στρωμάτων ήταν αποτέλεσμα μελέτης Ελλήνων (με σπουδές στην Ευρώπη) ή αλλοδαπών αρχιτεκτόνων και πολιτικών μηχανικών.²⁰ Χωρίζονται στα αστικά μέγαρα των ευπόρων και στις κατοικίες μεταβατικού τύπου της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, με επιρροές από την ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική, των μεσοαστών.

¹⁸ Κατώι : το κάτω μέρος ενός σπιτιού (ισόγειο ή ημιυπόγειο).

¹⁹ Μπίρης Μ., *ό.π.*, σελ 45 - 46

²⁰ Μαρμαράς Μ.Β., *ό.π.*, σελ 27

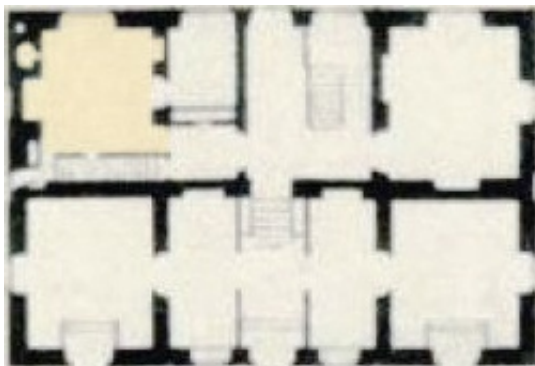
1.3.1 Ο χώρος της κουζίνας στα αστικά μέγαλα.

Αποτελούν τον βασικό τύπο μονοκατοικίας που δέσποζε για αρκετά χρόνια στην αστική αρχιτεκτονική, εισήχθη από τη Γερμανία και ακολουθούσε τα πρότυπα του γερμανικού κλασικισμού. Κατά την Οθωνικής περίοδο ήταν λιγιστές και βρισκόταν στην περίμετρο του παλιού πυρήνα και πάνω στα όρια των νέων οδών στις κεντρικότερες περιοχές του νέου σχεδίου.

Πρόκειται για διώροφα ή ημιτριώροφα κτίσματα, κυβικού συμπαγούς όγκου, βασικό στοιχείο των οποίων ήταν η με απλότητα και συμμετρία, τριμερής οργάνωση της κάτοψης. Η κατανομή των κύριων και δευτερευόντων χώρων γίνεται με ορθολογικό, τρόπο, στοχεύοντας παράλληλα στη διατήρηση της λειτουργικότητά τους. Το ισόγειο είχε επίσημο και κοινόχρηστο χαρακτήρα, στο μέσο του τοποθετείται το κεντρικό χολ υποδοχής και πλάγια σε αυτό υπήρχαν αίθουσες υποδοχής ή γραφεία, στον όροφο, σε παρόμοια διάταξη με το ισόγειο, τοποθετούνταν τα δωμάτια διαμονής και οι βοηθητικοί προς αυτά, χώροι υγιεινής. Η πρόσβαση στον όροφο γίνεται από το κεντρικό κλιμακοστάσιο, που για λόγους μνημειακότητας τοποθετείται στον κεντρικό άξονα του χωλ ή σε επαφή με αυτό. Στο υπόγειο και σπανιότερα στο ισόγειο βρισκόταν το μαγειρείο, οι βοηθητικοί και αποθηκευτικοί χώροι και τα δωμάτια υπηρεσίας.²¹

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν:

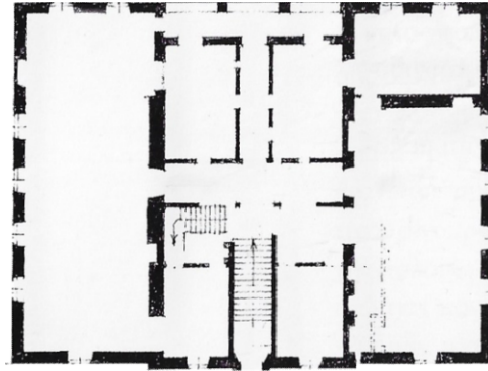
Η **οικία Βούρου, (1834)**, σχεδιασμένη από τους Γερμανούς, G. Lüders και J. Hoffer.

30. Κάτοψη ισογείου

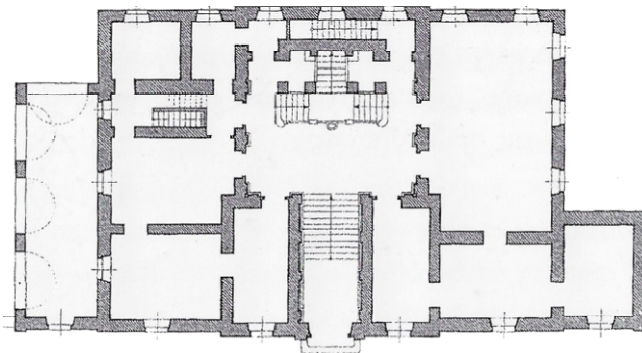
²¹ Μπίρης Μ., *ό.π.*, σελ 47 - 49

Η οικία του πρέσβη της Αυστρίας Prokesch von Osten, (1836), σχεδιασμένη από τον Βιεννέζο, Roesner.

31. Κάτοψη ισογείου

Το μέγαρο του Θεόδωρου Ράλλη, (1836), σχεδιασμένη από τον Σταμάτιο Κλεάνθη.

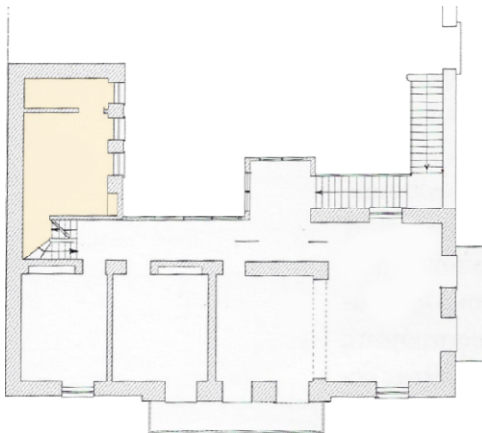
32. Κάτοψη ισογείου

1.3.2 Ο χώρος της κουζίνας στις κατοικίες με επιρροές από την ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική

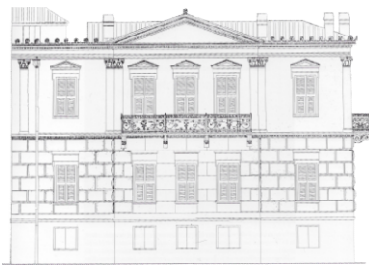
Τα πρώτα λιγοστά δείγματα αυτού του τύπου κατοικίας ξεκίνησαν να εμφανίζονται τη δεκαετία του 1840 και αποτελούν μεταβατικό τύπο της κατοικίας με κάτοψη ανοικτού τύπου των λαϊκών στρωμάτων με έντονες επιρροές από την αρχιτεκτονική των αστικών μεγάρων (γερμανικός κλασικισμός). Ως τύπος κατοικίας δεν αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα της εποχής του, όντας μη φυσική εξέλιξη της ήδη υπάρχουσας αρχιτεκτονικής, κατάφερε όμως να βάλει τις βάσεις για την ωρίμανση του Αθηναϊκού τύπου κατοικίας που ολοκληρώθηκε την επόμενη περίοδο.

Οι βασικές αλλαγές που εισήγαγε αυτός ο τύπος συγκριτικά με τον προγενέστερο, είναι η ελαφρώς πιο ορθολογική κατανομή των χώρων της κατοικίας γύρω από κεντρικούς άξονες επικοινωνίας καθώς και η συμμετρική οργάνωση της όψης αποδίδοντας έτσι μια πιο επίσημη όψη προς τον δρόμο. Άλλες αλλαγές είναι η τοποθέτηση του κλιμακοστασίου εσωτερικά για την σύνδεση με τον όροφο και η πιο ορθολογική σχέση των κοινοχρήστων χώρων και της αυλής με τα κλειστά δωμάτια, η οποία όμως, εξακολουθεί να γίνεται μέσω σκεπαστού διαδρόμου, στο ισόγειο και ανοικτού διαδρόμου ή χαγιάτιού, στον όροφο. Παρά τις αλλαγές που εισήγαγε ο νέος τύπος, οι βασικές λειτουργικές αρχές της και το σχήμα της κατοικίας, δεν διαφοροποιούνται αισθητά από τον κλασσικό.²²

Χαρακτηριστικό παράδειγμα του μεταβατικού τύπου, αν και ετεροχρονισμένα, αποτελεί η **οικία Λαπαθιώτη, στη συμβολή των οδών Κουντουριώτου 23 και Οικονόμου 30 στα Εξάρχεια, (1870)**. Πρόκειται για ημιτριώροφο κτίσμα, με ελεύθερη κάτοψη και οργανική παράθεση των χώρων σε επικοινωνία με την αυλή. Η πρόσβαση στον όροφο, γίνεται μέσω μαρμάρινης σκάλας που οδηγεί σε χαγιάτι σχήματος Γ, ενώ από κάτω της γίνεται η πρόσβαση στο υπερυψωμένο ισόγειο. Τα δωμάτια της κατοικίας τοποθετούνται επί του δρόμου, με το μεγαλύτερο γωνιακό να λειτουργεί ως χώρος υποδοχής σε επικοινωνία με το διπλανό του. Ιδιαίτερο στοιχείο της κατοικίας είναι η ομαδοποίηση της κουζίνας και των βοηθητικών χώρων, σε αυτόνομη υπερυψωμένη πτέρυγα, κάθετη στο κεντρικό κτίσμα, απομονώνοντας τους από τις λειτουργίες της υπόλοιπης κατοικίας.

.33

.34

33. Κάτοψη ορόφου 34. Όψη

²² Μπίρης Μ., ό.π., σελ 51

1.4 Ο εξοπλισμός του χώρου της κουζίνας.

Για την Οθωνική περίοδο, δεν εντοπίζονται πολλά στοιχεία για την διαρρύθμιση και το εξοπλισμό της κουζίνας. Στοιχεία αντλήθηκαν κυρίως από τις λιγοστές κατόψεις, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται ο χώρος της κουζίνας. Βάση των οποίων, παρατηρείται ο βασικός εξοπλισμός της κουζίνας αποτελείται από σταθερά έπιπλα, όπως ο χτιστός φούρνος και ο γύψινος νεροχύτης, ενώ συμπληρωματικά υπήρχε, το φανάρι (κλουβί) για τη συντήρηση και προφύλαξη του φαγητού, τα κανάτια και πιθάρια για την φύλαξη νερού και άλλων υγρών και κρεμαστά ξύλινα ράφια για αποθήκευση σκευών. Επιπλέον, κυρίως στις λαϊκές κατοικίες ανοικτού τύπου, σε ορισμένες περιπτώσεις υπήρχε πηγάδι και χτιστός φούρνος στην αυλή.

35. Χτιστός φούρνος και νεροχύτης

36. "Woman in the Kitchen", Alexis Vollon

37. Τενεκεδένια βρύση

38. Φανάρι και σκεύη μαγειρέματος

1.5 Συμπερασματικά.

Ο χώρος της κουζίνας, την Οθωνική περίοδο, ανήκει στους βοηθητικούς χώρους των κατοικιών και είναι αρκετά υποβαθμισμένος και απομονωμένος.

Στις λαϊκές κατοικίες με κάτοψη ανοικτού τύπου, η οργάνωση μοιάζει σε μεγάλο βαθμό με τις αγροτικές λαϊκές κατοικίες των αρχών του 19^{ου} αιώνα, έχοντας και σε αυτές συμπληρωματικό ρόλο η αυλή στην διαδικασία παρασκευής του φαγητού.

Στους υπόλοιπους τύπους κατοικίας ακολουθείται κοινή λογική ως προς την τοποθέτηση και τον ρόλο του χώρου της κουζίνας στην κατοικία, εδώ ο βοηθητικός της ρόλος τονίζεται περισσότερο, ιδιαίτερα στον τύπο του αστικού μεγάρου, αφού ο χώρος αναφέρεται αποκλειστικά στο υπηρετικό προσωπικό και αποτελεί μια ξεχωριστή ενότητα με τις υπόλοιπες βοηθητικές λειτουργίες (κουζίνα, υπνοδωμάτιο υπηρεσίας, λουτρό, αποθήκες) στο εσωτερικό της, λειτουργώντας ουσιαστικά ως μια μικρή ανεξάρτητη κατοικία μέσα στην ευρύτερη κατοικία.

Στο εσωτερικό του χώρου της κουζίνας, λόγω του βοηθητικού της χαρακτήρα, παρατηρείται ότι δεν δίνεται προσοχή στην διακόσμηση, ενώ τις περισσότερες φορές περιέχει τον απολύτως απαραίτητο εξοπλισμό (χτιστός φούρνος και γύψινος νεροχύτης) και λιγοστά σκεύη, αποκλειστικά για την παραγωγή του φαγητού.

39. "Στο μαγειρείο", Νικηφόρος Λύτρας, 1872

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο χώρος της κουζίνας την περίοδο του Χ. Τρικούπη.
(Πρώτη περίοδος εκσυγχρονισμού και αστικοποίησης.)

1863 – 1913

2.1 Εισαγωγικά.

Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, η κατάσταση στην Αθήνα αρχίζει να αλλάζει με την έλευση του πρωθυπουργού Χαρίλαου Τρικούπη. Η προσοχή στράφηκε στην ενίσχυση του κύρους της κρατικής εξουσίας, δίνοντας παράλληλα δυνατότητες, ελευθερίες και πρωτοβουλίες στον ιδιωτικό τομέα. Σε αυτή την κατεύθυνση, πραγματοποιήθηκαν αρκετά δημόσια έργα υποδομών με στόχο την εκβιομηχάνιση της Αθήνας.²³ Ως συνέπεια, η Αθήνα κατακλύζεται από νέες μάζες πληθυσμού²⁴, από τα προσαρτημένα εδάφη, μετανάστες από τα ελληνικά νησιά και την Αίγυπτο και ομογενείς κεφαλαιούχους από χώρες της ανατολικής μεσογείου και της Ευρώπης, οδηγώντας σε ραγδαία επέκταση του οικισμού της πρωτεύουσας.²⁵ Σε κοινωνικό επίπεδο, ο διεσπαρμένος πρώιμος αστισμός της προηγούμενης περιόδου αρχίζει να προσεγγίζει περισσότερο μια οργανική διάσταση αστικοποιημένης νεοελληνικής κοινωνίας²⁶, χωρίς όμως να υπάρχει ουσιαστική βελτίωση στο επίπεδο ζωής, με τη στέγαση να είναι, κατά κάποιο τρόπο, εξασφαλισμένη για το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού.²⁷

Οι χαρακτηριστικές αλλαγές στην καθημερινότητα και τις αντιλήψεις της αθηναϊκής κοινωνίας, από την έλευση του νέου πληθυσμού, την αναδιαμόρφωση των κοινωνικών τάξεων σε μια μικρού μεγέθους ανώτερη οικονομικά τάξη στην κορυφή και μια ευρύτατη μικρομεσαία τάξη²⁸ και τις συνθήκες που επέβαλαν οι νέες περιοχές επέκτασης, γίνονται εμφανείς μέσω πολεοδομικών μετασχηματισμών και αλλαγών στον τρόπο κατοίκησης. Η μαζική έλευση πληθυσμού είχε ως αποτέλεσμα, αυξημένη ζήτηση για στέγαση και ανάγκη για διαβίωση σε μαζικές οικιστικές ενότητες. Αυτό οδήγησε στη καθιέρωση δομών πολυκατοίκησης, εισάγοντας παράλληλα έναν νέο τύπο κατοίκησης, τα ενοικιαζόμενα δωμάτια. Παράλληλα, η επέκταση σε νέες συνοικίες, που δεν επέτρεπαν να εφαρμοστεί η παραδοσιακή αναλογία δομημένου – αδόμητου, οδήγησε σε μείωση των ελεύθερων χώρων και πύκνωση της δόμησης, προσεγγίζοντας ένα «συνεχές σύστημα δόμησης».²⁹ Τέλος οι κατοικίες της περιόδου, παύουν να λειτουργούν αποκλειστικά για την κάλυψη των

²³ Μπίρης Μ., *ό.π.*, σελ 15

²⁴ Οι κυριότεροι λόγοι των μετακινήσεων ήταν για τα κατώτερα στρώματα καθαρά οικονομικοί, ενώ για τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα προοπτικές επιχειρηματικής δραστηριότητας αλλά και ιδεολογικοί λόγοι. Αυτές οι εξελίξεις είχαν αποτέλεσμα την εξελικτική πρόοδο της Αθηναϊκής αστικής κοινωνίας με την “ Νέα αθηναϊκή γενιά ” να έχει μεγάλο ρόλο καθώς και την εντυπωσιακή επέκταση του οικισμού της Αθήνας. |πηγή: *Ό.π.*, σελ 13

²⁵ *Ό.π.*, σελ 12

²⁶ *Ό.π.*, σελ 15

²⁷ *Ό.π.*, σελ 19

²⁸ *Ό.π.*, σελ 13

²⁹ *Ό.π.*, σελ 68

βασικών αναγκών διαβίωσης και πλέον συντελούν στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής και κοινωνικής προβολής των ενοίκων.³⁰

Όλα αυτά οδήγησαν στην εμφάνιση νέων τύπων κατοίκησης και στη διαμόρφωση των τεσσάρων βασικών τύπων κατοικίας στην Αθήνα, τη μονοκατοικία, τη διπλοκατοικία, τη πολυκατοικία και τα αστικά μέγαρα, όλες βασισμένες στα πρότυπα του νεοκλασικισμού. Στις κεντρικές περιοχές, αρχικά χτίζονται διώροφα και μετά το 1880 τριώροφα κτίσματα, λόγω της αυξημένης ζήτησης για κατοικία και της επιθυμίας για μέγιστη εκμετάλλευση των λιγοστών χώρων, ικανών για οικοδόμηση, που είχαν απομείνει. Περιφερειακά του κέντρου κτίζονται κυρίως νέες μονοκατοικίες και αστικά μέγαρα.

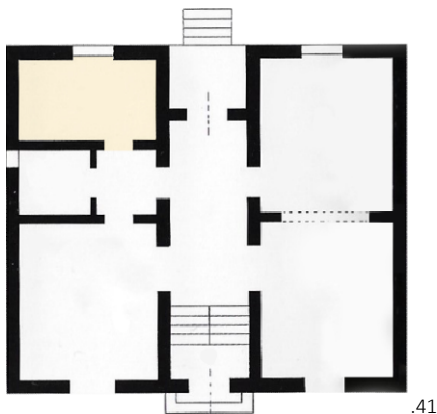
40. Άποψη Αθήνας στα τέλη του 19ου αιώνα.

³⁰ Μπίρης Μ., ό.π., σελ 59

2.2 Ο χώρος της κουζίνας στις νεοκλασικές μονοκατοικίες της Αθήνας.

Η αθηναϊκή νεοκλασική μονοκατοικία της περιόδου, αποτελεί μια απλουστευμένη εξέλιξη των αστικών μεγάρων της προηγούμενης περιόδου. Εντοπίζεται μονώροφη ή διώροφη, έχει απλό γεωμετρικό σχήμα (τετράγωνο) και παρουσιάζει συμμετρική αξονική συμμετρία τόσο στη κάτοψη όσο και στην όψη.

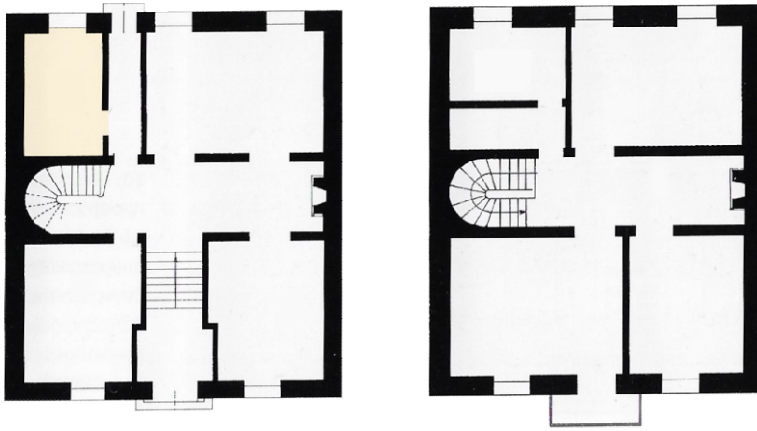
Στις ισόγειες μονοκατοικίες, υπάρχει φαρδύς διάδρομος που εκτείνεται από την κεντρική είσοδο μέχρι την έξοδο προς την πίσω αυλή και χωρίζει την κάτοψη σε δύο ίσα μέρη. Στο ένα μισό συγκεντρώνονται οι χώροι υποδοχής και υπάρχει η δυνατότητα ενοποίησης μεταξύ τους, ενώ στο άλλο συγκεντρώνονται οι ιδιωτικοί και βοηθητικοί χώροι της κατοικίας. Η κουζίνα τοποθετείται στο πίσω μέρος της κάτοψης προς την αυλή και η είσοδος προς αυτή γίνεται μέσω προθαλάμου, ο οποίος τη διαχωρίζει από τον κεντρικό διάδρομο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ισόγεια μονοκατοικία στην **οδό Τήνου στην Κυψέλη, (γύρω στο 1900)**.

41. Κάτοψη 42. Όψη

Στις διώροφες μονοκατοικίες ακολουθείτε η ίδια διάταξη με τις ισόγειες, με τη διαφορά ότι σε αυτές τοποθετείται εσωτερικό κλιμακοστάσιο σε επαφή με τον κεντρικό διάδρομο που οδηγεί στον όροφο. Στον όροφο τοποθετούνταν αποκλειστικά οι ιδιωτικοί χώροι της κατοικίας καθώς και οι βοηθητικοί τους χώροι. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μονοκατοικία στην **οδό Ηπείρου (1880)**, όπου η κουζίνα

τοποθετείται στο πίσω μέρος της κάτοψης του ισογείου προς την αυλή και η είσοδος προς αυτή γίνεται μέσω δευτερεύοντος διαδρόμου, που οδηγεί και προς την αυλή.³¹

43. Κάτοψη ισογείου, κάτοψη ορόφου

2.3 Ο χώρος της κουζίνας στις νεοκλασικές διπλοκατοικίες της Αθήνας.

Η αθηναϊκή νεοκλασική διπλοκατοικία, είναι ένας αμιγής τύπος αθηναϊκής κατοικίας που εμφανίστηκε στα τέλη του 19ου αιώνα. Αποτελείται από δύο οροφοδιαμέρισμα, ενώ στο ισόγειο συνήθως υπάρχουν καταστήματα. Η κάτοψη διαρθρώνεται με λειτουργική συνέπεια. Υπάρχει ξεχωριστή είσοδος από το δρόμο για κάθε οροφοδιαμέρισμα μέσω προθάλαμου για εξασφάλιση ιδιωτικότητας. Στο εσωτερικό των κατοικιών η επικοινωνία μεταξύ των δωματίων επιτυγχάνεται μέσω ενός κεντρικού διαδρόμου κίνησης, προς τη μεριά του δρόμου τοποθετούνται οι χώροι υποδοχής, με δυνατότητα επικοινωνίας μεταξύ τους. Στο πίσω μέρος της κάτοψης προς τη μεριά της αυλής ή του φωταγωγού, τοποθετούνται οι ιδιωτικοί χώροι και ομαδοποιημένα οι βοηθητικοί (κουζίνα – μπάνιο), που πλέον ενσωματώνονται στην κάτοψη. Ένα επιπλέον στοιχείο που εμφανίζεται για πρώτη φορά στις αθηναϊκές κατοικίες είναι η σκάλα υπηρεσίας, μέσω της οποίας πραγματοποιείται η σύνδεση των βοηθητικών χώρων με την αυλή και το δώμα, ενώ σε μερικά παραδείγματα η πρόσβαση σε αυτή γίνεται και από τον δρόμο από ανεξάρτητη είσοδο για την υπηρεσία.³²

³¹ Μπίρης Μ., ό.π., σελ 57-60

³² Ό.π., σελ 68-74

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν:

Η διπλοκατοικία στην οδό Ιπποκράτους και Διδότου στη Νεάπολη Εξαρχείων, (αρχές της δεκαετίας του 1880).

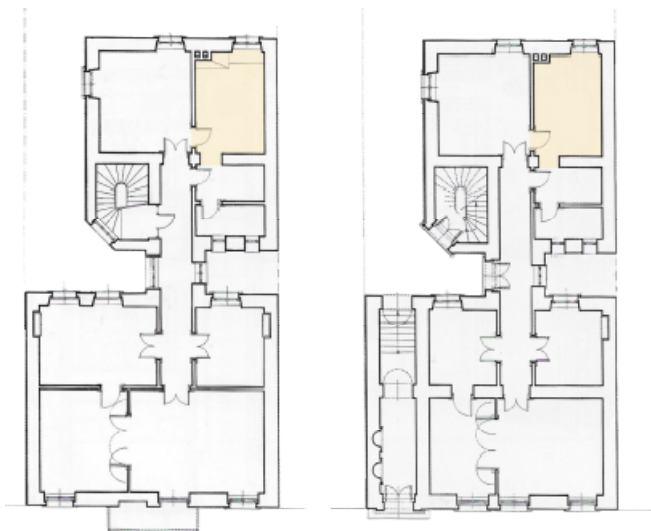
44. Κάτοψη υπερυψωμένου ισογείου, κάτοψη ορόφου

Η διπλοκατοικία στην οδό Φυλής 48 στην περιοχή Βικτώρια, (1890).

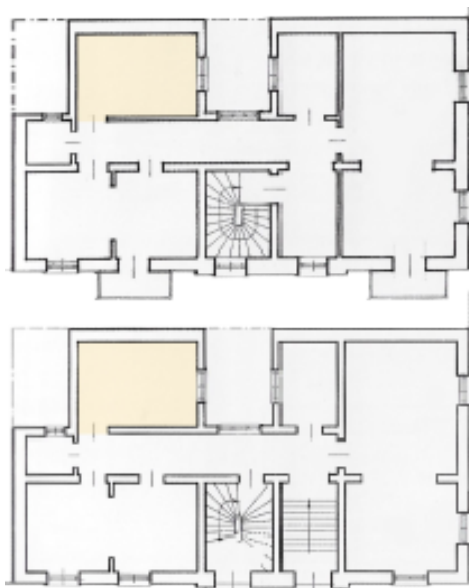
45. Κάτοψη υπερυψωμένου ισογείου, κάτοψη ορόφου

Η διπλοκατοικία στην οδό Κολοκυνθούς 45 στο Μεταξουργείο (1900).

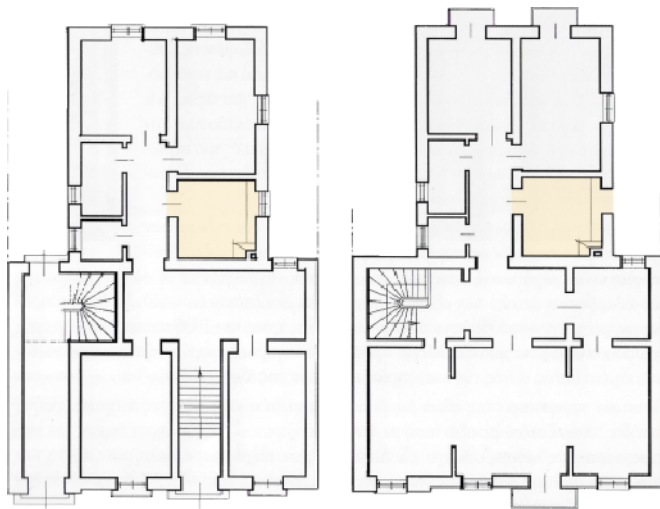
46. Κάτοψη ορόφου, κάτοψη υπερυψωμένου ισογείου

Η διπλοκατοικία στις οδούς Μ. Προδρόμου και Ελπίδος (1900).

47. Κάτοψη ορόφου, κάτοψη υπερυψωμένου ισογείου

Η διπλοκατοικία στην οδό Παλαιολόγου 25 ,(1900).

48. Κάτοψη υπερυψωμένου ισογείου, κάτοψη ορόφου

2.4 Ο χώρος της κουζίνας στις νεοκλασικές πολυκατοικίες της Αθήνας.

Η αθηναϊκή νεοκλασική πολυκατοικία εμφανίστηκε στα τέλη του 19ου αιώνα και αποτέλεσε το πλέον διαδεδομένο ιδιωτικό έργο μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα. Εντοπίζονται κυρίως στις κεντρικές περιοχές της Αθήνας ως απόρροια της ανάγκης για τη μέγιστη δυνατή εκμετάλλευση των λιγοστών χώρων που ήταν κατάλληλοι για οικοδόμηση και της αυξημένης ζήτησης για αξιοπρεπή κατοικία στο κέντρο από τα μεσαία στρώματα.³³

Σαν δομές αναπαράγονται χωρίς ιδιαίτερες αποκλίσεις λόγω τυποποίησης, έφταναν μέχρι τους τρεις πλήρεις ορόφους και ακολουθούσαν την λειτουργική αρχή των οροφωδιαμερισμάτων, το τελευταίο πάτωμα κρατούσαν οι ιδιοκτήτες για ιδιοκατοίκηση, ενώ τα υπόλοιπα δίνονταν για ενοικίαση.

Εσωτερικά η οργάνωση παραπέμπει σε αυτή των διπλοκατοικιών. Οι χώροι υποδοχής τοποθετούνται στο εμπρός μέρος της κάτοψης, ενώ τα υπνοδωμάτια και οι βοηθητικοί χώροι (κουζίνα, λουτρό και δωμάτιο υπηρεσίας, αν υπάρχει³⁴), στο πίσω

³³ Μπίρης Μ., ό.π., σελ 84-85

³⁴ Ήταν συνηθισμένο για τις εύπορες οικογένειες εκείνη την εποχή να έχουν υπηρετικό προσωπικό. Τα δωμάτια του οποίου τοποθετούνταν σε μικρούς απομακρυσμένους χώρους

μέρος προς την αυλή ή τον ακάλυπτο χώρο. Τις κύριες διαφορές μεταξύ των δύο τύπων, πέρα από τη προσθήκη ενός επιπλέον κλιμακοστασίου, αποτελούν, η μείωση των ακάλυπτων χώρων ή η αντικατάσταση τους με φωταγωγούς για οικονομία χώρου και η ύπαρξη ευρύχωρου χολ υποδοχής αντί του κεντρικού διαδρόμου κίνησης.³⁵ Ένα επιπλέον στοιχείο που παρατηρείται σε αυτό τον τύπο είναι η εμφάνιση του office σερβιρίσματος, μέσω του οποίου συνδέεται η κουζίνα με την τραπεζαρία και την υπόλοιπη κατοικία, ενώ εδώ η σκάλα υπηρεσίας που πλέον είναι μεταλλική έχει μεταφερθεί εξωτερικά των κτηρίων.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν:

Η πολυκατοικία στις **οδούς Δεληγιώργη και Αγησιλάου, (τέλη δεκαετίας 1860).**

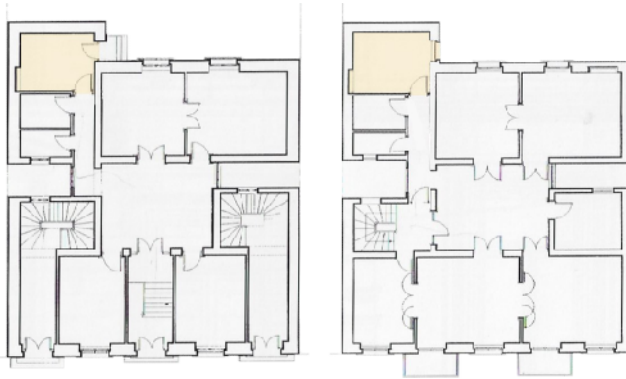

49. Κάτοψη β' ορόφου, κάτοψη υπερυψωμένου ισογείου

δίπλα στη κουζίνα, με την πρόσβαση σε αυτά να πραγματοποιείται πολλές φορές αποκλειστικά μέσω της κουζίνας.

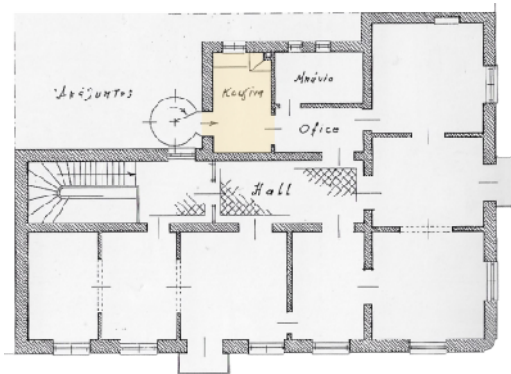
³⁵ Μπίρης Μ., ό.π., σελ 83

Η πολυκατοικία στην **οδό Ασκληπείου 22 στη Νεάπολη Εξαρχείων, (1905).**

50. Κάτοψη υπερυψωμένου ισογείου, κάτοψη β' ορόφου

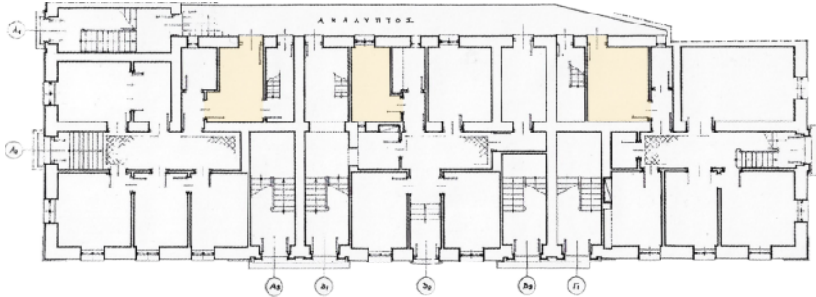
Η πολυκατοικία στις **οδούς Αριστοτέλους και Σμύρνης, (αρχές δεκαετίας 1910).**

51. Κάτοψη β' ορόφου

Έναν ακόμη τύπο “πολυκατοικίας” στα τέλη του 19ου αιώνα αποτελούν τα συγκροτήματα κατοικιών. Είναι επιμήκης τριώροφες ή ημιτριώροφες μονάδες, αποτελούμενες από μικρά διαμερίσματα (κατά κύριο λόγο για ενοικίαση) με αυτόνομη είσοδο για το καθένα. Εσωτερικά ακολουθούν τη συνηθισμένη οργάνωση. Η επικοινωνία μεταξύ των δωματίων γίνεται μέσω του κεντρικού χολ, οι χώροι υποδοχής τοποθετούνται επί του δρόμου, ενώ στο πίσω μέρος προς τον ακάλυπτο τοποθετούνταν οι ιδιωτικοί και βοηθητικοί χώροι (κουζίνα, λουτρό και κλιμακοστάσια υπηρεσίας).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού του τύπου αποτελεί το συγκρότημα κατοίκησης στις **οδούς Δερβενίων, Ιπποκράτους και Ασκληπιού, (τέλη δεκαετίας 1890)**, στο οποίο τοποθετείται η ομάδα των βοηθητικών χώρων (κουζίνα, λουτρό και κλιμακοστάσια υπηρεσίας), όλων των διαμερισμάτων, στο πίσω μέρος της κάτοψης επί του στενόμακρου ακάλυπτου. Η πρόσβαση εσωτερικά γίνεται μέσω δευτερεύοντα διάδρομου από το κεντρικό χολ, ενώ επί της οδού Ιπποκράτους υπάρχει η δυνατότητα άμεσης πρόσβασης προς αυτούς μέσω κλιμακοστασίου που οδηγεί στον ακάλυπτο.³⁶

52. Κάτοψη υπερυψωμένου ισογείου

2.5 Ο χώρος της κουζίνας στα αθηναϊκά αστικά μέγαρα.

Τα αθηναϊκά αστικά μέγαρα αποτελούν τον κατεξοχήν τύπο κατοικίας των ευπορών κοινωνικών ομάδων της εποχής. Ακολουθούν τη λογική των αντίστοιχων κατοικιών της προηγούμενης περιόδου με ορισμένες διαφοροποιήσεις με στόχο την τόνωση της ιδιωτικότητας και της κοινωνικής προβολής των κατοίκων.

Φτάνουν τους δύο ή τρεις ορόφους, ενώ ο όγκος τους είναι ελαφρώς διασπασμένος σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο. Η κάτοψη, έχει τριμερή οργάνωση με συμμετρική διάταξη και ορθολογική διάθρωση των χώρων με στόχο τη λειτουργικότητα.

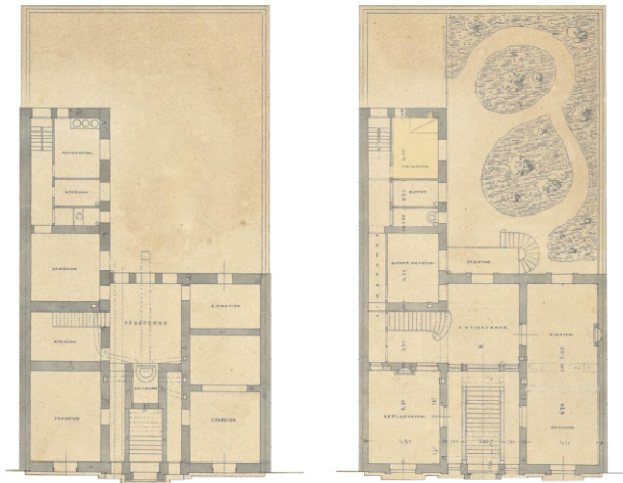
Στο κέντρο του ισογείου τοποθετείται το χολ, με το κλιμακοστάσια να τοποθετείται αξονικά σε αυτό. Οι αίθουσες υποδοχής στο πλάι του, ενώ προς την πλευρά του εξωτερικού υπαίθριου χώρου ή της άυλης τοποθετείται η τραπεζαρία, η κουζίνα και το office σεβριρίσματος. Στον όροφο φιλοξενούνται αποκλειστικά οι ιδιωτικοί χώροι της κατοικίας και βοηθητικοί χώροι προς αυτούς, ενώ συνηθίζεται να υπάρχει ημιυπόγειο το ποίο φιλοξενεί βοηθητικούς χώρους, αποθήκες καθώς και τα δωμάτια υπηρεσίας.³⁷

³⁶ Μπίρης Μ., ό.π., σελ 86-87

³⁷ Παπάλου Ειρήνη, *Οι εξοχικές επαύλεις της Κηφισιάς στα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα*, ΑΠΘ, Πολυτεχνική σχολή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2017

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν:

Η οικία Θ. Ευθυμίου στην οδό Πανεπιστημίου 14, (1894), σχεδιασμένη από τον Ερνέστο Τσίλλερ.

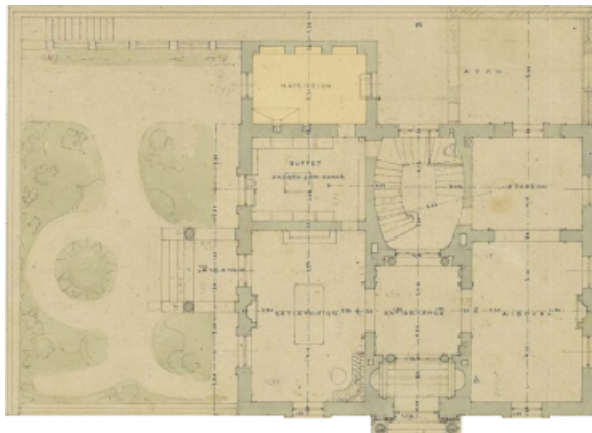
53. Κάτοψη υπογείου, κάτοψη υπερυψωμένου ισογείου

Η έπαυλη Καλαμάρη, πρώην θερινή κατοικία του Τσίλλερ στην Κηφισιά,(1896), σχεδιασμένη από τον Ερνέστο Τσίλλερ.

54. Κάτοψη υπερυψωμένου ισογείου, Πλάγια όψη

Η οικία Βαρβαρέσσου, (1897), σχεδιασμένη από τον Ερνέστο Τσίλλερ.

55. Κάτοψη υπογείου

Το μέγαρο Λιβιεράτου, στην οδό Πατησίων, (1908), σχεδιασμένο από τον Αλέξανδρο Νικολούδη.

56. Κάτοψη υπερυψωμένου ισογείου

2.6 Ο εξοπλισμός του χώρου της κουζίνας.

Ως αναφορά τον εξοπλισμό του χώρου της κουζίνας παρατηρείται ότι δεν υπάρχει έντονη διαφοροποίηση από την προηγούμενη με περίοδο. Με τα μοναδικά σταθερά έπιπλα, εξακολουθούν να αποτελούν το κτιστό φουρνέλο και ο γύψινος νιπτήρας. Κυρίως διαφοροποίηση παρατηρείται στις κατοικίες των ανώτερων στρωμάτων και οφείλεται στη έλευση του ηλεκτρισμού στην Ελλάδα³⁸ και στη δημιουργία δικτύου διανομής γκαζιού, οδηγώντας στην αναδιάρθρωση της παραδοσιακής μορφής του μαγειριού σε ευρωπαϊκά πρότυπα.

.57

58. Τιμοκατάλογος της εταιρίας «Πίτσος»

³⁸ https://www.imerisia.gr/oikonomia/23303_kai-egeneto-fos-i-synarpastiki-istoria-toy-ilektrismoy-stin-ellada-o-rolos-tis-dei

.59

.60

.61

59. " Τα ορφανά ", Νικόλαος Γύζης 60. " Στην κουζίνα ", Βασίλειος Γερμενής
61. Κουζίνα των αρχών του 20^{ου} αιώνα

2.7 Συμπερασματικά.

Στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, ο χώρος της κουζίνας εξακολουθεί να είναι απομονωμένος και υποβαθμισμένος σε σχέση με τους υπόλοιπους χώρους της κατοικίας, όμως πλέον έχει ενταχθεί σε όλους τους τύπους στο εσωτερικό της κατοικίας και σταδιακά αρχίζει να υπολογίζεται στον σχεδιασμό. Ο βοηθητικός της ρόλος τονίζεται στις κατοικίες των ανώτερων στρωμάτων, αφού εκεί απευθύνεται αποκλειστικά στο υπηρετικό προσωπικό, γεγονός που φανερώνει η εκτεταμένη παρουσία δωματίων υπηρεσίας. Ως προς την υγιεινή του χώρου (φωτισμός και αερισμός), σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο παρατηρείται μικρή βελτίωση των συνθηκών, μέσω τοποθέτησης ανοιγμάτων προς τον ακάλυπτο ή την αυλή, αλλά εξακολουθούν να μην είναι οι ιδανικές.

Εσωτερικά σε όλους τους τύπους ακολουθείται σχετικά παρόμοια λογική ως προς την τοποθέτηση, σύνδεση και οργάνωση του χώρου της κουζίνας. Συγκεκριμένα, ο χώρος της κουζίνας τοποθετείται σε κάποια από τις γωνίες της κατοικίας προς τον ακάλυπτο ή την αυλή, η πρόσβαση προς αυτή, εσωτερικά, πραγματοποιείται μέσω προθάλαμου ή διαδρόμου που σταδιακά αρχίζουν να έχουν το ρόλο του office σερβιρίσματος, ενώ σε περιπτώσεις υπάρχει ανεξάρτητη είσοδος εξωτερικά. Επιπλέον ο ακάλυπτος, η αυλή και πλέον η ταράτσα, λειτουργούν ως συμπληρωματικοί χώροι στην ενότητα των βοηθητικών χώρων (κουζίνα, office σερβιρίσματος, λουτρό, δωμάτιο υπηρεσίας), με τους οποίους η κουζίνα επικοινωνεί με εξωτερικά κλιμακοστάσια υπηρεσίας.

Ως προς τον εξοπλισμό του χώρου, δεν υπάρχει αισθητή διαφορά από την προηγούμενη περίοδο, αφού τα αποτελέσματα από την έλευση του ηλεκτρισμού θα ξεκινήσουν να φαίνονται μεταπολεμικά.

62. “Εγχώρια σκηνή”, Βασίλειος Γερμενής

1933

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ
ΜΑΡΤΙΟΣ

Η ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΑΘΗΝΩΝ-ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.

*εὔχεται εἰς τοὺς πελάτας
τῆς τὸ νέον ἔλος
αἰῶνιον καὶ
εὐτυχές!*

ΑΣΠΙΟΤΗ-ΕΛΚΑ

63. Το διαφημιστικό ημερολόγιο του 1933 της «Ηλεκτρικής Εταιρίας Αθηνών-Πειραιώς»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ο χώρος της κουζίνας την περίοδο του μεσοπολέμου.

(Αστικοποίηση και πρόσφυγες.)

1914 – 1940

3.1 Εισαγωγικά.

Η πρώτη δεκαετία του Μεσοπολέμου εγκαινίασε την εικόνα της σύγχρονης πόλης, εισάγοντας και δοκιμάζοντας νέες αντιλήψεις στο εσωτερικό μιας μεταβαλλόμενης κοινωνίας και ενός κράτους γεμάτου βλέψεις και αναμονές. Η προσφυγική παρουσία άλλαξε τη δομή της μεγάλης γαιοκτησίας³⁹ και μεταμόρφωσε τα αστικά κέντρα⁴⁰ σε βιομηχανικές πόλεις με πυκνό πληθυσμό. Κατ' αυτό τον τρόπο συντέλεσε άμεσα στο βιομηχανικό και αστικό μετασχηματισμό της ελληνικής κοινωνίας.⁴¹

Στο πλαίσιο αυτών των μετασχηματισμών, η Αθήνα τη δεκαετία του 1920 υποδέχτηκε 225.000 πρόσφυγες.⁴² Η στέγαση των προσφύγων ήταν ένα κρίσιμο ζήτημα αφού δεν ήταν δυνατό να απορροφηθούν από τις ήδη υπάρχουσες δομές της πόλης. Αρχικά στεγάστηκαν σε σχολεία, εκκλησίες, αποθήκες και θέατρα, ενώ σε δεύτερη φάση αυτοστεγάστηκαν σε ευτελείς κατασκευές στα όρια της πόλης.⁴³ Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει, η πολιτική που ακολούθησε το κράτος για τη στεγαστική αποκατάσταση των προσφύγων, αφού δεν επιλέχθηκε η οικοδόμηση πολυώρων κτηρίων αλλά προτιμήθηκε η ίδρυση οικισμών κοντά στις θέσεις προσωρινής εγκατάστασης των προσφύγων, ως επέκταση της πόλης.⁴⁴

Παράλληλα έλαβαν μέρος σημαντικές κοινωνικές και θεσμικές αλλαγές.⁴⁵ Η κοινωνική άνοδος της μεσαίας τάξης⁴⁶, η είσοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας,

³⁹ Απαλλοτριώσεις και οριστική διανομή τσιφλικιών.

⁴⁰ Αθήνα, Πειραιάς, Θεσσαλονίκη, Βόλος και Καβάλα.

⁴¹ Διονυσόπουλος Ν., *Σημειώσεις στο Μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας: Από τη γενιά του 1880 στη γενιά του 1930*, Πανεπιστήμιο Βελιγραδίου

⁴² Μαρμαράς Μ.Β., *Η Αστική Πολυκατοικία της Μεσοπολεμικής Αθήνας*, εκδόσεις: πολιτιστικό ίδρυμα ομίλου Πειραιώς, Αθήνα, 1991, σελ. 83

⁴³ Γεωργακοπούλου Φωτεινή, *Προσφυγικοί Συνοικισμοί στην Αθήνα και τον Πειραιά*, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία, Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, 12/1/2002, τόμος 1ος

⁴⁴ Βύρωνα, Καισαριανή, Ν. Ιωνία και Υμηττός | Μαρμαράς Μ.Β., *Ο.π.*, σελ. 84

⁴⁵ Φιλιππίδης Δημήτρης, *Μοντέρνα αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, εκδοτικός οίκος μέλισσα, Αθήνα, 2001, σελ.94

⁴⁶ “Η ανάγκη για εισαγωγή νέων προτύπων διαβίωσης ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την κοινωνική άνοδο των μεσοστρωμάτων της πόλης και με δύο συγκεκριμένα προβλήματα που αυτά αντιμετώπιζαν στο πλαίσιο του νέου κοινωνικοοικονομικού τους ρόλου. Το πρώτο ήταν η έλλειψη στέγης με επαρκείς ανέσεις και ευκολίες και το δεύτερο, η ανάγκη για διαμονή κοντά στο κέντρο της πόλης. Η αντιμετώπιση του διτλού αυτού ζητήματος θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι οδήγησε, έως κάποιο βαθμό, στη συγκεκριμενοποίηση της πρότασης του νέου τρόπου διανομής, που υλοποιούσε το διαμέρισμα πολυκατοικίας.” | Μαρμαράς Μ.Β., *ο.π.*, σελ.183

σε συνδυασμό με τα πρότυπα του μοντέρνου που προωθεί το CIAM του 1933⁴⁷, οδήγησαν στην υιοθέτηση νέων αντιλήψεων τόσο για τη κατοικία όσο και την υγιεινή.⁴⁸ Τα παραπάνω σε συνάρτηση με θεσμικές αλλαγές όπως η αύξηση του επιτρεπόμενου όγκου στα κτήρια και κυρίως η θέσπιση της οριζοντίου ιδιοκτησίας(1927), οδηγούν στην καθιέρωση της αστικής πολυκατοικίας ως βασικό τύπο κατοίκησης στην μεσοπολεμική Αθήνα.⁴⁹

Συνεπώς οι βασικοί τύποι κατοικίας που εντοπίζονται στην Αθήνα την περίοδο του μεσοπολέμου είναι, η μονοκατοικία, η πολυκατοικία, οι προσφυγικές κατοικίες. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο τύπος του αστικού μεγάρου, την περίοδο του μεσοπολέμου, οδηγείται προς εγκατάλειψη, αφού η προσοχή στρέφεται προς την «κοινωνική κατοικία».⁵⁰

64. Πόλις των Αθηνών, μεσοπολεμικά

⁴⁷ Σύμφωνα με τον Κυπρ. Μπίρη, τον Αύγουστο του 1933, συγκροτείται στην Αθήνα το Δ΄ Διεθνές Συνέδριο Αρχιτεκτονικής (CIAM), όπου συμμετείχαν σημαντικοί υποστηρικτές του μοντέρνου κινήματος, όπως ο Le Corbusier. Συνοψίζοντας τα γεγονότα του συνεδρίου, η νέα μορφή κατοίκησης των οικισμών στις μεγάλες πόλεις φαίνονταν να βρίσκει απήχηση στον τύπο της πολυκατοικίας και όσο αφορά την εσωτερική διαρρύθμιση των διαμερισμάτων θα πρέπει είναι πλήρως λειτουργική. | Μπίρης Κ.Η. , *Αι Αθήναι* , εκδοτικός οίκος Μέλισσα, Αθήνα, 1966, σελ. 311

⁴⁸ Διονυσόπουλος Ν., *ό.π.*, σελ.6

⁴⁹ Φιλιππίδης Δημήτρης, *ό.π.*, σελ.94

⁵⁰ Μπίρης Μ. Γ., *Αθηναϊκή αρχιτεκτονική 1875 -1925*, εκδοτικός οίκος μέλισσα, Αθήνα, 2003, σελ.197

3.2 Η κουζίνα στις αστικές μονοκατοικίες της μεσοπολεμικής Αθήνας.

Ο κοινωνικός χαρακτήρας του μοντέρνου κινήματος, σε συνδυασμό με τον εκσυγχρονισμό που υπόσχεται, αρχικά βρίσκει μεγαλύτερη απήχηση στις μικρομεσαίες οικονομικά κοινωνικές ομάδες.⁵¹ Οι επώνυμες μονοκατοικίες⁵² που χτίζονται, στο πλήθος τους, ακολουθούν τα πρότυπα της προηγούμενης δεκαετίας, ενώ οι αντίστοιχες που φέρουν στοιχεία του μοντέρνου κινήματος είναι λιγιστές. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται και εκείνες που έχουν μερικώς μικτή χρήση, δηλαδή κατάσταση ή εργαστήριο των ίδιων των ενοίκων.⁵³

Η κουζίνα στις μονοκατοικίες του μεσοπολέμου, εξακολουθεί να ανήκει στην ενότητα των βοηθητικών χώρων (κουζίνα, office σερβιρίσματος, λουτρό, δωμάτιο υπηρεσίας) και τοποθετείται σε κάποια γωνία της κατοικίας, σε απομόνωση από τους χώρους υποδοχής. Η πρόσβαση στην ενότητα πραγματοποιείται εσωτερικά, μέσω προθάλαμου από το χωλ εισόδου, ενώ σε περιπτώσεις υπάρχει και ανεξάρτητη είσοδος εξωτερικά. Επιπλέον παρατηρείται η τάση για πιο άμεση επικοινωνία μεταξύ της κουζίνας και της τραπεζαρίας, η οποία επιτυγχάνεται είτε μέσω του office σερβιρίσματος, είτε άμεσα με τη χρήση συρόμενων χωρισμάτων, είτε μέσω ανοίγματος που παρέχει οπτική επαφή, ενώ παράλληλα εντατικοποιείται η ύπαρξη καθημερινής τραπεζαρίας στο εσωτερικό του χώρου της κουζίνας. Ο φωτισμός και αερισμός του χώρου εξασφαλίζεται μέσω ανοιγμάτων προς τον ανάυλιο ή σε κάποια δευτερεύουσα όψη του κτηρίου, για να μην γίνονται αντιληπτά από έξω. Τέλος, σε διαμερίσματα μικρού μεγέθους, για οικονομία χώρου, η κουζίνα ενοποιείται με την τραπεζαρία και το καθιστικό, όπως στην περίπτωση της οικίας Αποστολίδη (.67).

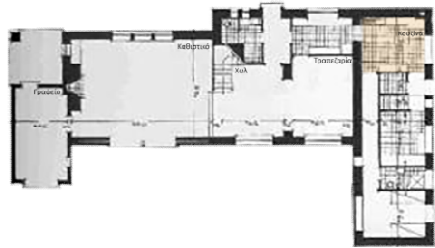
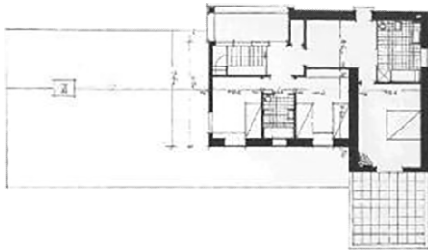
Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν:

⁵¹ Φιλιππίδης Δημήτρης, *ό.π.*, σελ.88

⁵² Με τον όρο επώνυμες μονοκατοικίες, εννοούμε κατοικίες σχεδιασμένες από επώνυμους αρχιτέκτονες.

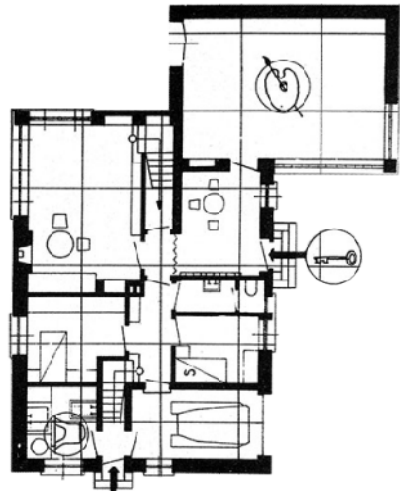
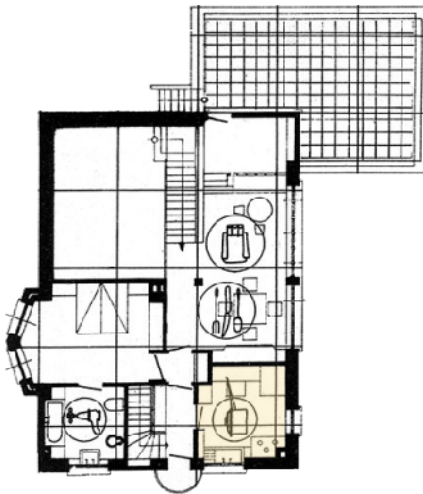
⁵³ Ρούσση Β., *Τα σπίτια του μεσοπολέμου στην Αττική: αστική, προαστιακή, εξοχική κατοικία*, ΕΜΠ, 2011, σελ. 214

Η οικία Β. Γκούμα στο Ψυχικό, (1936),
 σχεδιασμένη από τον Π. Σακελλάριο.

65. Κάτοψη ορόφου, κάτοψη ισογείου

Η οικία του γλύπτη Α. Σώχου, στο Χαλάνδρι, (1930) ,
 σχεδιασμένη από τον Α. Σιάγα.

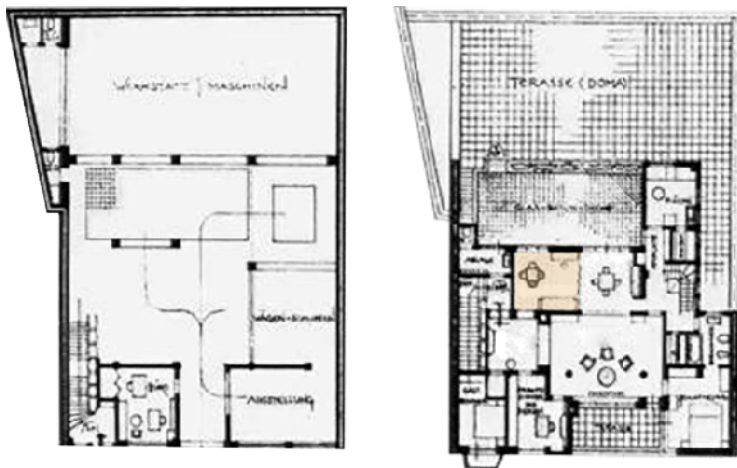
66. Κάτοψη ορόφου, κάτοψη ισογείου

Η οικία Αποστολίδη, στην οδό Χαρ. Τρικούπη 96, (1931),
 σχεδιασμένη από τον Α. Σιάγα.

67. Κάτοψη υπογείου, κάτοψη ισογείου, κάτοψη β' ορόφου

Η οικία Παπαευαγγέλου, στην οδό Μιχαήλ Βοδά, (1931),
 σχεδιασμένη από τον Α. Σιάγα.

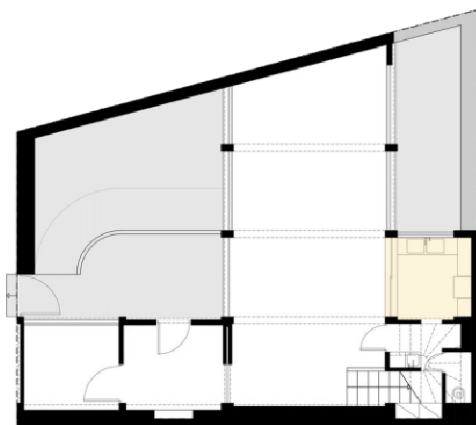
68. Κάτοψη ισογείου, κάτοψη ορόφου

Η οικία Φακίδη στη Γλυφάδα,(1932-33),
σχεδιασμένη από τον Σ. Παπαδάκη.

69. Κάτοψη ισογείου

Η μονοκατοικία στην οδό Σαρανταπήχου 23, (1938) ,
σχεδιασμένη από τους Έθελ Κυδωνιάτη και Φαίδων Κυδωνιάτη.

70. Κάτοψη ισογείου

3.3 Η κουζίνα στις αστικές πολυκατοικίες της μεσοπολεμικής Αθήνας.

Η επίδραση της μοντέρνας αρχιτεκτονικής στις πολυκατοικίες, γίνεται φανερή, από τον τρόπο με τον οποίο οργανώθηκαν οι λειτουργικές ενότητες των διαμερισμάτων και από τη προσπάθεια εφαρμογής της αρχής της “ελάχιστης κατοικίας” στα επιμέρους στάδια σχεδιασμού. Συγκεκριμένα, παρατηρείται τάση προς ομαδοποίηση των χώρων με συγγενή ή συμπληρωματική χρήση, δίνοντας πάντα ιδιαίτερη προσοχή στον τρόπο επικοινωνίας μεταξύ των διαφορετικών λειτουργικών ενοτήτων.

Οι λειτουργικές ενότητες των δωματίων ήταν τρεις. Η πρώτη αφορούσε τους χώρους υποδοχής και περιλάμβανε το χαλ εισόδου, το καθιστικό, την τραπεζαρία, το αποχωρητήριο των ξένων και ορισμένες φορές το γραφείο. Η δεύτερη περιείχε τους χώρους ανάπαυσης, δηλαδή τους κοιτώνες, το λουτρό και σπανίως χρήσεις *boudoir* και *rendoir*.⁵⁴ Τέλος, η τρίτη περιείχε τους χώρους προετοιμασίας του φαγητού, στους οποίους ανήκαν η κουζίνα, το *office* σερβιρίσματος, η αποθήκη και το δωμάτιο υπηρεσίας.⁵⁵

Ένα ακόμα στοιχείο εκσυγχρονισμού, αποτελεί η σημασία που είχε ο ακάλυπτος και ο φωταγωγός, αποτέλεσμα της αλλαγής στην αντίληψη περί ιδιωτικού και δημόσιου χώρου. Λειτουργούν ως «θέατρο» του δημόσιου χώρου, με το ρόλο της «σκηνης» να διαδραματίζουν οι μεταλλικές σκάλες υπηρεσίας. Η πρόσβαση προς αυτές, γινόταν από τη κουζίνα σε κάθε διαμέρισμα, ενώ παράλληλα αποτελούσαν την μοναδική σύνδεση με τον ακάλυπτο και τις ταράτσες, χώροι που απευθύνονταν αποκλειστικά στο υπηρετικό προσωπικό.⁵⁶ Επιπλέον, εσωτερικά υπάρχει διαφοροποίηση καθ' ύψος μεταξύ των διαφόρων κοινωνικοοικονομικών ομάδων, το οποίο φανερώνει η εισαγωγή του ρετιρέ στον τελευταίο όροφο.⁵⁷

Στο γενικότερο πλαίσιο της εγκατάλειψης των προτύπων της περασμένης περιόδου και της στροφής σε ένα νέο τύπο κατοίκησης, εντοπίζεται ραγδαία εξέλιξη στον τύπο της αστικής πολυκατοικίας την περίοδο του μεσοπολέμου, με ποικίλες σχεδιαστικές επιλύσεις. Για την καλύτερη κατανόηση τους, θα χωρίσουμε σε τρεις περιόδους την εξέλιξη του τύπου της αστικής πολυκατοικίας, βάση τη μελέτη του Μ. Β. Μαρμαρά.⁵⁸

⁵⁴ Boudoir: το ιδιωτικό καθιστικό ή το σαλόνι μιας γυναίκας σε μια επιπλωμένη κατοικία, συνήθως μεταξύ της τραπεζαρίας και της κρεβατοκάμαρας.

Rendoir: Ανοικτό έπιπλο όπου τα σεντόνια κρεμιούνται για να στεγνώσουν.

⁵⁵ Μαρμαράς Μ.Β., *ό.π.*, σελ.183-184

⁵⁶ Φιλυπίδης Δημήτρης, *ό.π.*, σελ.96

⁵⁷ Φιλυπίδης Δημήτρης, *ό.π.*, σελ.94

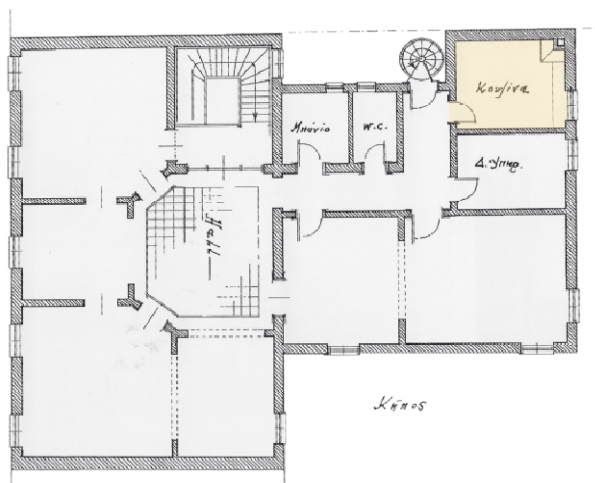
⁵⁸ Μαρμαράς Μ.Β., *ό.π.*, σελ.185

3.3.α Πρώτη περίοδος εξέλιξης (1919 -1927).

Στα διαμερίσματα της πρώτης περιόδου εξέλιξης του τύπου της αστικής πολυκατοικίας διακρίνεται, η απουσία διαχωρισμού των λειτουργικών ενότητων και η αμεσότητα στην επικοινωνία μεταξύ τους, με εξαίρεση τον χώρο της κουζίνας που παραμένει σχετικά απομονωμένος. Επίσης, παρατηρείται ιεράρχηση ως προς την τοποθέτηση των τριών λειτουργικών ενότητων σε σχέση με την κύρια όψη του κτηρίου. Οι χώροι υποδοχής τοποθετούνται πάντα προς τον σημαντικότερο δρόμο, οι χώροι ανάπαυσης προς τη δευτερεύουσα όψη ή τον ακάλυπτο και οι χώροι προετοιμασίας φαγητού προς τον ακάλυπτο ή τον φωταγωγό. Η σύνδεση μεταξύ των χώρων γίνεται μέσω του κεντρικού χωλ εισόδου, ενώ παρατηρείται η προσπάθεια για επικοινωνία μεταξύ του χώρου της κουζίνας και της τραπεζαρίας, είτε άμεσα είτε μέσω του office σερβιρίσματος.⁵⁹

Χαρακτηριστικά παραδείγματα της πρώτης περιόδου εξέλιξης αποτελούν:

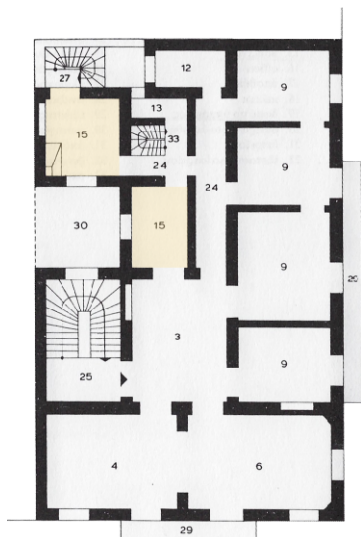
Η πολυκατοικία στην οδό Κεφαλληνίας 14, (1925).

71. Κάτοψη ορόφου

⁵⁹ Μαρμαράς Μ.Β., ό.π., σελ.186-187

Η πολυκατοικία του Γ. Γαλανάκη, στις οδούς Γ' Σεπτεμβρίου 130 και Κοδριγκτώνος 28, (1925).

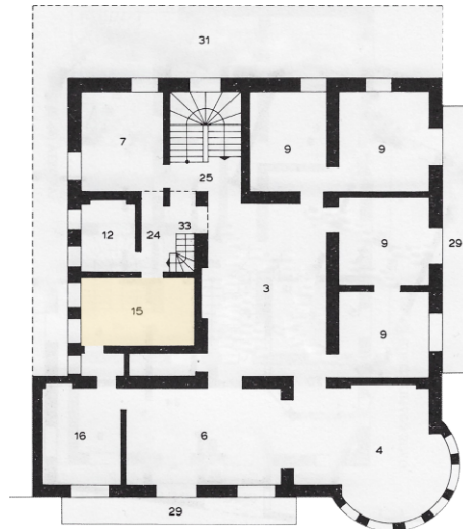
72. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία του Αργ. Σ. Μανωλκίδη, στις οδούς Πλαπούτα 2 και Καλλιδρομίου, (1926), σχεδιασμένη από τον αρχιτέκτονα Ν. Νικολαΐδη.

73. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία του Ηλ. Γεωργόπουλου, στις οδούς Πατησίων 236 και Αμοργού, (1926), σχεδιασμένη από τον ίδιο τον ιδιοκτήτη που ήταν πολιτικός μηχανικός.

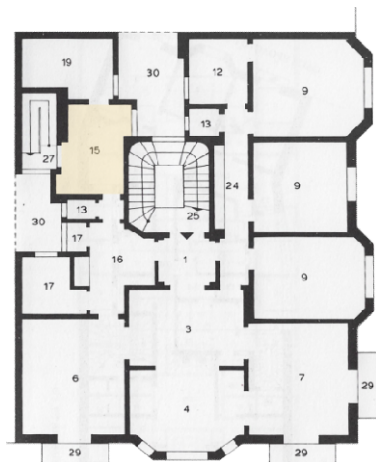
74. Κάτοψη τυπικού ορόφου

3.3.β Δεύτερη περίοδος εξέλιξης (1928 -1931).

Η δεύτερη περίοδος εξέλιξης του τύπου της αστικής πολυκατοικίας, είναι μεταβατική περίοδος για την συνθετική διάρθρωση των διαμερισμάτων, με στόχο την υιοθέτηση νέων απόψεων για την οργάνωση της καθημερινής ζωής. Σε γενικές γραμμές η εσωτερική διάθρωση παραμένει σχετικά όμοια με τη πρώτη περίοδο, με κύρια διαφορά στον τρόπο συσχετισμού και επικοινωνίας των τριών λειτουργικών ενότητων. Ο χώρος εισόδου παύει να έχει επικοινωνιακό ρόλο και μετατρέπεται σε κόμβο συνάντησης και διαχωρισμού- απομόνωσης λειτουργιών. Κυρίως, ο διαχωρισμός γίνεται μεταξύ των χώρων υποδοχής και των χώρων παρασκευής του φαγητού και ανάπαυσης, οι οποίοι επικοινωνούν μεταξύ τους με διάδρομο, ως ιδιωτικοί χώροι. Παραδείγματα αυτού το τύπου, εντοπίζουμε κυρίως στις κεντρικές περιοχές της πόλης.

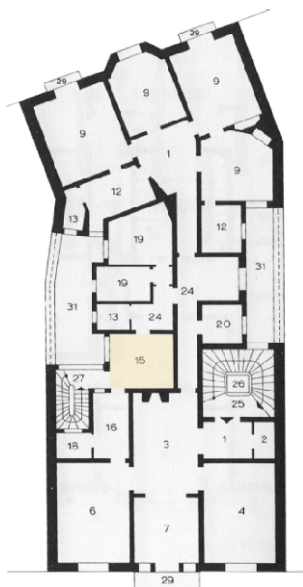
Χαρακτηριστικά παραδείγματα της δεύτερης περιόδου εξέλιξης αποτελούν:

Η πολυκατοικία του Β. Κ. Δημητριάδη, στις οδούς Πλούταρχου 24 και Αλωπεκής, (1928), σχεδιασμένη από τον Δ. Φωτιάδη.

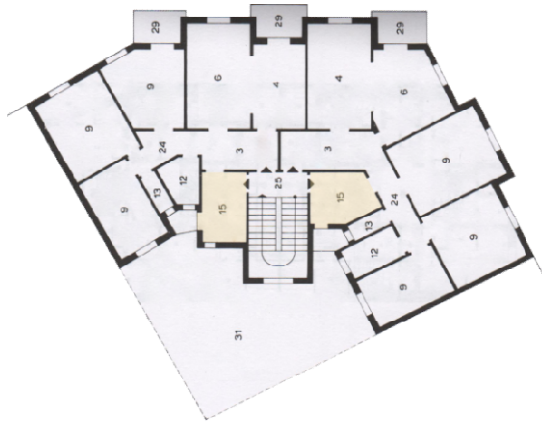
75. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία του Δ. Μ. Καλβοκορέση, στις οδούς Ηροδότου 11 και Νεοφ. Δούκα 12, (1929), σχεδιασμένη από τον Δ. Φωτιάδη.

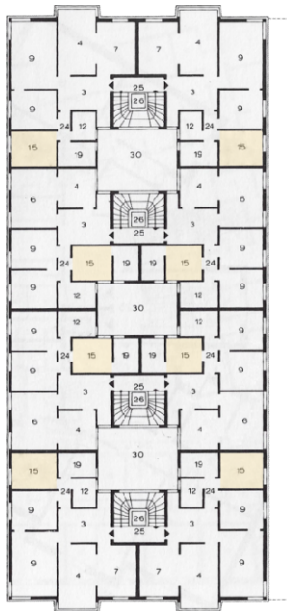
76. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία του Βλαδ. Μιρμίρογλου, στις οδούς Παπαδιαμαντοπούλου 16, Αιγινήτου και Σισίνη, (1931), σχεδιασμένη από τον Ξ. Αγγελίδη.

77. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία του Κ. Λογοθετόπουλου, στις οδούς Κουντουριώτη 2-6, Ζαΐμη και Μπουμπουλίνας, (1930), σχεδιασμένη από τον Κυπριανό Μπίρη.

78. Κάτοψη τυπικού ορόφου

3.3.γ Τρίτη περίοδος εξέλιξης (1932 -1941).

Στην τρίτη και τελευταία περίοδο εξέλιξης του τύπου της αστικής μεσοπολεμικής πολυκατοικίας σημειώνεται και η μεγαλύτερη ποσοτική παραγωγή του τύπου. Σύμφωνα με τον Μ. Β. Μαρμαρά, τα διαμερίσματα των πολυκατοικιών, χωρίζονται σε τρεις περιπτώσεις βάση της οργάνωσης των εσωτερικών τους λειτουργιών. Η πρώτη περίπτωση αποτελείται από διαμερίσματα πολυκατοικιών, που η λειτουργία της προετοιμασίας του φαγητού και η λειτουργία ανάπαυσης ενοποιούνται σε μια ενότητα, με τους επιμέρους χώρους τους να επικοινωνούν μέσω ενός διαδρόμου. Στη δεύτερη περίπτωση, η λειτουργία της προετοιμασίας του φαγητού βρίσκεται σε άμεση επικοινωνία με την λειτουργία της υποδοχής. Οι χώροι επικοινωνίας από την μια ενότητα είναι η κουζίνα ή του office σερβιρίσματος και από την άλλη, η τραπεζαρία. Τέλος, η τρίτη περίπτωση αποτελείται από διαμερίσματα με τη πιο εξελιγμένη μορφή οργάνωσης της κάτοψης. Η λειτουργία προετοιμασίας του φαγητού και της ανάπαυσης αποτελούν μια ενοποιημένη ομάδα, όπως στην πρώτη περίπτωση, ενώ παράλληλα εμφανίζεται αμεσότητα επικοινωνίας μεταξύ της ενότητας προετοιμασίας φαγητού και υποδοχής, όπως στην δεύτερη περίπτωση.¹⁷ Τα παραδείγματα της τρίτης περιόδου εξέλιξης θα ταξινομηθούν σε τρεις κατηγορίες με βάση της έρευνας του Μαρμαρά.

Παραδείγματα κατηγορίας 1 | Η λειτουργία της προετοιμασίας του φαγητού και η λειτουργία ανάπαυσης ενοποιούνται σε μια ενότητα.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα της κατηγορίας 1 αποτελούν:

Η πολυκατοικία του Χαρ. Ευελπίδη, στις οδούς Βας. Σοφίας 6-8 και Μουρούζη 7-9, (1932), σχεδιασμένη από τον Δ. Φωτιάδη.

79. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία του Κων. Αντωνόπουλου, στις οδούς Αραχώβης 61 και Θεμιστοκλέους 80, (1933), σχεδιασμένη από τον Κυρ. Παναγιωτάκου.

80. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία του Θεοφ. Αλεξόπουλου, στην οδό Νίκης 13, (1936), σχεδιασμένη από τον Θ. Λάσκαρη.

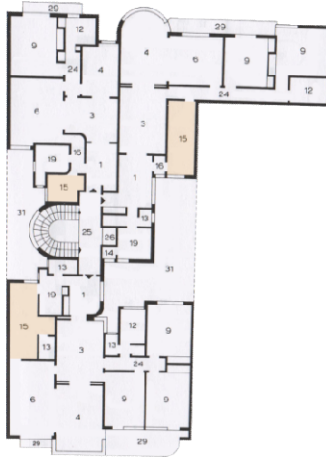

81. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Παραδείγματα κατηγορίας 2 | Η λειτουργία της προετοιμασίας του φαγητού βρίσκεται σε άμεση επικοινωνία με την λειτουργία της υποδοχής.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα της κατηγορίας 2 αποτελούν:

Η πολυκατοικία της Ελ. Κοτζιά, στην οδό Ομήρου 54, (1934),
Σχεδιασμένη από τον Α. Κριέζη.

82. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία του Μιχ. Πολέμη, στις οδούς Παπαδήμα 2, Δεινοκράτους και
Δημοχάρους, (1938), σχεδιασμένη από τον Περ. Σακελλάριο.

83. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία του Αναστ. Μάτσα, στην οδό Κανάρη 16, (1935),
σχεδιασμένη από τον Σπ. Μπονάνο.

84. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Παραδείγματα κατηγορίας 3 | Συνδυασμός και των δύο πρώτων κατηγοριών.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα της κατηγορίας 3 αποτελούν:

Η πολυκατοικία του Αλ. Δημητριάδη, στην οδό Πατρ. Ιωακείμ 34, (1938),
σχεδιασμένη από τον Δ. Φωτιάδη.

85. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία της Ελ. Γεωργιάδη, στην οδό Λουκιανού 26, (1933),
σχεδιασμένη από τον Ρένο Κουτσούρη.

86. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία της Ιφιγ. Θεολόγου στην οδό Πατρ. Ιωακείμ 51, (1936),
σχεδιασμένη από τον Κ. Γκίνη.

87. Κάτοψη τυπικού ορόφου

3.4 Η κουζίνα στις προσφυγικές κατοικίες.

Όπως προαναφέρθηκε, οι πρόσφυγες στα πρώτα στάδια της εγκατάστασης τους στον ελληνικό χώρο, στεγάστηκαν με ποικίλους τρόπους, σε προσωρινά σημεία και με ευτελείς κατασκευές. Οι πρώτες προσπάθειες για οργανωμένη στέγαση των προσφύγων ξεκίνησαν το 1930, όταν καθιερώθηκε ο θεσμός της κατ' οροφών ιδιοκτησίας, έτσι δημιουργήθηκαν στην περιφέρεια της πρωτεύουσας συγκροτήματα προσφυγικών πολυκατοικιών.⁶⁰

Επρόκειτο για κτήρια, περιορισμένης επιφάνειας. Χαρακτηριστικά, στον όροφο συνήθως υπάρχουν δύο με τρία διαμερίσματα, ενώ η ανάγκη για άνεση και υγιεινή, επηρέασε τον χώρο της κουζίνας, ο οποίος σε πολλά παραδείγματα εμφανίζεται ως ένα αυτόνομο δωμάτιο (κατηγορία 1) ενώ σε άλλα αποτελεί κομμάτι του χώρου υποδοχής (κατηγορία 2).

Κατηγορία 1 | Η κουζίνα ως αυτόνομο δωμάτιο.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν:

Οι **προσφυγικές κατοικίες στην λεωφόρο Αλεξάνδρας, (1933-35)**, σχεδιασμένες από τους Κ. Λάσκαρι και Δ. Κυριακό, σε ύψος καθαρά γερμανικού φονξιοναλισμού.⁶¹ Το συγκρότημα αποτελείται από οκτώ πολυκατοικίες με συνολικά 228 διαμέρισμα. Ως προς τη λεωφόρο Αλεξάνδρας, οι τέσσερις πρώτες έχουν σχεδιαστεί από τον Δ. Κυριάκο ενώ οι υπόλοιπες τέσσερις από τον Κ. Λάσκαρι.⁶²

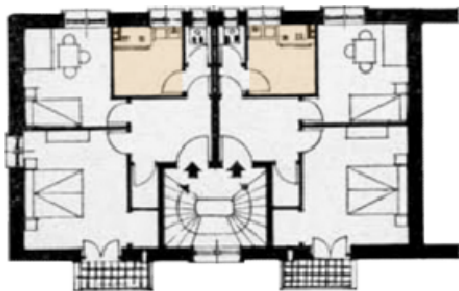
Στα σχέδια του Κυριακού, κάθε όροφος αντιστοιχεί σε δύο διαμερίσματα ίδιου τύπου, 34,8 τ.μ. το κάθε ένα. Η πρόσβαση στο διαμέρισμα γίνεται από το χολ εισόδου, με το οποίο συνδέονται όλοι οι υπόλοιποι χώροι, δηλαδή τα δύο υπνοδωμάτια, η κουζίνα, ένα μικρό αποχωρητήριο και η αποθήκη. Το δωμάτιο της κουζίνας επικοινωνεί με το χολ εισόδου και τους υπόλοιπους χώρους μέσω ενός μικρότερου χολ, το οποίο απομονώνει την κουζίνα αλλά και το αποχωρητήριο από το υπόλοιπο σπίτι. Επιπλέον ένα μικρό παράθυρο, πάνω από τον πάγκο της κουζίνας προσφέρει φυσικό φωτισμό και αερισμό στον χώρο της κουζίνας.

Παρόμοια είναι η διάταξη των διαμερισμάτων 30,2 τ.μ., σχεδιασμένα από τον Λάσκαρι, με μόνη διαφορά, ότι η πρόσβαση στο διαμέρισμα γίνεται κατευθείαν από το καθιστικό, ενώ ένα μικρό χολ απομονώνει το υπνοδωμάτιο, την κουζίνα και το μικρό αποχωρητήριο από το σαλόνι. Σε αυτό τον τύπο παρατηρείται η ύπαρξη καθημερινής τραπεζαρίας στο χώρο της κουζίνας.

⁶⁰ Βασιλείου Ι., *Η λαϊκή κατοικία*, Αθήνα, 1944, σελ.78

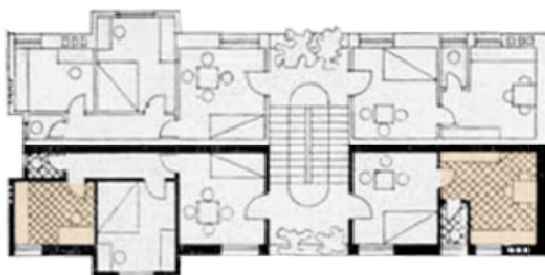
⁶¹ Φιλιππίδης Δ., *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*, εκδόσεις: Μέλισσα, Αθήνα, 1984, σελ. 225

⁶² Αρχιτεκτονικά Θέματα, 1978

88. Κατόψεις τυπικών ορόφων

Οι **προσφυγικές κατοικίες στην Νέα Κοκκινιά⁶³**, (1934-35), σχεδιασμένες από τον αρχιτέκτονα Κ. Λάσκαρι. Εντοπίζονται δύο τύποι διαμερισμάτων. Στα διαμερίσματα, 33,4τ.μ., στα αριστερά, η πρόσβαση γίνεται κατευθείαν από τη τραπεζαρία-υπνοδωμάτιο, ενώ ένας μακρύς διάδρομος απομονώνει το υπνοδωμάτιο, την κουζίνα και το μικρό αποχωρητήριο. Στα διαμερίσματα, 22,9τ.μ., στα δεξιά, η είσοδος γίνεται κατευθείαν από τη τραπεζαρία-υπνοδωμάτιο, σε άμεση επαφή με την κουζίνα, που περιλαμβάνει και το μικρό αποχωρητήριο. Επιπλέον και στους δυο τύπους διαμερισμάτων, ένα μικρό παράθυρο, πάνω από τον πάγκο της κουζίνας προσφέρει φυσικό φωτισμό και αερισμό στον χώρο, ενώ εντοπίζεται και εδώ η ύπαρξη γωνιάς φαγητού στο χώρο της κουζίνας.

89. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Οι **προσφυγικές κατοικίες στο Δουγρούτι⁶⁴**, (1933-36), σχεδιασμένες από αρχιτέκτονες της Τεχνικής ΥΠ. Υ. Π.. Σε αυτό το παράδειγμα, εντοπίζονται διαμερίσματα σε διάφορα μεγέθη αλλά με κοινή λειτουργική οργάνωση. Η είσοδος σε όλα τα διαμερίσματα γίνεται μέσω ενός μικρού χωλ, μέσω του οποίου πραγματοποιείται άμεσα η πρόσβαση στους υπόλοιπους χώρους (υπνοδωμάτια, κουζίνα, μικρό

⁶³ Άγιος Ιωάννης Ρέντη, Αθήνα

⁶⁴ Νέος Κόσμος, Αθήνα

λουτρό). Σε όλους τους τύπους διαμερισμάτων, ένα μικρό παράθυρο, πάνω από τον πάγκο της κουζίνας προσφέρει φυσικό φωτισμό και αερισμό στον χώρο, ενώ στα διαμερίσματα που το μέγεθος του χώρου της κουζίνας το επιτρέπει, εντοπίζεται γωνιά φαγητού.

.90

90. Κατόψεις τυπικών ορόφων
91-92. Φωτογραφίες συγκροτήματος

.91

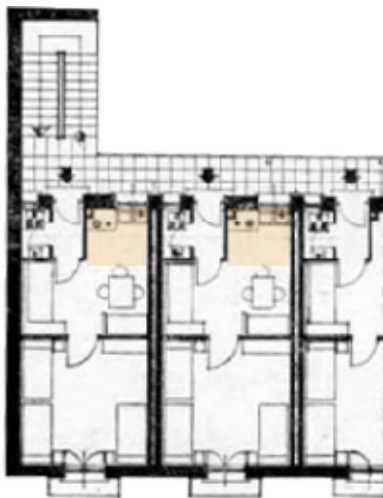
.92

Κατηγορία 2 | Η κουζίνα αποτελεί τμήμα του χώρου υποδοχής.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί:

Η **τριώροφη προσφυγική πολυκατοικία, στον Άγιο Ρέντη**, σχεδιασμένη από τον αρχιτέκτονα της Α. Σιάγα. Αποτελεί το μοναδικό παράδειγμα προσφυγικών πολυκατοικιών στο οποίο εφαρμόστηκε η λύση του κοινόχρηστου διαδρόμου αντί του κλιμακοστασίου. Αυτή η επιλογή επηρέασε τις διαστάσεις των κατοικιών και κατ' επέκταση την διάταξη των χώρων τους.

Στη νότια πλευρά τοποθετείται ο χώρος ύπνου, ενώ η είσοδος στο διαμέρισμα γίνεται από την βόρεια πλευρά. Οι βοηθητικές λειτουργίες (κουζίνα, λουτρό), λειτουργούν ως μεταβατική ζώνη ανάμεσα στον διάδρομο και το χώρο διημέρευσης. Επιπλέον, ενδιαφέρον στοιχείο αποτελεί ότι η τοποθέτηση του χώρου της κουζίνας διαφέρει από τα προηγούμενα παραδείγματα, καθώς σχεδιάζεται ως τμήμα του χώρου διημέρευσης μαζί με τη τραπεζαρία και το καθιστικό.⁶⁵

93. Κάτοψη τυπικού ορόφου

⁶⁵ Γκιотσαλίτης Κ., Διάλεξη , *Οι προσφυγικές πολυκατοικίες του '30*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο , Αθήνα, 16 – 04 – 2013

3.5 Ο εξοπλισμός του χώρου της κουζίνας.

Τομή για τον εξοπλισμό του χώρου της κουζίνας, αποτελεί η έλευση των ηλεκτρικών συσκευών στα ελληνικά νοικοκυριά. Τη περίοδο του μεσοπολέμου, εμφανίζονται στην αγορά οι πρώτες ηλεκτρικές συσκευές και ο Τύπος και το ραδιόφωνο, κατακλύζονται από διαφημίσεις που προβάλλουν τις συσκευές, ως το μέσο για ένα «κομψό και μοντέρνο σπίτι». ⁶⁶ Έτσι οι πρώτοι ηλεκτρικοί φούρνοι και τα ψυγεία αρχίζουν να υπολογίζονται στον σχεδιασμό του δωματίου της κουζίνας. Αρχικά, απευθυνόταν κυρίως στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, που είχαν την οικονομική δυνατότητα να τις αποκτήσουν, ενώ μετά τον πόλεμο και ιδιαίτερα τη δεκαετία του '60, διαδόθηκαν ευρέως στα σπίτια όλων των κοινωνικών στρωμάτων. ⁶⁷

Τη περίοδο του μεσοπολέμου, τη μεγαλύτερη φροντίδα μεταξύ των χώρων της κατοικίας, ως προς την εσωτερική οργάνωση και λειτουργία, έχει ο χώρος της κουζίνας. Αυτό συμβαίνει, γιατί συγκεντρώνει το μεγαλύτερο πλήθος των καθημερινών εργασιών της κατοικίας. Στόχος ήταν να υπάρξει ευνοϊκότερη διάταξη, ώστε να παρέχει ευκολίες στους χρήστες, να εξοικονομούν χρόνο και κόπο και παράλληλα να φαίνεται πάντα τακτοποιημένη. Μια τυπική κουζίνα της εποχής περιέχει όλα τα μέσα, για την προετοιμασία και το μαγείρεμα του φαγητού, το πλύσιμο και την αποθήκευση σκευών και γυαλικών, την αποθήκευση των προμηθειών καθώς και σημεία για να κρύβονται τα σκουπίδια και τα καύσιμα. Ενώ σταδιακά, όλες οι κουζίνες περιείχαν ένα μικρό ψυγείο και μια απλή ηλεκτρική κουζίνα. ⁶⁸

.94

.95

94. Διαφήμιση του πρώτου ηλεκτρικού Φούρνου της Siemens
95. Σχέδια της κουζίνας του 1930 – 1940, από το βιβλίο “ Η λαϊκή κατοικία”, Βασιλείου Ι.

⁶⁶ Απόσπασμα από διαφήμιση της AEG για τις ηλεκτρικές κουζίνες του 1930 | πηγή <http://vintage-files.blogspot.com/2018/02/blog-post.html>

⁶⁷ <http://vintage-files.blogspot.com/2018/02/blog-post.html>

⁶⁸ Βασιλείου Ι., ό.π., σελ.101

Παρατηρείται λοιπόν, σταδιακή αλλαγή στην μορφή της κουζίνας. Τη δεκαετία του 1920, στις κουζίνες, μονοπωλεί το λευκό χρώμα τόσο στα έπιπλα όσο και στους τοίχους, ενώ χαρακτηριστικό στοιχείο αποτελεί, η ύπαρξη ανοικτών ραφιών. Αυτό αλλάζει τη δεκαετία του 1930. Χρώματα όπως το κίτρινο, πράσινο και καφέ, έρχονται να αντικαταστήσουν το λευκό, ενώ τα ανοιχτά ράφια της προηγούμενης δεκαετίας αντικαθίστανται από ντουλάπια, γιατί εξοικονομούν χώρο και κρύβουν τις ηλεκτρικές συσκευές και τα οικιακά σκευή αλλά και για πρακτικούς λόγους, όπως η καθαριότητα, αφού τα ντουλάπια μαζεύουν λιγότερη σκόνη.⁶⁹

.96

.97

.98

96. Κουζίνα του 1920 97-98. Κουζίνες του 1930

⁶⁹ https://spirossoulis.com/spiti-kouzina-mpanio-deite-poso-allakse-i-moda-stis-kouzines-ta-teleutaia-100-xronia/?fbclid=IwAR2Y8VcTmqtrbUvBqKXGW1x5w1kDpV3JLc70FCeGvgBomZEanCJPSql40_g

.99

ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΗΧΑΝΟ-ΠΕΙΡΑΙΑΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 4

.100

ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΗΧΑΝΟ-ΠΕΙΡΑΙΑΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 4

.101

99 - 101. Διαφημίσεις ηλεκτρικών συσκευών

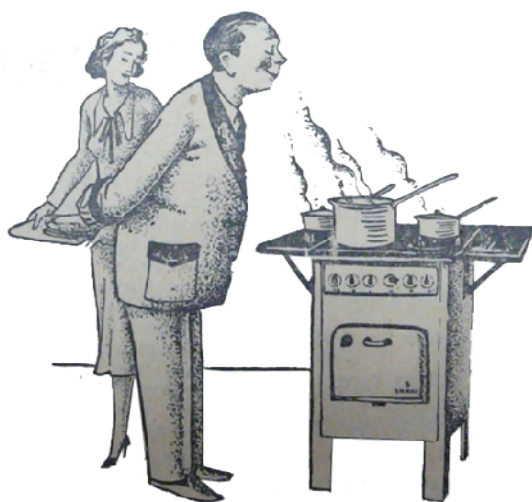
3.7 Συμπερασματικά.

Τη χρονική περίοδο του μεσοπολέμου, ο χώρος της κουζίνας παραμένει αρκετά υποβαθμισμένος και απομονωμένος. Θεωρείται μέρος των βοηθητικών χώρων και απευθύνεται κατά κύριο λόγο στο υπηρετικό προσωπικό, γεγονός που φανερώνει η εκτεταμένη παρουσία του δωματίου υπηρεσίας, τόσο στις μονοκατοικίες, όσο και στις πολυκατοικίες. Στις περισσότερες περιπτώσεις έχει ελάχιστο φυσικό φωτισμό και αερισμό μέσω ενός μικρού παράθυρου προς τον ακάλυπτο ή φωταγωγό.

Συγκεκριμένα:

Στις μονοκατοικίες, η κουζίνα αποτελεί ακόμα μέρος των βοηθητικών χώρων και η επικοινωνία της με τους υπόλοιπους χώρους της οικίας γίνεται κατά κύριο λόγο μέσω του office σερβιρίσματος. Στις πολυκατοικίες, η κουζίνα, εντάσσεται στην ενότητα προετοιμασίας του φαγητού και εντοπίζεται σε επικοινωνία με την ενότητα υποδοχής ή με την ενότητα ανάπαυσης. Η επικοινωνία της με τα υπόλοιπα δωμάτια του διαμερίσματος πραγματοποιείται είτε μέσω ενός διαδρόμου που τη συνδέει και με τις άλλες δύο ενότητες, είτε μέσω του office σερβιρίσματος που τη συνδέει άμεσα με την τραπεζαρία. Επιπλέον, ο χώρος της κουζίνα, τοποθετείται πάντα σε επαφή με τον φωταγωγό ή ακάλυπτο της πολυκατοικίας, που σχεδόν πάντα, περιέχει σκάλας υπηρεσίας. Στις προσφυγικές πολυκατοικίες, η κουζίνα είναι πιο υποβαθμισμένη από τους άλλους τύπους κατοίκησης. Είναι αρκετά απομονωμένη από το υπόλοιπο διαμέρισμα και επικοινωνεί μόνο με το χωλ μέσω προθάλαμου, που κρύβει αυτήν και το λουτρό από το υπόλοιπο σπίτι. Παράλληλα σε ορισμένες περιπτώσεις, η κουζίνα αποτελεί μέρος των χώρων διημέρευσης για οικονομία χώρου. Σε καμία περίπτωση όμως, η κουζίνα, στις αθηναϊκές κατοικίες του μεσοπολέμου, δεν αποτελεί εσκεμμένα κομμάτι των χώρων υποδοχής.

Σχετικά με τον εξοπλισμό του χώρου της κουζίνας. Ως βασικό υλικό κυριαρχεί το ξύλο, αρχικά σε τόνους του λευκού, ενώ στη πορεία αποκτάει πιο έντονα χρώματα. Παράλληλα, παρατηρείται αλλαγή στον τρόπο αντιμετώπισης των αποθηκευτικών χώρων. Τα ανοιχτά ράφια αντικαθίστανται από κλειστά ντουλάπια για λόγους καθαρισμού και υγιεινής. Η κουζίνα όμως δεν θεωρείτε ακόμα σημαντικός χώρος για την κατοικία, για αυτό άλλωστε και δεν υπάρχει και κάποια ιδιαίτερη διακόσμηση. Η σημαντικότερη καινοτομία της περιόδου, που οδήγησε στον εκσυγχρονισμό του χώρου της κουζίνας, ήταν η εισαγωγή των ηλεκτρικών συσκευών στα νοικοκυριά. Τη περίοδο του μεσοπολέμου, έχουν αρχίσει να υιοθετούνται από τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, ενώ ευρέως θα διαδοθούν μεταπολεμικά.

.102

ΚΑΤΟΧΗ ΚΑΙ ΕΜΦΥΛΙΟΣ

1941 - 1949

Η δεκαετία του 1940, στιγματίστηκε από την γερμανική κατοχή (1941 – 1944) και τον εμφύλιο πόλεμο (1946 – 1949), είναι περίοδος βομβαρδισμών και καταστροφών από πολεμικές επιχειρήσεις. Χαρακτηρίζεται από ερήμωση ολόκληρων περιοχών και συσσώρευση του πληθυσμού σε άλλες, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί μια ιδιαίτερα ανομοιόμορφη και ανισόρροπη κατανομή του πληθυσμού και των λειτουργιών στον ελληνικό χώρο.⁷⁰

Το αυστηρό καθεστώς, οι ανατινάξεις μέσα στις πόλεις και η εξαθλίωση του λαού καθιστούν την αρχιτεκτονική αλλά και όλες οι υπόλοιπες τέχνες στάσιμες, οπότε δεν υπάρχουν νέα στοιχεία αυτή την δεκαετία.

.103

103. Φωτογραφίες από ανατινάξεις πολυκατοικιών στο κέντρο της Αθήνας

⁷⁰ Μονιούδη-Γαβαλά Δ., Διάλεξη: *Περίοδος 1940-1980*, Πανεπιστήμιο Πατρών

104. “Ο νεροχύτης της Βαρβάρας”, Παραλής Γεώργιος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Ο χώρος της κουζίνας την μεταπολεμική περίοδο της
αστικοποίησης - αστυφιλίας.

1950 -1979

4.1 Εισαγωγικά.

Μεταπολεμικά, στην Αθήνα, η περίοδος ανασυγκρότησης ξεκίνησε με αρκετή καθυστέρηση και υλοποιήθηκε σε κλίμα που βάραιναν τα γεγονότα της κατοχής και του εμφυλίου πολέμου. Παράλληλα παρατηρείται έντονο φαινόμενο αστυφιλίας, με αποτέλεσμα ο πληθυσμός της Αθήνας να αυξηθεί κατά 220% τη περίοδο 1950-1980.

Η ραγδαία αστικοποίηση και η επιτακτική ανάγκη για στέγαση που δημιούργησε, σε συνδυασμό με την απουσία οργανωμένου κρατικού ρυθμιστικού σχεδίου, οδήγησε στο να αφεθεί η ανοικοδόμηση, στην ιδιωτική επιχειρηματική πρωτοβουλία και την αυθαίρετη δόμηση.⁷¹ Χαρακτηριστικό είναι ότι το σύστημα της αντιπαροχής αποτέλεσε κινητήρια δύναμη της οικονομίας. Αυτό οδήγησε στη μαζική παραγωγή και τυποποίηση του τύπου της πολυκατοικίας, με αποτέλεσμα να υπάρξει πτώση στη ποιότητα των κατασκευών, κορεσμός του αστικού εδάφους και πύκνωση του κέντρου πόλης.⁷²

Στο κοινωνικό επίπεδο, μεγάλο μέρος των οικογενειών της παλαιάς ανώτερης κοινωνικής τάξης βίωσαν οικονομικό μαρασμό, που οδήγησε σταδιακά στον αποδεκατισμό τους⁷³, ενώ αντίθετα, τα μεσαία στρώματα ενισχύθηκαν και σταθεροποιήθηκαν έχοντας υποστήριξη από τις μεταπολεμικές κυβερνήσεις. Επιπλέον, διευκολύνθηκε η άνοδος των αγροτικών και χαμηλότερων στρωμάτων προς τα μεσαία στρώματα, ενώ παράλληλα εμφανίστηκε και μια νέα ομάδα κεφαλαιούχων-κερδοσκόπων στη νέα αθηναϊκή κοινωνία.⁷⁴

Στο πνεύμα του εκσυγχρονισμού, υιοθετήθηκαν πρότυπα από το εξωτερικό⁷⁵, με

⁷¹ Φεσσά – Εμμανουήλ Ε., *Η Αθήνα στο δεύτερο ήμισυ του 20ού αιώνα, Πολεοδομική μεταμόρφωση & αρχιτεκτονική δημιουργία*, Αρχιτεκτονικές ματιές, 2010

⁷² Αξαιοπούλου Α., Περτιγκιόζογλου Ε., *Αποτυπώσεις Του Αστικού Μύθου: Έντυπες Αναπαραστάσεις Της Αθηναϊκής Πολυκατοικίας*, Διάλεξη ΕΜΠ, Ιούλιος 2015

⁷³ Μπίρης Κ. Η., *ό.π.*, σελ. 338

⁷⁴ Γκούμα Φωτεινή, *Το ατομικό καταφύγιο της κατοικίας : Η εξέλιξη του υπνοδωματίου στην αθηναϊκή κατοικία της νεότερης και σύγχρονης εποχής*, Πολυτεχνείο Κρήτης Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Χανιά, Οκτώβριος 2019, σελ 76

⁷⁵ Κατά την περίοδο προ του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου, ο οικιακός σχεδιασμός συνεχίζει να πρωτοπορεί φέρνοντας την καθημερινή διαδικασία προετοιμασίας γεύματος πιο κοντά σε όλα τα μέλη της οικογένειας. Το 1934 ο Frank Lloyd Wright, σχεδιάζει την πρώτη κάτοψη σπιτιού όπου ενώνει την κουζίνα με τα υπόλοιπα δωμάτια. Ένα ανοικτό σχέδιο που αντικατοπτρίζει τον εκδημοκρατισμό της αμερικανικής οικογένειας, ο σχεδιασμός του σπιτιού συγχωνεύει τις περιοχές για μαγείρεμα, της τραπεζαρίας και του χώρου ψυχαγωγίας. Οι αλλαγές αυτές μετριάζουν την αίσθηση απομόνωσης της νοικοκυράς και ταυτόχρονα ενθαρρύνουν τον σύζυγο και τα παιδιά να συμμετέχουν περισσότερο στις δραστηριότητες της

αρκετή καθυστέρηση, οδηγώντας προς τον εξαμερικανισμό της κατοικίας. Παράλληλα, η εξέλιξη στον εξοπλισμό και τα υλικά της κατοικίας, σε συνδυασμό με τα καταναλωτικά πρότυπα που προωθούν οι διαφημίσεις, οδηγεί τη κουζίνα, που συγκεντρώνει τις περισσότερες ηλεκτρικές συσκευές, να μετατραπεί σε σύμβολο της μοντέρνας κατοικίας και σταδιακά να γίνει μέρος των χώρων υποδοχής, αλλαγή που γίνεται αισθητή ευρέως στα τέλη της δεκαετίας του 1970.

Ως βασικός τύπος κατοίκησης, για τον υπόλοιπο αιώνα, όλων των κοινωνικών στρωμάτων, καθιερώθηκαν οι αστικές πολυκατοικίες, ενώ παράλληλα εντοπίζονταν στα προάστια, μονοκατοικίες και εργατικές κατοικίες.

105. Τυπική άποψη από ταράτσα πολυκατοικίας στην Αθήνα

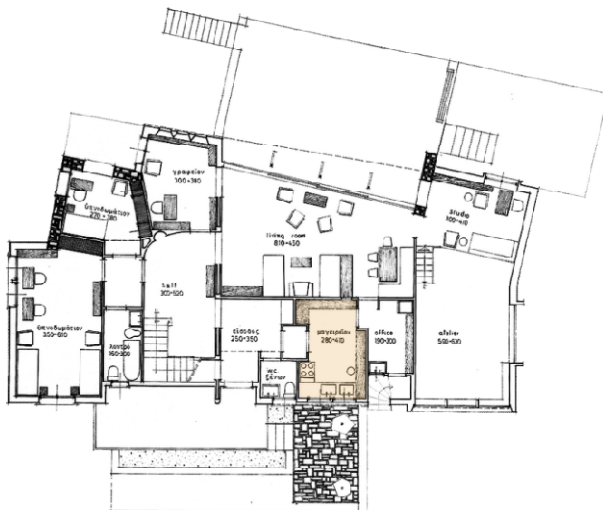
4.2 Ο χώρος της κουζίνας στις μονοκατοικίες της μεταπολεμικής Αθήνας.

Μεταπολεμικά, λόγω του φαινομένου της αστυφιλίας και της μαζικής ανοικοδόμησης του κέντρου με πολυκατοικίες, οι μονοκατοικίες, εντοπίζονται κατ' εξοχήν στα προάστια και σπανιότερα στις κεντρικές περιοχές της Αθήνας. Στο πλήθος τους οι μονοκατοικίες διατηρούν κοινή μορφολογική κατεύθυνση, με κύριες διαφορές να εμφανίζονται ως προς την αναζήτηση ποιότητας και πολυτελείας, σύμφωνα με την οικονομική κατάσταση των ιδιοκτητών.⁷⁶ Σε αυτό το πνεύμα, οι χώροι υποδοχής εξακολουθούν να αποτελούν χώρο κοινωνικής προβολής των κατοικιών.

Ο χώρος της κουζίνας, με τη κατάργηση του office σερβιρίσματος, από αυτόνομο δωμάτιο, αρχίζει σταδιακά να επικοινωνεί πιο άμεσα με την υπόλοιπη κατοικία, οδηγώντας στην πλήρη ενοποίηση όπως φαίνεται στις μονοκατοικίες στο Καβούρι (.109) σχεδιασμένη από τον Τ. Ζενέτο το 1959 και στην Εκάλη (.119) σχεδιασμένη από τον Γ. Κούτση το 1975. Επιπλέον, η καθημερινή τραπεζαρία, «η γωνία φαγητού», που εμφανίστηκε την προηγούμενη περίοδο, στο εσωτερικό του χώρου της κουζίνας, πλέον καθιερώνεται ευρύτατα.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν:

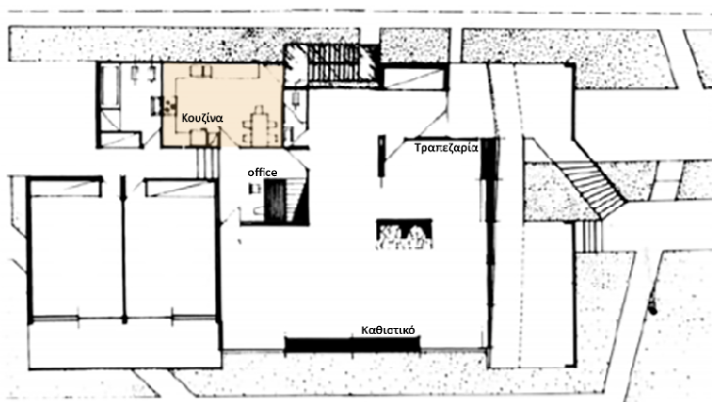
Η μοντέρνα έπαυλη γλύπτριας, στο Παλαιό Ψυχικό, (1955),
σχεδιασμένη από τον Π. Μυλωνά.

106. Κάτοψη ισογείου

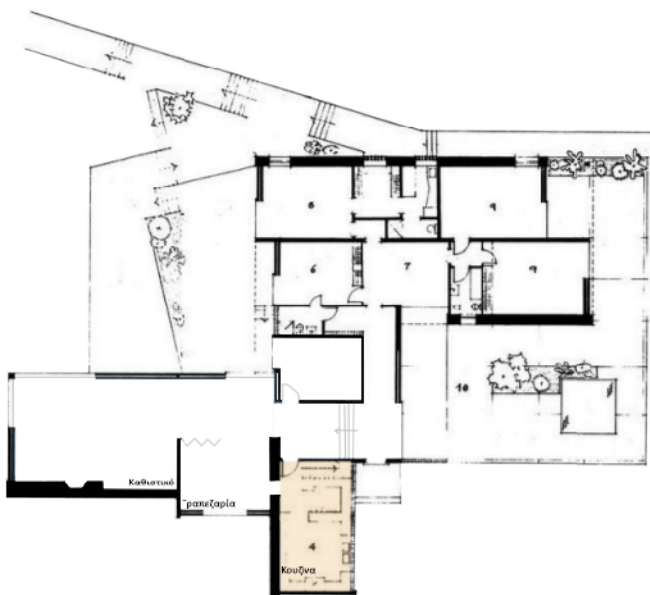
⁷⁶ Φιλυππίδης Δημήτρης, *ό.π.*, σελ.78

Η μονοκατοικία στην Φιλοθέη, (1957),
σχεδιασμένη από τον Τ. Ζενέτο.

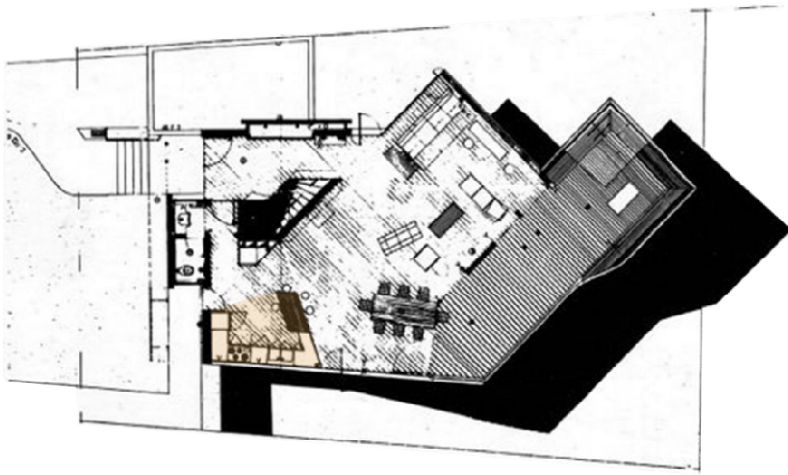
107. Κάτοψη ισογείου

Η μονοκατοικία στην Φιλοθέη, (1959),
σχεδιασμένη από τον Π. Σακελλάριο.

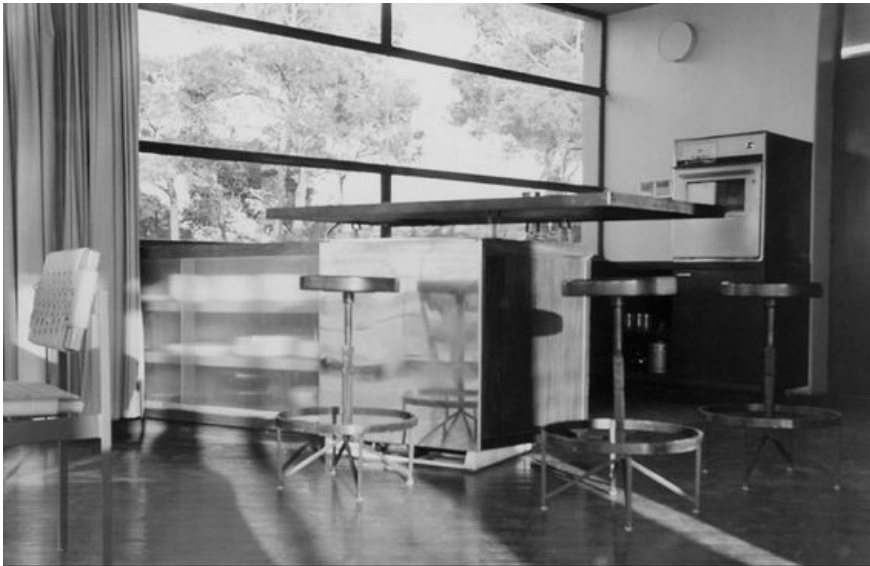

108. Κάτοψη κατοικίας

Η μονοκατοικία στο Καβούρι,(1959),
σχεδιασμένη από τον Τ. Ζενέτο.

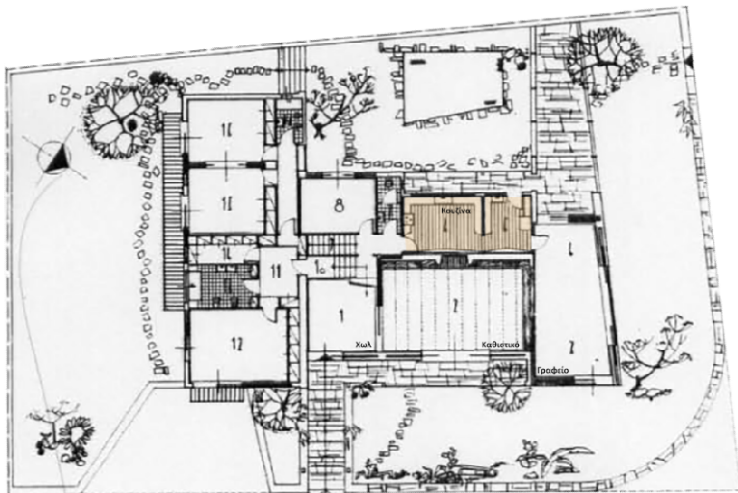
.109

.110

109. Κάτοψη κατοικίας 110. Η κουζίνα της κατοικίας

Η μονοκατοικία στην Φιλοθέη, (1960),
 σχεδιασμένη από τον Ι. Ρίζο.

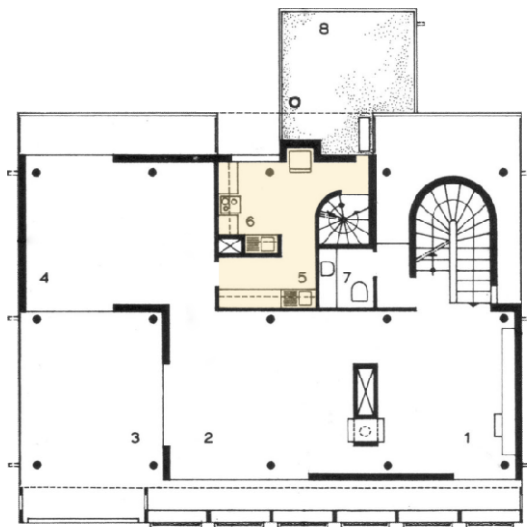
111. Κάτοψη ισογείου

Η κατοικία με ατελίες του ζωγράφου Γιάννη Μηταράκη, (1961),
 σχεδιασμένη από τον Γ. Σκιαδαρέση.

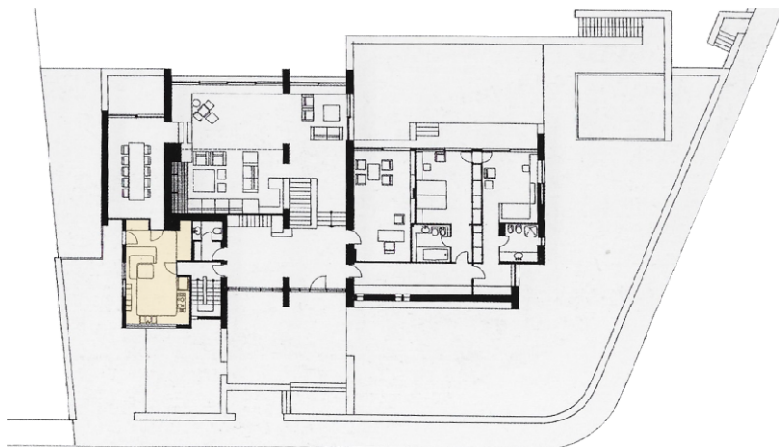
112. Κάτοψη α' ορόφου, κάτοψη β' ορόφου 113. Τομή

Η κατοικία με ατελίες του ζωγράφου Γιάννη Μηταράκη,(1961),
σχεδιασμένη από τον Γ. Κούτση.

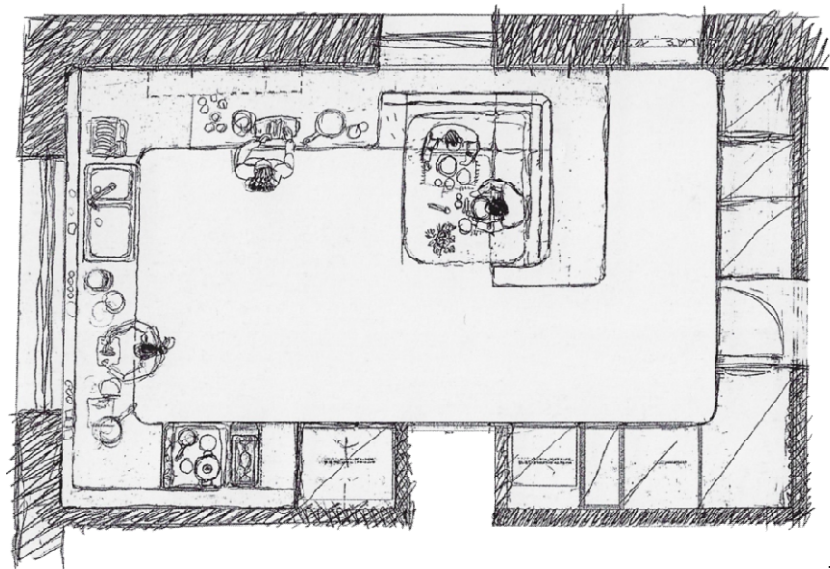

114. Κάτοψη α' ορόφου

Η μονοκατοικία στην Φιλοθέη,(1972),
σχεδιασμένη από τον Ν. Βαλσαμάκη.

115. Κάτοψη ισογείου

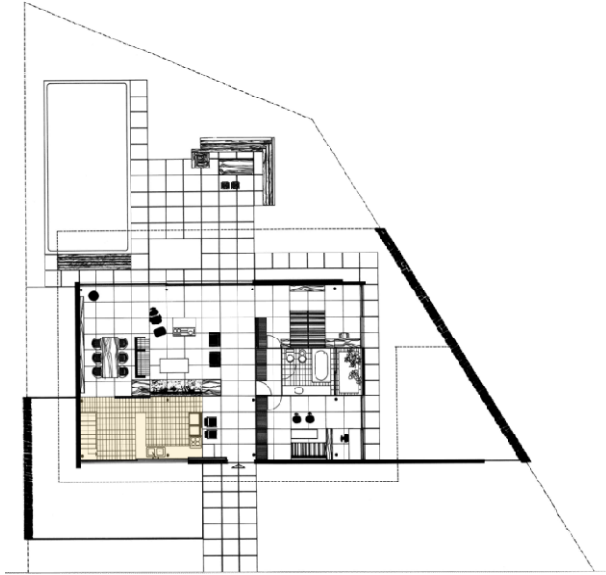
.116

.117

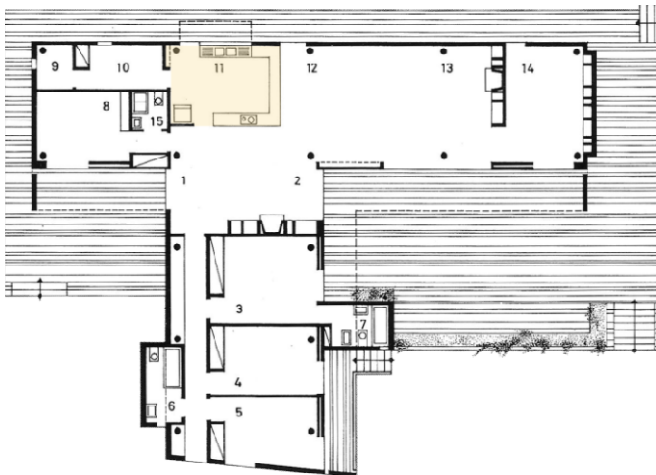
116. Σχέδιο κουζίνας 117. Φωτογραφία κουζίνας

Η μονοκατοικία του ίδιου στην Φιλοθέη,(1961),
σχεδιασμένη από τον Ν. Βαλσαμάκη.

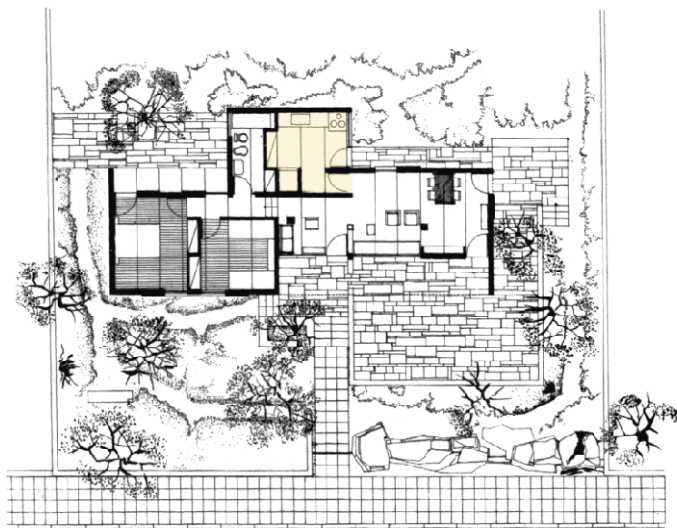
118. Κάτοψη κατοικίας

Η μονοκατοικία στην Εκάλη,(1975),
σχεδιασμένη από τον Γ. Κούτση.

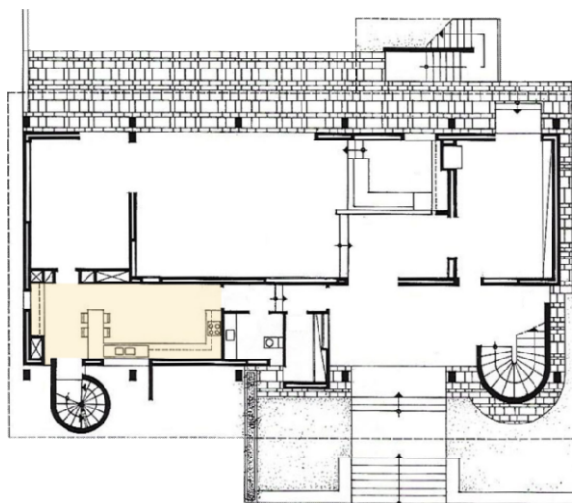
119. Κάτοψη κατοικίας

Η μονοκατοικία Σιγάλα στο Χαϊδάρι,(1961),
σχεδιασμένη από τους Δ. Αντωνακάκη και Κ. Γκάρτζο.

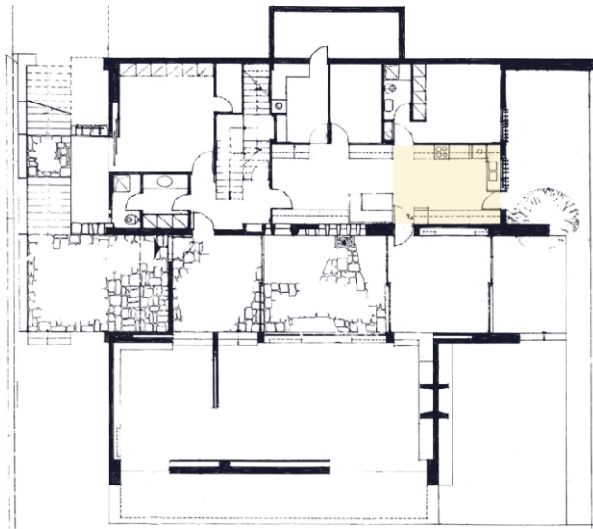
120. Κάτοψη κατοικίας

Η μονοκατοικία στην Εκάλη,(1970),
σχεδιασμένη από τον Γ. Κούτση.

121. Κάτοψη ισογείου

Η μονοκατοικία του ίδιου στην Εκάλη, (1974-1976),
σχεδιασμένη από τον Μ. Φωτιάδη.

122. Κάτοψη ισογείου

4.3 Ο χώρος της κουζίνας στις πολυκατοικίες της μεταπολεμικής Αθήνας.

Η πολυκατοικία σαν τύπος κατοίκησης, είχε κάνει την εμφάνιση της στην Αθήνα ήδη από τον μεσοπόλεμο, αλλά οι πολυκατοικίες της μεταπολεμικής περιόδου διαφέρουν. Πλέον έχουν χάσει την κοινωνική αίγλη, το φουτουριστικό μυστήριο και την τεχνολογική σαγήνη που τις διακατείχε την προηγούμενη περίοδο καθώς έχουν τυποποιηθεί σε κτίσματα μαζικής παραγωγής, που πλέον απευθύνονται σε όλα τα κοινωνικά στρώματα.⁷⁷ Ο διαχωρισμός μεταξύ τους, γίνεται ανά όροφο, με τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα να κατοικούν σε μεγαλύτερα διαμερίσματα «ρετιρέ», που καταλαμβάνουν ολόκληρη την επιφάνεια του τελευταίου ορόφου. Επιπλέον, λόγω της ανάγκης για μαζική στέγαση, η προσοχή στον σχεδιασμό στράφηκε, στο πως θα μπορέσουν τα διαμερίσματα να στεγάσουν συγκεκριμένο αριθμό ατόμων, οδηγώντας στην εμφάνιση των «δυαριών» και «τριαριών»⁷⁸ και λιγότερο στην εξωτερική και εσωτερική όψη τους.⁷⁹

⁷⁷ Φιλυππίδης Δημήτρης, *ό.π.*, σελ.101

⁷⁸ “Ένα τυπικό διαμέρισμα για τέσσερα άτομα, θα ήταν τριών δωματίων, δύο υπνοδωμάτια και ένας χώρος υποδοχής” | πηγή : Κονταργύρης Δ., *Συνέντευξη στον Γλύστρα Δ.*, Ιανουάριος, 2015

⁷⁹ Φιλυππίδης Δημήτρης, *ό.π.*, σελ.102

Ο χώρος της κουζίνας στα διαμερίσματα, μεταπολεμικά, αντιμετωπίζεται παρόμοια με τις μονοκατοικίες, με την απουσία του office σερβιρίσματος να γίνεται ακόμη πιο αισθητή, ενώ σε ορισμένα παραδείγματα, οι σταθεροί διαχωριστικοί τοίχοι αντικαθίστανται από διαχωριστικά έπιπλα που επιτρέπουν την οπτική επαφή της κουζίνας με τους χώρους υποδοχής και σταδιακά προς τα τέλη της περιόδου που εξετάζουμε, υπάρχει όλο και μεγαλύτερη επικοινωνία μεταξύ τους. Ένα ακόμα ενδιαφέρον στοιχείο αποτελεί ότι στα περισσότερα παραδείγματα, σε αντίθεση με τις μονοκατοικίες, παρατηρείται η απουσία της καθημερινής τραπεζαρίας «γωνίας φαγητού», πιθανώς λόγω έλλειψης χώρου, που όμως θα επανέλθουν προς τα τέλη της περιόδου με τη μορφή μπαρ ή ως μέρος του πάγκου εργασίας, λειτουργώντας παράλληλα, ως διαχωριστικό μεταξύ της κουζίνας και της τραπεζαρίας. Ο φωτισμός και αερισμός των χώρων, εξασφαλιζόταν μέσω ανοιγμάτων προς ακάλυπτό ή φωταγωγό. Τέλος, σε ορισμένα παραδείγματα εντοπίζονται ανεγκυστήρες υπηρεσίας, στο πλάι των κυρίως ανεγκυστήρων, ως τεχνολογική εξέλιξη των κλιμακοστασίων υπηρεσίας των προηγούμενων περιόδων.

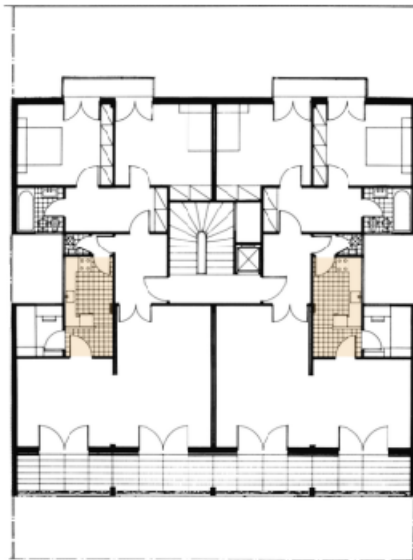
Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν :

Η πολυκατοικία στην οδό Κηφισίας 272, (1957),
σχεδιασμένη από τον Ν. Βαλσαμάκη.

123. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία στην οδό Σεμιτέλου 5, (1951),
σχεδιασμένη από τον Ν. Βαλσαμάκη.

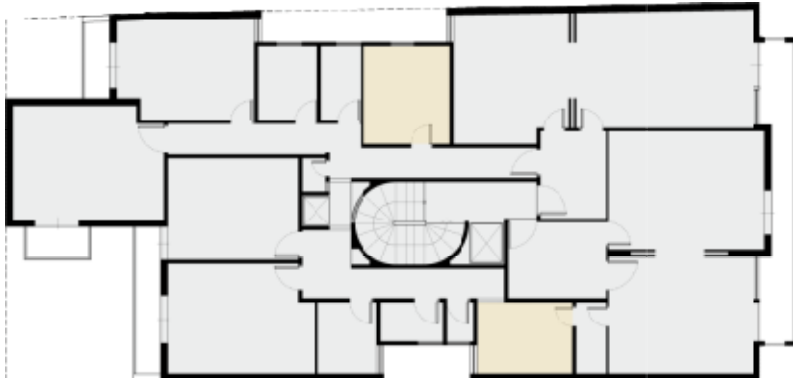
124. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία στη λεωφόρο Βασιλίσσης Σοφίας 129, (1955),
σχεδιασμένη από τον Ν. Βαλσαμάκη.

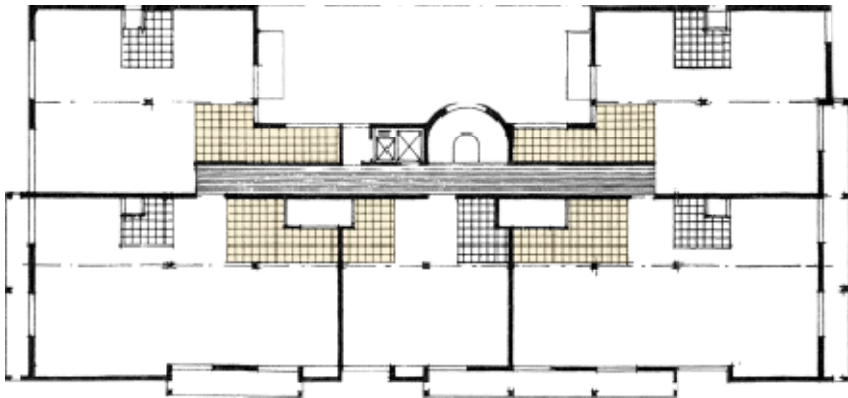
125. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία στην οδό Πατησίων 109, (1957),
σχεδιασμένη από τον Δ. Φατούρο.

126. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία στις οδούς Λουκιανού και Δεινοκράτους,(1959),
σχεδιασμένη από τους Κ. Δεκαβάλλα και Θ. Αργυρόπουλο.

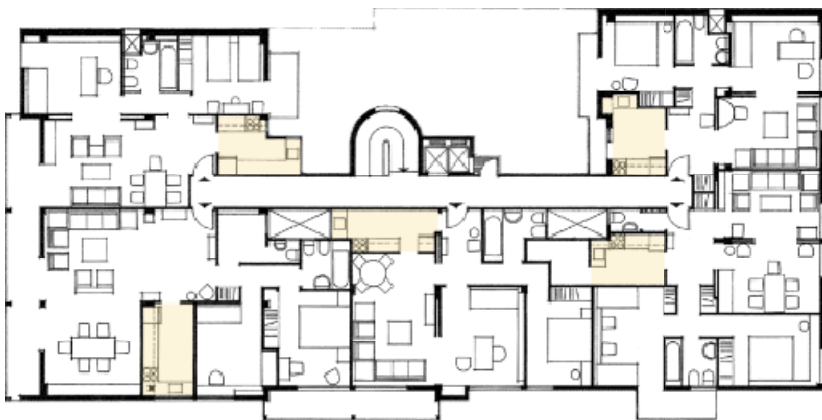
127. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία στην οδό Νεοφύτου Δούκα,(1960),
σχεδιασμένη από τον Α. Καλλιγά.

128. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία στις οδούς Μαρασλή και Δεινοκράτους,(1960),
σχεδιασμένη από τους Κ. Δεκαβάλλα και Θ. Αργυρόπουλο.

129. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία στην οδό Ηροδότου 7,(1961),
σχεδιασμένη από τον Κ. Δεκαβάλλα.

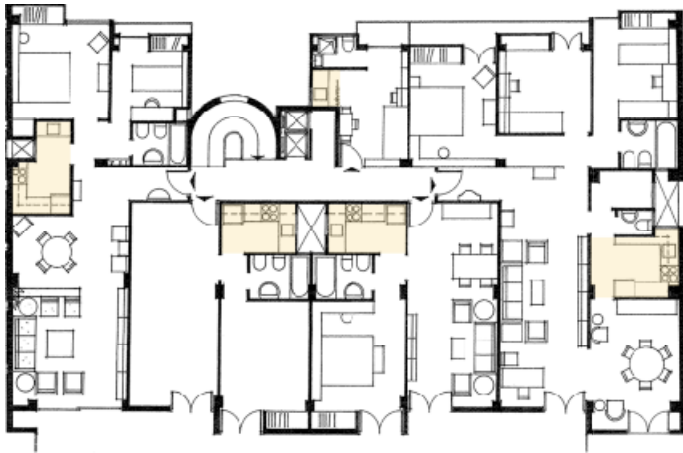
130. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία στις οδούς Αργολίδος και Δουκίσσης Πλακεντίας, (1961-1962), σχεδιασμένη από τους Δ. Αντωνακάκη, Σ. Αντωνακάκη και Κ. Γκάρτζο.

131. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία στην οδό Μυτιλήνης 29-31,(1964),
σχεδιασμένη από τον Κ. Δεκαβάλλα.

132. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία στην οδό Εμμ. Μπενάκη 118,(1973),
σχεδιασμένη από τους Δ. Αντωνακάκη και Σ. Αντωνακάκη.

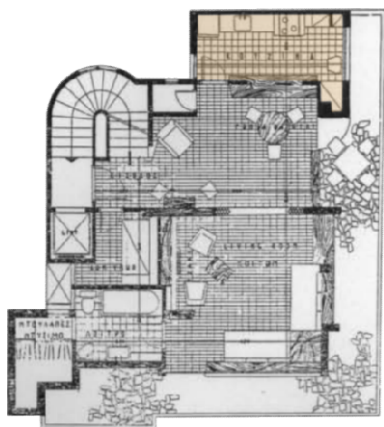

133. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Τα επόμενα παραδείγματα προέρχονται από τα δύο άρθρα, **“Διαμερίσματα δύο δωματίων”** και **“Μπορεί ένα διαμέρισμα ενός δωματίου να είναι άνετο;”**, που δημοσίευσε, το 1957 και 1958 αντίστοιχα, ο Α. Κιτσίκης στο περιοδικό Αρχιτεκτονική. Το ενδιαφέρον στα δύο άρθρα, προέρχεται από το γεγονός ότι παρουσιάζει δύο πρωτότυπες λύσεις σχετικά με την σχέση της κουζίνας με τους υπόλοιπους χώρους του διαμερίσματος και ουσιαστικά προμηνύει τις αλλαγές που θα υιοθετηθούν την επόμενη περίοδο.

Στο πρώτο άρθρο, παρουσιάζει τον πρώτο όροφο ενός διαμερίσματος (.134), στον οποίο, τα δύο κύρια δωμάτια, το καθιστικό και η τραπεζαρία με την κουζίνα, επικοινωνούν, χωρίς να υπάρχουν διαχωριστικά μεταξύ τους, ενώ ένα ξύλινο χώρισμα, χωρίζει την κουζίνα από την τραπεζαρία. Το χώρισμα αποτελείται από συρτάρια τα οποία ανοίγουν και από τις δύο μεριές και ντουλάπια στο πάνω και κάτω μέρος, ενώ λειτουργεί και ως μπαρ προς τη μεριά της τραπεζαρίας,⁸⁰ χωρίς όμως να αποκόπτει την οπτική επικοινωνία μεταξύ των δύο χώρων.

Στο επόμενο άρθρο, προβάλλει ένα μικρό διαμέρισμα 20 τ.μ. (.135), στο οποίο, ο χώρος της κουζίνας και το λουτρό, απομονώνονται από το υπόλοιπο διαμέρισμα, μέσω ανισοσταθμίας μεταξύ των χώρων.

.134

.135

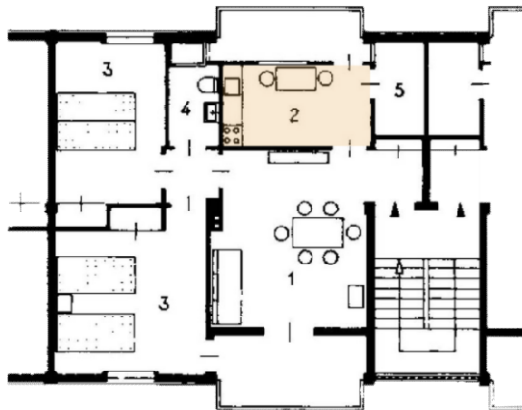
134 - 135. Κατόψεις διαμερισμάτων από τα άρθρα

⁸⁰ Κιτσίκης Α.Κ. , **“Διαμερίσματα δύο δωματίων”**, άρθρο, περιοδικό Αρχιτεκτονική, 1957, σελ 58-59

4.4 Ο χώρος της κουζίνας στις εργατικές κατοικίες της μεταπολεμικής Αθήνας.

Για τη στέγαση του εργατικού πληθυσμού, μεταπολεμικά, έγιναν προσπάθειες από τον Οργανισμό Εργατικής Κατοικίας για τη κατασκευή συγκροτημάτων κατοικιών, που θα παρέχουν ένα ευχάριστο και υγιεινό τρόπο ζωής, σε συνδυασμό με όλες τις ανέσεις και ευκολίες που προτάσσει ο σύγχρονος τρόπος ζωής και το Μοντέρνο κίνημα.⁸¹

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν, το συγκρότημα 210 διαμερισμάτων, που σχεδίασε ο Α. Κωνσταντινίδης το 1955 και το συγκρότημα⁸² 502 κατοικιών στο σύνολο, που σχεδίασε ο Γ. Σκιαδαρέσης το 1962. Στα παραπάνω παραδείγματα, εντοπίζονται τέσσερις τυπολογίες με κοινή λειτουργική οργάνωση. Η ανάγκη για οικονομία χώρου, δεν επέτρεπε την απομόνωση της κουζίνας, η οποία όμως συνεχίζει να είναι αυτόνομο δωμάτιο, χωρίς οπτική επαφή με το σαλόνι – τραπεζαρία, ενώ όταν το μέγεθος της το επιτρέπει περιέχει και μικρή καθημερινή τραπεζαρία. Η επικοινωνία με τους χώρους διημέρευσης πραγματοποιείται είτε άμεσα, είτε μέσω μικρού προθαλάμου, ενώ παράλληλα σε ορισμένους τύπους δίνεται η δυνατότητα άμεσης επικοινωνίας με τους χώρους ανάπαυσης. Πρωτότυπο φαίνεται να είναι το γεγονός ότι η κουζίνα έχει το δικό της μπαλκόνι.

136. Κάτοψη τυπικού ορόφου

⁸¹ Αραβαντινός Αθανάσιος Ι., *Προβλήματα χωροταξίας πολεοδομίας και κατοικίας εις την Ελλάδα*, Τεχνικά Χρονικά : Μηνιαία Γενική Έκδοση , Μάιος - Ιούν. 1967, τεύχ. 5-6 (275-276) , σελ 76-87

⁸² Το συγκρότημα συγκροτούσαν, δύο ανεξάρτητοι οικισμοί κατά μήκος της Εθνικής οδού Ι., από τους οποίους ο ένας περιλαμβάνει 272 κατοικίες, ενώ ο άλλος 240. | πηγή : <https://www.doma.archi/index/projects/sygrothma-katoikiwn-sth-nea-filadelfeia>

137 – 139. Κατόψεις τυπικών ορόφων

4.5 Ο εξοπλισμός του χώρου της κουζίνας.

Το 1959 η Ξ. Σύρρου, στο άρθρο “Η κουζίνα είναι η καρδιά του σπιτιού”, γράφει «Μόλις τον τελευταίο καιρό άρχισε η κουζίνα να θεωρείται σαν τμήμα του σπιτιού που χρειάζεται προσοχή και φροντίδα. Παρ’ όλες όμως τις προσπάθειες που γίνονται υπάρχουν μερικά σημεία που ιδιαίτερα πρέπει να προσεχθούν γιατί πραγματικά διευκολύνουν την δουλειά και την κάνουν πιο ευχάριστη. Για μικρά διαμερίσματα και για οικογένειες που δεν διαθέτουν υπηρεσία, η ιδεώδης λύση είναι η κουζίνα να αποτελεί τμήμα του livingroom. Κατ’ αυτών τον τρόπο εξοικονομείται χώρος, που διαφορετικά θα διατίθετο μόνο για το μαγείρεμα, ενώ τώρα αποτελεί μέρος του καθιστικού.»⁸³, έτσι, επισημάνει την ανάγκη να δοθεί προσοχή στο χώρο της κουζίνας κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού, ενώ προωθεί έναν νέο τρόπο κατοίκησης⁸⁴ αλλά και προοικονομεί, τις αλλαγές που θα προκύψουν από τα αμερικάνικα πρότυπα⁸⁵ και θα διαμορφώσουν τα διαμερίσματα των επόμενων δεκαετιών.

Επιπλέον, δίνει συμβουλές για την βελτίωση του χώρου της κουζίνας και τονίζει την αναγκαιότητα για πορώδη υλικά στα έπιπλα, τους τοίχους και το δάπεδο, ώστε να καθαρίζονται εύκολα, για ευχάριστα χρώματα, τα οποία θα ταιριάζουν με τον

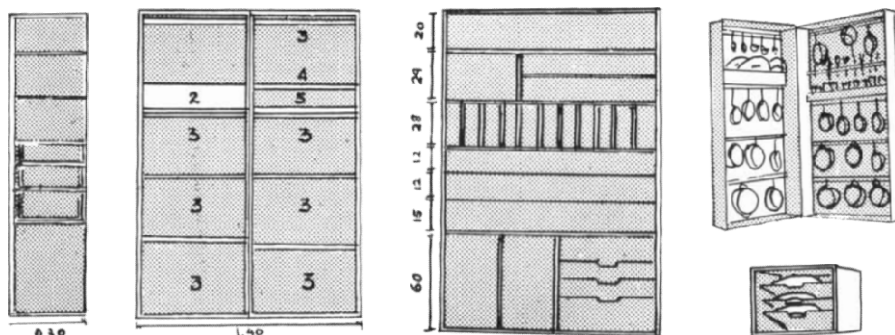
⁸³ Σύρρου Ξ., περιοδικό Αρχιτεκτονική, άρθρο: *Η κουζίνα είναι η “καρδιά” του σπιτιού*, 1959, σελ 54

⁸⁴ « Η νοικοκυρά μπορεί επίσης, ενώ βρίσκεται στην κουζίνα κάνοντας τις τελευταίες προετοιμασίες για το σερβίρισμα, να παίρνει μέρος στην συζήτηση που γίνεται μεταξύ των καλεσμένων της. Μπορεί ακόμη η κουζίνα να γίνει αρκετά μεγάλη και να επιτραπεί στην οικογένεια να παίρνει τα γεύματα της εκεί. » | πηγή : Σύρρου Ξ., *ό.π.*, σελ 54

⁸⁵ Ενιαίος χώρος κουζίνας, καθιστικού και τραπεζαρίας.

προσανατολισμό της κουζίνας, καθώς και τη σημασία του πλούσιου φυσικού και τεχνητού φωτισμού, αλλά και αερισμού μέσω εξαεριστήρα πάνω από την εστία. Ακόμη εστιάζει στα ντουλάπια και τους αποθηκευτικούς χώρους, οι οποίοι προτείνει να είναι σχεδιασμένοι κατά τέτοιον τρόπο ώστε εύκολα να μπορεί να αλλάξει η χωρητικότητα ανάλογα με το μέγεθος των εκάστοτε αποθηκευμένων ειδών.

Μια χρονιά πριν, το περιοδικό Αρχιτεκτονική, με το άρθρο “Η σημασία των ντουλαπιών μέσα στο σύγχρονο σπίτι”, επισημάνει την ανάγκη αντικατάστασης των επίπλων από κλειστά ντουλάπια, ως λύση, για την εξοικονόμηση χώρου στα μικρά διαμερίσματα.⁸⁶ Τονίζοντας παράλληλα, ότι τα ντουλάπια του χώρου της κουζίνας πρέπει να σχεδιάζονται με βάση το μέγεθος των αντικειμένων που θα περιέχουν και όχι βάση του χώρου που περισσεύει στο δωμάτιο, όπως επισημάνει και η Σύρρου και ότι τα ράφια πρέπει να είναι σε κατάλληλα ύψη ώστε να τα φτάνει η νοικοκυρά.⁸⁷

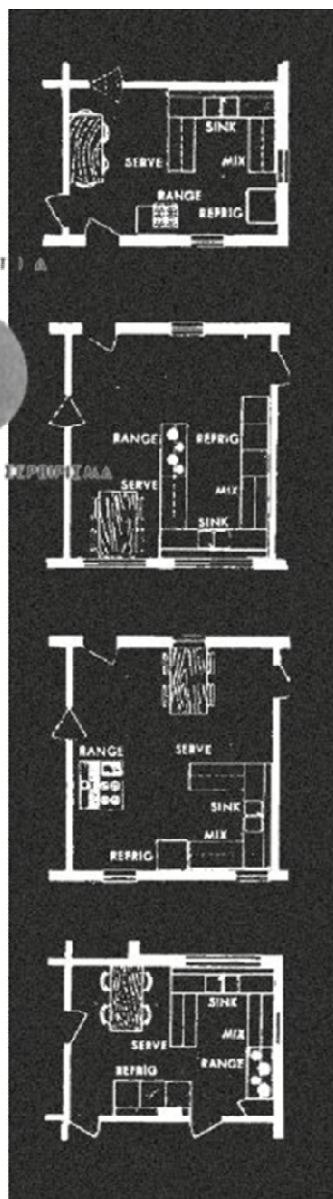
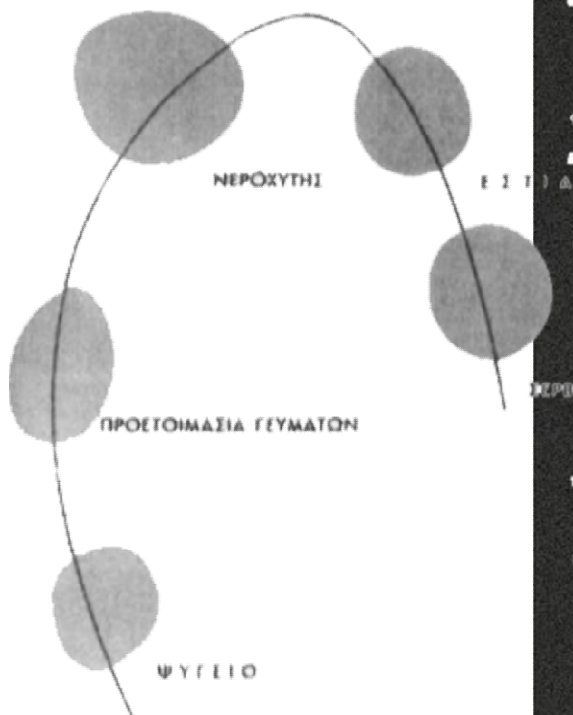
140. Διατάξεις ντουλαπιών από το άρθρο

Τέλος η σχεδιάστρια, υποστηρίζει ότι ο σχεδιασμός των πάγκων εργασίας και κατ' επέκταση των ηλεκτρικών συσκευών όπως το ψυγείο και η κουζίνα, πρέπει να γίνεται έτσι ώστε να διευκολύνει και να ελαχιστοποιεί τις μετακινήσεις μέσα στον χώρο της κουζίνας. Δηλαδή, ο χώρος του σερβιρίσματός που είναι κοντά στην έξοδο, πρέπει να επικοινωνεί άμεσα με την εστία και αυτή με τον νεροχύτη. Στην συνέχεια πρέπει να τοποθετείται ο πάγκος για την προετοιμασία των γευμάτων και τέλος το ψυγείο. Έτσι η κουζίνα γίνεται το εργαστήριο του σπιτιού όπως υποστηρίζει και ο Μ. Μολφέσης.⁸⁸

⁸⁶ Περιοδικό Αρχιτεκτονική, Άρθρο “Η σημασία των ντουλαπιών μέσα στο σύγχρονο σπίτι”, 1958

⁸⁷ Σύρρου Ξ., ό.π., σελ. 55

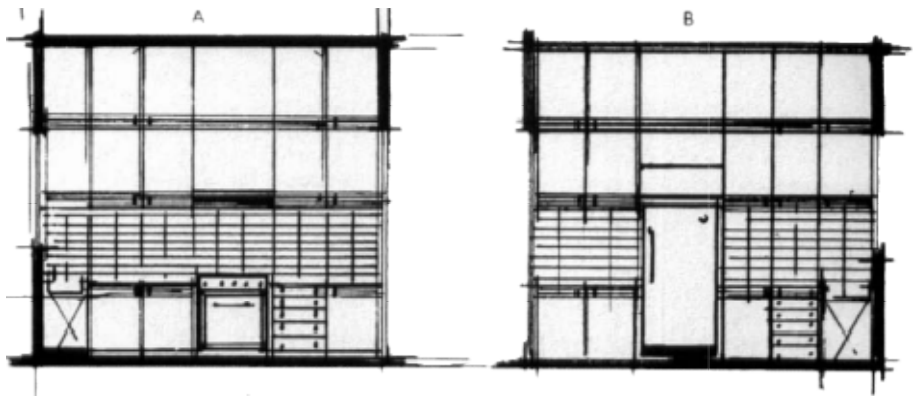
⁸⁸ Η κουζίνα το εργαστήριο του σπιτιού θα πρέπει να μας απασχολήσει, σοβαρά πλέον στην κάθε μελέτη μας. Η ατυχής θέση των διάφορων στοιχείων που την αποτελούν κάνουν το έργο

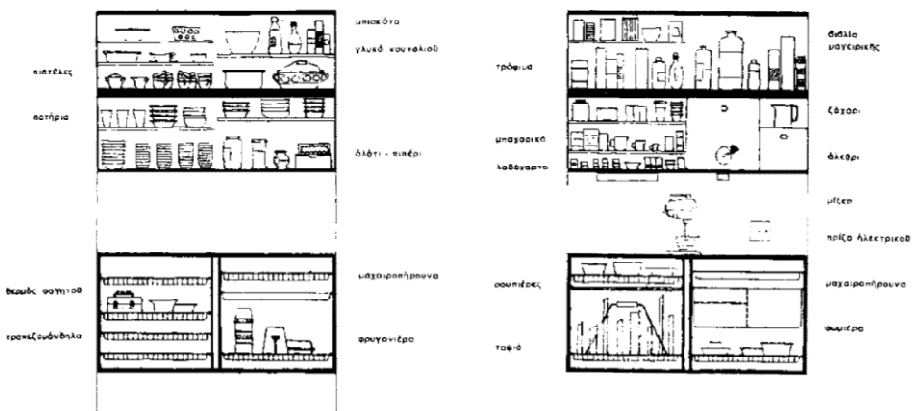
.142

141. Διάγραμμα λειτουργιών 142. Διατάξεις κουζίνας, από το άρθρο "Η κουζίνα είναι η καρδιά του σπιτιού"

της νοικοκυράς κουραστικό, εκνευριστικό, ενίοτε και δυσάρεστο. | πηγή: Μ. Μολφέςης, άρθρο, "Μερικές σκέψεις για την σύγχρονη κατοικία", Περιοδικό Αρχιτεκτονική, 1966, σελ.69

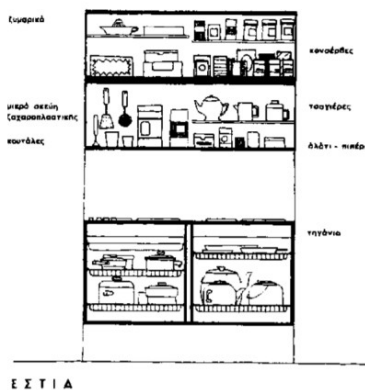

.143

ΣΕΡΒΙΡΙΣΜΑ

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΓΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΣΤΙΑ

.144

143. Όψεις κουζίνας από το άρθρο, "Μερικές σκέψεις για την σύγχρονη κατοικία", του Μ. Μολφέση
 144. Προτάσεις για την σωστή τακτοποίηση των οικιακών σκευών από το άρθρο, "Η Κουζίνα είναι η καρδιά του σπιτιού", της Ε. Σύρρου

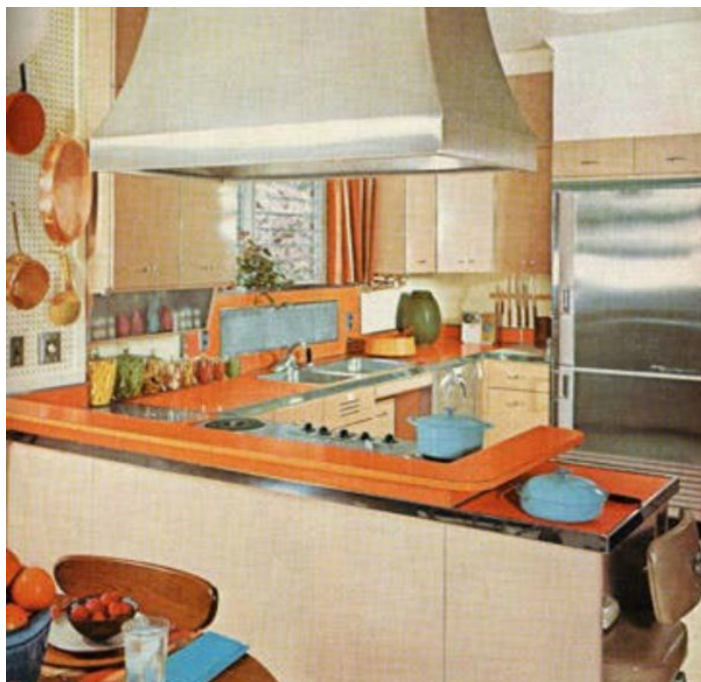

.145

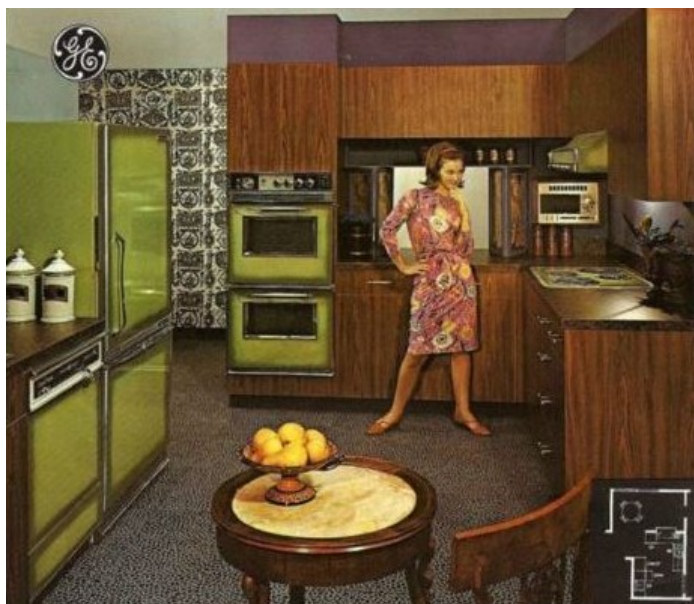

.146

145. Κουζίνα της δεκαετίας του 1950
146. Φωτογραφία από διαφήμιση της εταιρείας Izola

147

148

147. Κουζίνα της δεκαετίας του 1960

148. Κουζίνα της δεκαετίας του 1970

Κουζίνα ...

αχρησιμοποίητη από το 1956!

.150

.149

.151

ΜΕΓΑΛΗ ΚΟΥΖΙΝΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΠΙΤΙ

Το ψυγείο, η καύσιμη, ο πλυντήριο, ο ηλεκτρικός νεροχύτης, και ο μοντέρνος εξοπλισμός καυτών θέλουν χώρους με φαντασία. Η PHILCO σ' απαντά με αυτή τη μεγάλη κουζίνα. Για το σχέδιο μοντέρνων καυτών ή PHILCO είναι στη διάθεσή σας. Πανεπιστήμιο 11 Τηλέφωνο 26.716

⁹² 'Ο.π., σελ. 26

SIEMENS

τύποι μαγειρείων για κάθε σπίτι

αυτόματη πλάκα PROTODYN
Φούρνος υπερέρδρων άκτινων

Το δικό σας σπίτι
με ηλεκτρικά για εσάς

www.izola.org.gr
ΣΗΜΕΝΣ ΕΛΛΑΔΣ Η.Α.Ε

Α. Παυλάκου 14 - Σουρπλάς 9 - Σ. Δαδώνη 18 (Κολάδα) - Τηλ. 38.181
147.01.42.4

Κάθε φορά
πού πίνετε
ένα
ποτήρι νερό,
σκεφθήτε
την

ΙΖΟΛΑ

*Όπως το νερό είναι απαραίτητο στον
άνθρωπο, έτσι και οι συσκευές της
ΙΖΟΛΑ είναι απαραίτητες σε κάθε
σπίτι.

ΚΟΥζίΝΑ ΑΤ

• Τρεις τσίτες σπράλ. • Δεν χρειάζεστε
ηλεκτρικά σκεύη, έχετε μεγάλη οικονομία
ρεύματος • Φοβημένος με θερμότητα
μαγειρεύει μόνος του και οσείς μπορείτε
αμέσως ν' ασχοληθείτε με το παιδί σας.

ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ ΚΟΥζίΝΑ ΑΤ

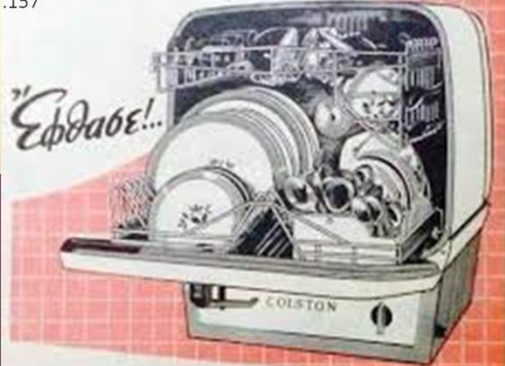
ΙΖΟΛΑ

Η ΙΖΟΛΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΕΙ ΑΛΛΟΥΣ 12
ΤΥΠΟΥΣ ΗΛΕΚΤΡΙΚΩΝ ΚΟΥΖΙΝΩΝ

154

157

Έφθασε!!

...ΤΟ ΗΛΕΚΤΡ. ΠΛΥΝΤΗΡΙΟΝ ΠΙΑΤΩΝ
COLSTON

ΣΥΓΧΡΟΝΟ
ΗΛΕΚΤΡΙΚΟ
ΠΛΥΝΤΗΡΙΟ
ΠΙΑΤΩΝ
ΙΖΟΛΑ

5990

158

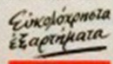

ΟΛΑ ΤΑ ΚΑΝΕΙ
το **StarMix**
(ΕΓΓΩΜΑ)

ΚΟΦΕΙ - ΤΡΙΒΕΙ - ΣΤΙΒΕΙ - ΚΥΤΑ - ΕΥΟΙΜΑΖΕΙ

Με 300.3475
δυνατότητα ένα StarMix που χωρά
κατάνα κάποιον, σπινθηροποιεί,
σπινθηροποιεί, σπινθηροποιεί, σπινθηροποιεί.

- Το StarMix, είναι το πιο τέλει
μύλο που έγινε ποτέ.
- Το StarMix, από κομμάτι σε κάθε
τι που παρασκευάζεται στην κουζίνα.
- Με το StarMix, θα διαπιστώσετε
ότι ένα κομμάτι λυγισμένο, ο άνθος σας, το παιδί σας και οι κα-
ταρμένοι σας, θα γίνουν τα δα-
χτυλά τους με το παρασκευασμένο
σας.

Τελευταία μου
ἐπιθυμία είναι...

...να με ψήσετε
σε κουζίνα **EGA**

1961

EGA

ή Μοναδική βόλτα Τον κόσμο!...

Το γερμανικό εργοστάσιο **EISENWERKE GAGGENAU**
BADEN πρωτότυπο πάντοτε στις τεχνικές εξελίξεις σας
προσφέρει την κορυφή **EGA 1961** έμφωδασμένη με το
καταπληκτικό **Girillole infra-rouge** που έχει το πλεονέ-
κτημα να ψήνει όλα τα φαγητά με άνοιχτο φούρνο.
Έπίσης κορορέτσι, σουβλάκια, κοτόπουλα κ.λ.π. με αυτό-
ματη ροήδρα.

Β.ΤΖΑΡΟΣ Α.Ε

ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΛΑΥΘΜΟΝΟΣ

161

ο Ποδηλατισμός
στο σπίτι

Κλειστοῦ τύπου

Ἀπόλυτος στεγανότητος
καὶ μόνιμις

Ἐσωτερικῶς ἐμαγέ

Κατανάλωσις
10 Δοχ. πρὸ 24ωρου

Ενα ακόμη ωροϊόν της

Πολυα

Πάντα ζητούσα μιά κουζίνα με μεγάλο φούρνο

[illegible]

Αδελφοί, το ID Κόρινθους
"Εμπνευσμένο Πνεύμα της ΙΩΑΝΝΑ"
Δι' αυτό είναι η καρδιά που
δίνει χάρη κι έλξη στη ζωή.
Η καρδιά που είναι για καρδιά ΙΩΑΝΝΑ.
Είστε οι κολώνες, η βάση του στήθους.

IZOMA

.162

- ✓ Κατατάσσεται πρώτο με 89,4% ψήφων, αυτών κ.λ.π.
- ✓ Δεδομένου ότι λαμβάνει
- ✓ Με 40,00% κλειστά:
- ✓ Με το 20,00% απορριπτικές ψήφους του νεο
- ✓ Ουφά, μπορεί να αναρριχηθεί σε

ΤΟ ΜΕΤΑΛΛΙΚΟ ΣΤΕΙΟ ΠΑΓΟΥ ΜΕ ΤΗΝ
ΣΥΝΕΧΗ ΡΟΗ ΠΑΓΩΜΕΝΟΥ ΝΕΡΟΥ

ΠΙΤΣΟΣ

ΑΝΤΙΠΡ. ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ: ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ - ΗΛΕΚΤΡΟΝ-
ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ 34 ΚΑΙ ΤΣΙΜΙΣΚΗ 35 - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

4.6 Συμπερασματικά.

Την μεταπολεμική περίοδο, ο χώρος της κουζίνας, βρίσκεται σε μεταβατικό στάδιο ως προς την θέση και το ρόλο του στην κατοικία καθώς και την εσωτερική διαρρύθμιση του και σταδιακά οδηγείται προς ένα νέο μοντέλο, έντονα επηρεασμένο από τα Δυτικά πρότυπα κατοίκησης. Πιο αναλυτικά, ο χώρος της κουζίνας, στις μονοκατοικίες, τη πρώτη δεκαετία, μεταπολεμικά, παραμένει μέρος των βοηθητικών λειτουργιών και η επικοινωνία του με την υπόλοιπη κατοικία εξαρτάται από το office σερβιρίσματος ή το χωλ εισόδου. Τις επόμενες δεκαετίες όμως, αποκτά όλο και μεγαλύτερο μέρος στη καθημερινή ζωή των κατοίκων, γεγονός που μαρτυρά η ευρύτατη καθιέρωση της καθημερινής τραπεζαρίας «γωνιά φαγητού», σε αρκετά παραδείγματα και η σταδιακή κατάργηση του office σερβιρίσματος, οδηγώντας τελικά στη πλήρη ενοποίηση του με τους υπόλοιπους χώρους υποδοχής. Στα διαμερίσματα των πολυκατοικιών, η κουζίνα αποσπάστηκε από τη ζώνη υπηρεσίας, νωρίτερα απ' ότι στις μονοκατοικίες λόγω της ανάγκης για εξοικονόμηση χώρου και της απουσίας υπηρετικού προσωπικού, στα διαμερίσματα των κατώτερων τάξεων, οδηγώντας και εδώ, με τη κατάργηση του office σερβιρίσματος, η κουζίνα, να αποκτήσει πιο άμεση επαφή με τους χώρους υποδοχής. Επιπλέον, ως απόρροια της έλλειψης χώρου στις κουζίνες των διαμερισμάτων είναι αισθητή η απουσία καθημερινής τραπεζαρίας στο εσωτερικό της κουζίνας.

Για τον χώρο της κουζίνας, στις εργατικές κατοικίες, σε γενικές γραμμές, ακολουθήθηκε η ίδια λογική με τα διαμερίσματα των πολυκατοικιών με μεγαλύτερη οικονομία για την εξοικονόμηση χώρου.

Σχετικά με τις συνθήκες υγιεινής της κουζίνας, στους διάφορους τύπους κατοικίας, παρατηρείται ότι στις μονοκατοικίες, υπάρχουν αρκετά ανοίγματα προς την ιδιωτική αυλή, εξασφαλίζοντας άμεσο φωτισμό και αερισμό. Αντίθετα στα διαμερίσματα των πολυκατοικιών, οι κουζίνες ήταν αυτόνομες και κλειστές, εξασφαλίζοντας ελάχιστο φως και φυσικό εξαερισμό μέσω των ακάλυπτων ή φωταγωγών. Στις εργατικές κατοικίες, αν και υπήρχε άμεσος φωτισμός και αερισμός από ανοίγματα προς μπαλκόνια, λόγω του μικρού μεγέθους τους, δεν ήταν αρκετός.

Από τέλη της δεκαετίας του '50, οι ηλεκτρικές συσκευές και τα νέα υλικά έχουν διεισδύσει στην καθημερινότητα των ιδιοκτητών, μέσω των διαφημίσεων και ταινιών που προβάλλουν έναν νέο και μοντέρνο τρόπο ζωής. Η κουζίνα που διαθέτει τις πιο πολλές ηλεκτρικές συσκευές, ξαφνικά μπαίνει στο προσκήνιο όχι μόνο των διαφημίσεων στον Τύπο και τα περιοδικά αλλά και του σχεδιασμού των κατοικιών.

Έτσι αυτή την εποχή, η προσοχή στρέφεται στην οργάνωση του εσωτερικού του χώρου της κουζίνας, εντάσσοντας τις νέες τάσεις στην υγιεινή και τις ηλεκτρικές συσκευές στον σχεδιασμό, με στόχο τη βελτίωση, της εργονομίας και της υγιεινής τόσο των επίπλων όσο και του χώρου συνολικά, ώστε να εξοικονομείται πολύτιμος

χώρος, χρόνος και κόπος κατά την εκτέλεση των εργασιών και να δημιουργηθεί ένα καλύτερο και πιο ευχάριστο περιβάλλον.

.163

164. "Γυμνό στην κουζίνα", Roy Lichtenstein

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Ο χώρος της κουζίνας την περίοδο των αστικών μεταλλαγών.

1980 – 2000

5.1 Εισαγωγικά.

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, στην Αθήνα, επικρατούν ευμενείς κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές συνθήκες και δημογραφική σταθερότητα, με αποτέλεσμα η προσοχή να στραφεί σε έργα δημόσιου χαρακτήρα όπως η αναβάθμιση του ιστορικού κέντρου και οι αστικές αναπλάσεις σε σημεία της πόλης.⁹³ Ως προς την γενικότερη οικοδομική δραστηριότητα, η ασφυκτική πύκνωση του αστικού κέντρου, από πολυκατοικίες, της προηγούμενης περιόδου, κατέστησε δυσμενή τη δυνατότητα παραγωγής νέας δόμησης, στο κέντρο της πόλης, με αποτέλεσμα να παράγεται «νέα αρχιτεκτονική» κυρίως προαστιακά ή εκτός της πόλης.⁹⁴

Στο κοινωνικό επίπεδο, παρατηρείται συνεχής βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των μεσαίων στρωμάτων, ενώ σταδιακά προσεγγίζεται ο σύγχρονος τρόπος ζωής που γνωρίζουμε σήμερα, μέσω νέων συνθηκών όπως, η εδραίωση της γυναικείας εργασίας εκτός σπιτιού και η υιοθέτηση περιβαλλοντικής συνείδησης. Επιπλέον, στο πνεύμα του εκσυγχρονισμού-καταναλωτισμού, προχώρησε η εξέλιξη τόσο στη τεχνολογία και τα υλικά της αρχιτεκτονικής όσο και των ηλεκτρικών συσκευών και του υπόλοιπου εξοπλισμού της κουζίνας.

Σχετικά με την κατοικία, η τάση της προηγούμενης περιόδου, για κοινή στέγαση κοινωνικό-οικονομικών στρωμάτων σε πολυκατοικίες εδραιώνεται, ενώ παράλληλα διατηρείται ο καθ' ύψος διαχωρισμός μεταξύ των διάφορων ομάδων.⁹⁵ Επιπλέον με τη μετατροπή των κατοικιών σε μέσα κοινωνικής προβολής για την ανάδειξη των ιδιοκτητών⁹⁶, η προσοχή στράφηκε στο εσωτερικό των κατοικιών, δίνοντας ιδιαίτερη μνεία στην διαρρύθμιση και διακόσμηση τους.

⁹³ Φεσσά – Εμμανουήλ Ε., *ό.π.*

⁹⁴ Φιλιππίδης Δημήτρης, *ό.π.*, σελ.183

⁹⁵ Γκούμα Φωτεινή, *Το ατομικό καταφύγιο της κατοικίας : Η εξέλιξη του υπονοματίου στην αθηναϊκή κατοικία της νεότερης και σύγχρονης εποχής*, Πολυτεχνείο Κρήτης Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Χανιά, Οκτώβριος 2019,σελ 100

⁹⁶ Φεσσά – Εμμανουήλ Ε., *ό.π.*

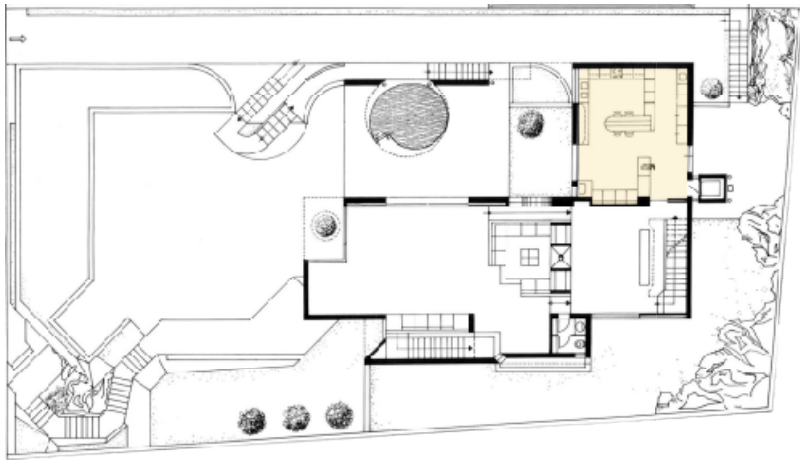
165. Άποψη Αθήνας το 1989.

5.2 Ο χώρος της κουζίνας στις μονοκατοικίες.

Όπως προαναφέρθηκε, στις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, οι νέες μονοκατοικίες χτίζονται κατά κύριο λόγο περιφερειακά ή εκτός της Αθήνας, ως αποτέλεσμα του κορεσμού του αστικού κέντρου. Αποτελούν τον τύπο κατοίκησης των πιο εύπορων οικογενειών και λειτουργούν ως μέσο κοινωνικής προβολής και ανύψωσης τους. Την περίοδο που εξετάζουμε παρατηρείται μείωση στη παραγωγή μονώροφων μονοκατοικιών, ενώ αντίθετα πληθαίνουν σε μεγάλο βαθμό οι διώροφες και τριώροφες. Οι μονώροφες μονοκατοικίες, ως προς την λειτουργική τους οργάνωση χωρίζονται σε δύο ενότητες, τους χώρους διημέρευσης και στους χώρους ανάπαυσης, με τη διαφοροποίηση να επιτυγχάνεται κατά βάση με μικρές αλλαγές επιπέδων. Στις μονοκατοικίες που αναπτύσσονται σε περισσότερα επίπεδα, ο διαχωρισμός γίνεται ανά όροφο, με τους χώρους διημέρευσης να καταλαμβάνουν το ένα επίπεδο και τους χώρους ανάπαυσης να βρίσκονται στο άλλο. Ο χώρος της κουζίνας που πλέον εντάσσεται στην ενότητα των χώρων διημέρευσης, είτε αποτελεί κανονικά τμήμα τους χωρίς κάποιο διαχωριστικό, είτε διαχωρίζεται από ελαφριά χωρίσματα, συνήθως ντουλάπια ή μπαρ, που λειτουργούν και ως καθημερινή τραπεζαρία, διατηρώντας όμως οπτική επαφή με τους άλλους χώρους.

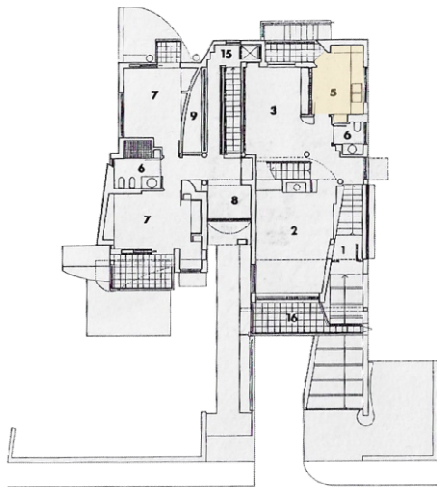
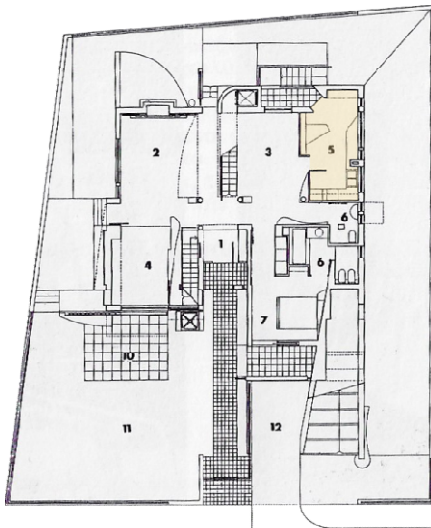
Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν :

Η **μονοκατοικία στη Βούλα, (1981)**,
σχεδιασμένη από τους Τ. Εξαρχόπουλο και Φ. Παπασταμάτη.

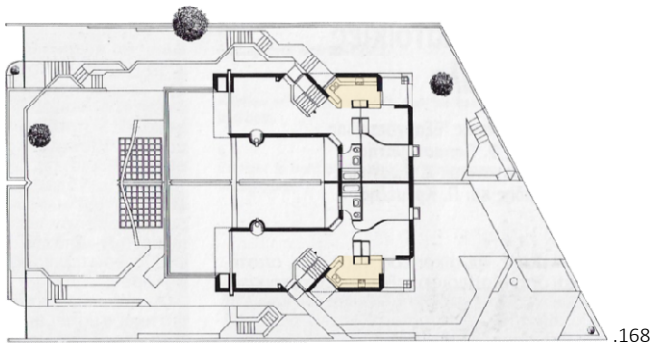
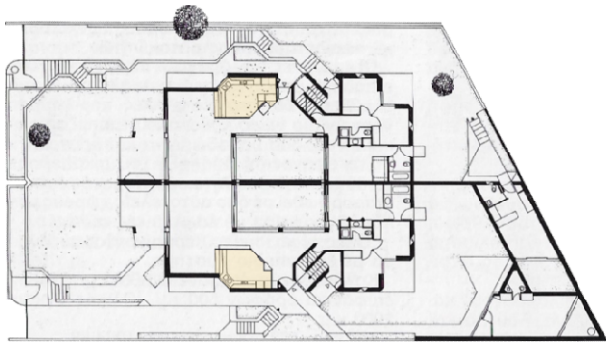
166. Κάτοψη ισογείου

Η **δυτλοκατοικία στα Μελίσσια, (1981-83)**, σχεδιασμένη από τους Θ. Πλούμπη και Β. Κωνιού.

167. Κάτοψη ισογείου, κάτοψη ορόφου

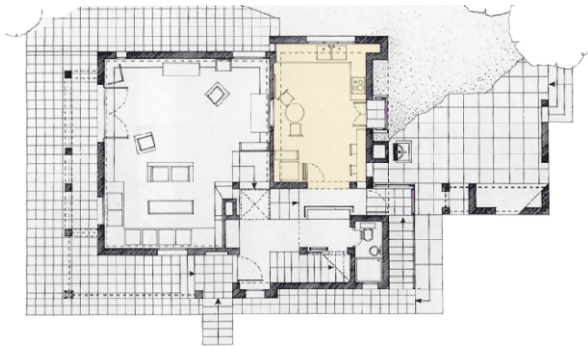
Οι τέσσερις κατοικίες στην Εκάλη, (1983),
 σχεδιασμένες από τους Τ. Εξαρχόπουλο και Φ. Παπασταμάτη.

168. Κάτοψη ισογείου, κάτοψη ορόφου

169. Φωτογραφία κουζίνας

Η κατοικία στην Εκάλη, (1983-85),
 σχεδιασμένη από την Φ. Ποιμενίδου.

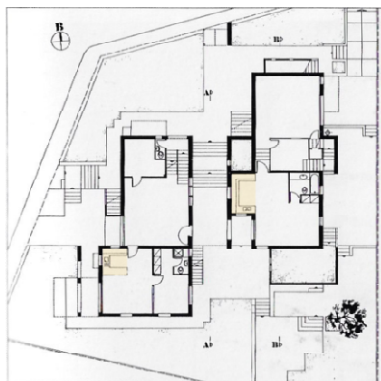
.170

.171

170. Κάτοψη κατοικίας 171. Φωτογραφία κουζίνας

Οι δύο κατοικίες στη Βούλα, (1984-85),
 σχεδιασμένες από τους Τ. Παπαϊωάννου και Δ. Ησαΐα.

172. Κάτοψη ισογείου, κάτοψη ορόφου

Η κατοικία στην Αγία Παρασκευή, (1985),
σχεδιασμένη από την Ε. Γαλάνη – Παπαλά.

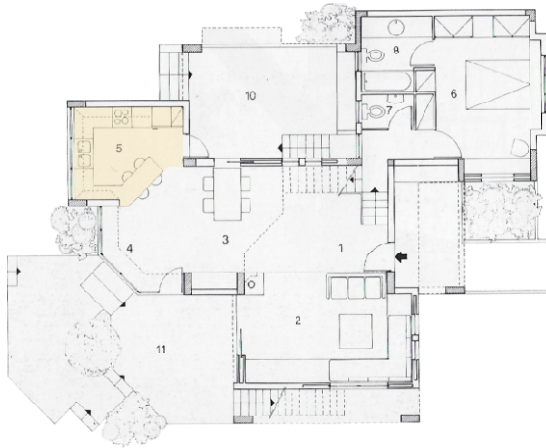
.173

.174

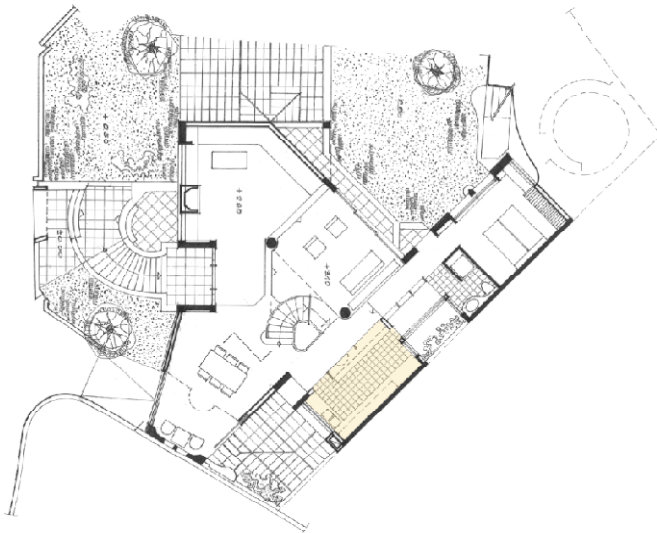
173. Κάτοψη κατοικίας 174. Φωτογραφία κουζίνας

Η κατοικία στην Κηφισιά, (1986),
σχεδιασμένη από την Ε. Γαλάνη – Παπαλά.

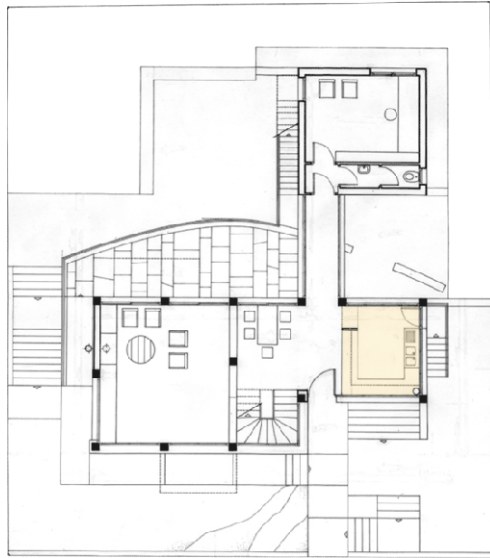
175. Κάτοψη κατοικίας

Η κατοικία στην Πολιτεία, (1989),
σχεδιασμένη από την Μ. Γραφάκου.

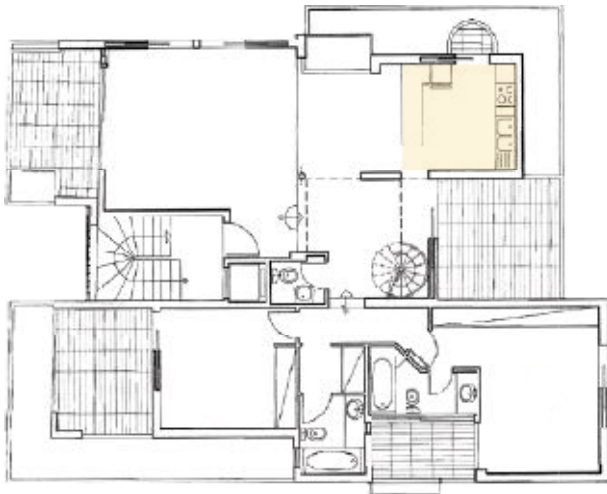
176. Κάτοψη ισογείου

Η κατοικία στην Πεντέλη, (1989),
σχεδιασμένη από τους Τ. Παπαϊωάννου και Δ. Ησαΐα.

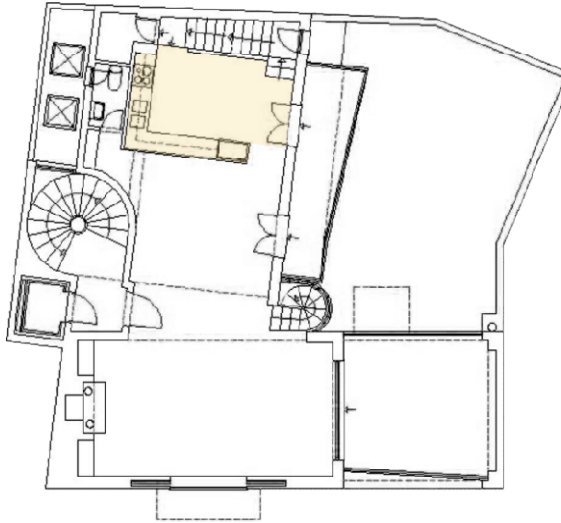
177. Κάτοψη ισογείου

Οι δύο κατοικίες στη Λυκόβρυση, (1990),
σχεδιασμένες από τους Β. Μπασκόζο και Ν. Πασσάλογλου.

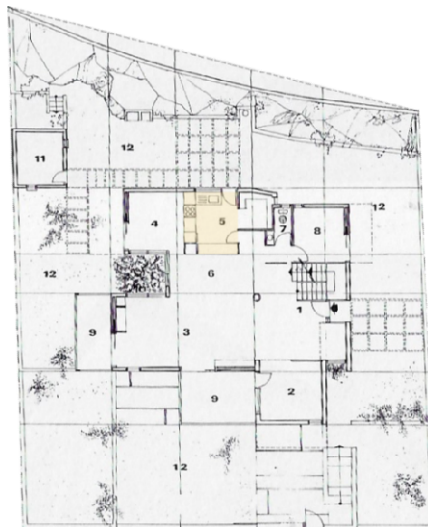
178. Κάτοψη ορόφου

Η κατοικία στο Παγκράτι, (1992),
σχεδιασμένη από τους Ν. Θεοδοσίου και Κ. Αγγελιδάκη.

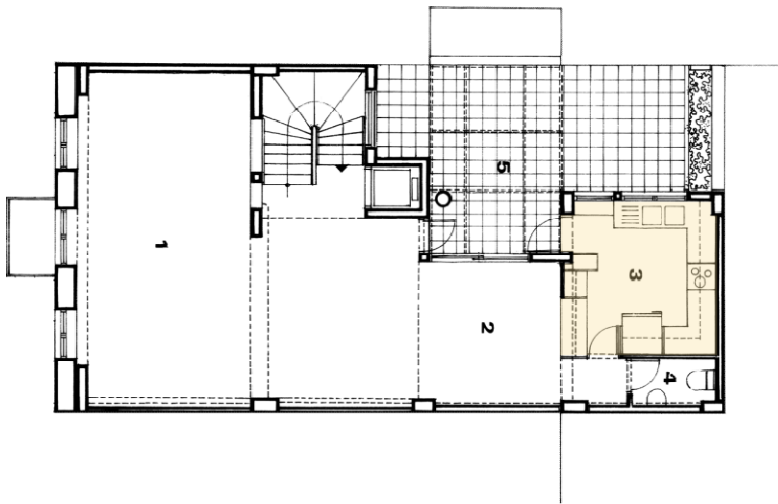
179. Κάτοψη α' ορόφου

Η κατοικία στο Παλιό Ψυχικό,
σχεδιασμένη από τον Ι. Ανυφαντή.

180. Κάτοψη κατοικίας

Η κατοικία στο Κολωνάκι, (1999),
σχεδιασμένη από τους Ι. και Σ. Ανυφαντή.

.181

.182

181. Κάτοψη ισογείου 182. Τομή

5.3 Ο χώρος της κουζίνας στις πολυκατοικίες.

Ο σχεδιασμός των πολυκατοικιών τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, δεν διαθέτει αισθητά από τις αντίστοιχες της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου. Εσωτερικά, η λειτουργική οργάνωση των διαμερισμάτων πραγματοποιείται σε δύο ή τρεις ζώνες – χώροι διημέρευσης, χώροι ανάπαυσης και σε ορισμένες περιπτώσεις ανεξάρτητα υγροί χώροι(κουζίνα, λουτρό).⁹⁷ Επιπλέον, αυτή την περίοδο εντατικοποιείται, η κατάργηση του τύπου των οροφδιαμερισμάτων, ενώ εντοπίζεται σε πιο τακτική βάση αυτός των διώροφων διαμερισμάτων,⁹⁸ στα οποία ο λειτουργικός διαχωρισμός πραγματοποιείται ανά όροφο. Η κουζίνα και οι χώροι διημέρευσης τοποθετούνται στο ίδιο επίπεδο, από το οποίο πραγματοποιείται και η είσοδος στο διαμέρισμα, ενώ οι χώροι ανάπαυσης και το λουτρό σε άλλο. Με αυτό τον τρόπο γίνεται σαφής η διάκριση μεταξύ ιδιωτικών και κοινόχρηστων χώρων στη κατοικία.⁹⁹ Για τον χώρο της κουζίνας ιδιαίτερα, παρατηρείται η τάση προς πλήρη ενοποίηση με τους χώρους διημέρευσης, αρχικά μεταξύ των χώρων υπάρχει κάποιο ελαφρύ χώρισμα, επιτρέποντας όμως την οπτική επαφή, ενώ στη συνέχεια ενοποιούνται πλήρως με τη κατάργηση των χωρισμάτων.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν :

Η πολυκατοικία στο Πολύδροσο, (1980),
σχεδιασμένη από τους Τ. Μπίρη και Δ. Μπίρη.

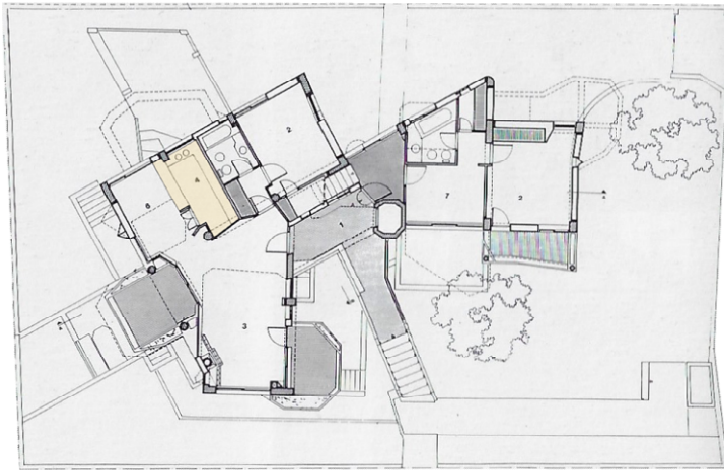
183. Κάτοψη τυπικού ορόφου

⁹⁷ Γκούμα Φωτεινή, *ό.π.*,σελ. 100

⁹⁸ Ρούση Αγγελική, *Η εξέλιξη της αστικής πολυκατοικίας στην Αθήνα από το 1917 μέχρι το 2012*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2014, σελ. 25

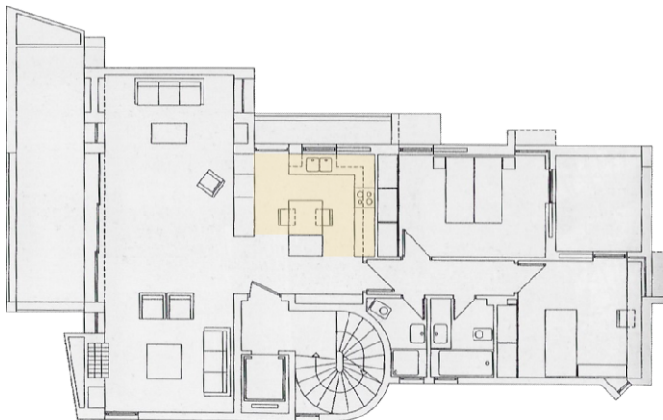
⁹⁹ Γκούμα Φωτεινή, *ό.π.*,σελ. 101

Η μικρή πολυκατοικία στη Βούλα,
σχεδιασμένη από τον Δ. Αντωνακάκη.

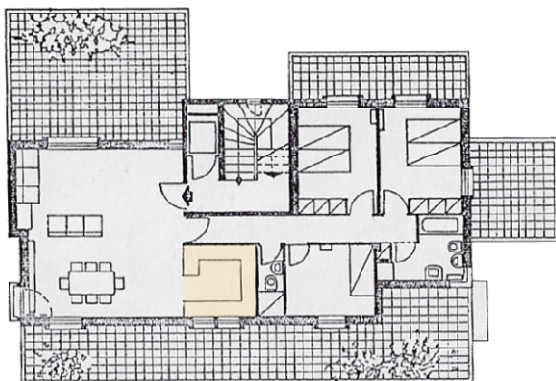
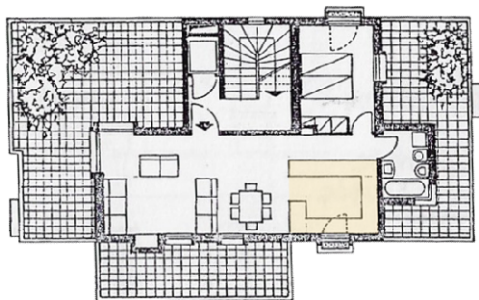
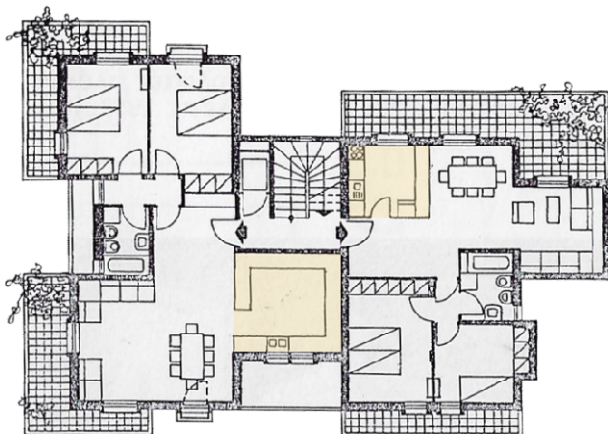
184. Κάτοψη α' ορόφου

Η πολυκατοικία στη Βούλα,
σχεδιασμένη από την Α. Κουβελά – Παναγιωτάτου.

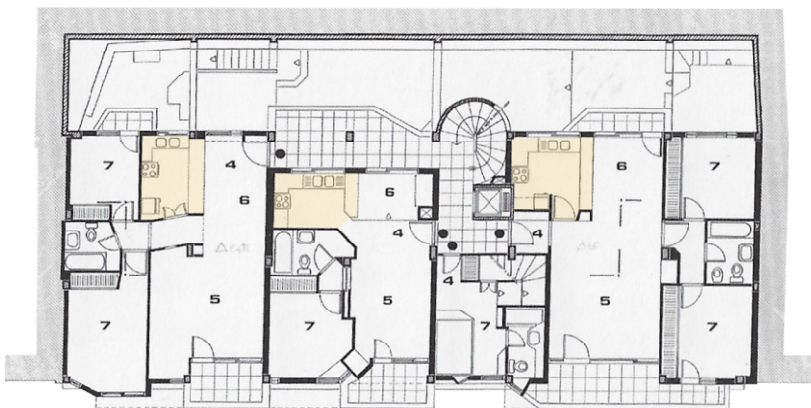
185. Κάτοψη τυπικού ορόφου

Η πολυκατοικία στην Γλυφάδα, (1981),
σχεδιασμένη από τους Α. Τομπάζη και Η. Ζαχαρόπουλο.

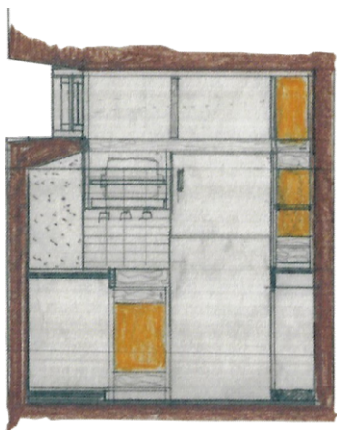

186. Κάτοψη α, β' ορόφου, κάτοψη δ' ορόφου, κάτοψη γ' ορόφου

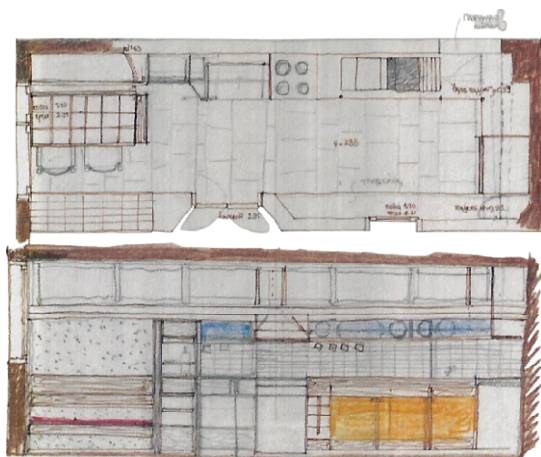
Η πολυκατοικία στην οδό Δοξαπατρή, (1982),
 σχεδιασμένη από την Σ. Αντωννάκη.

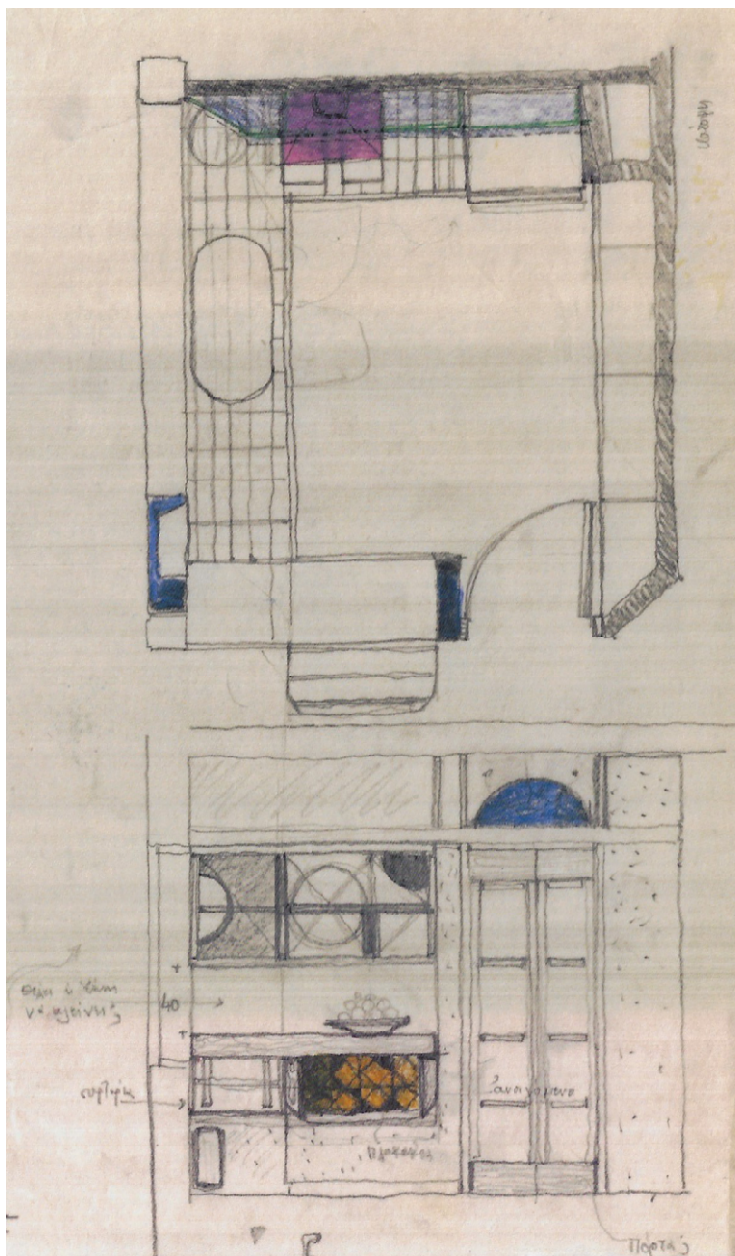
.187

.188

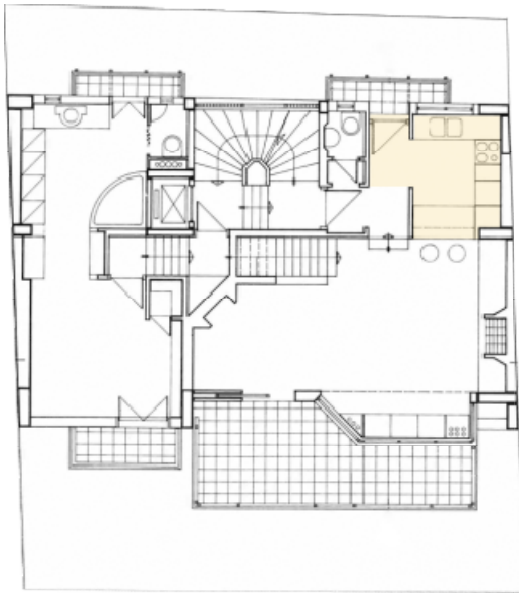

Κατοικία Ι
 187. Κάτοψη α' ορόφου 188. Χώρος κουζίνας, λεπτομέρειες

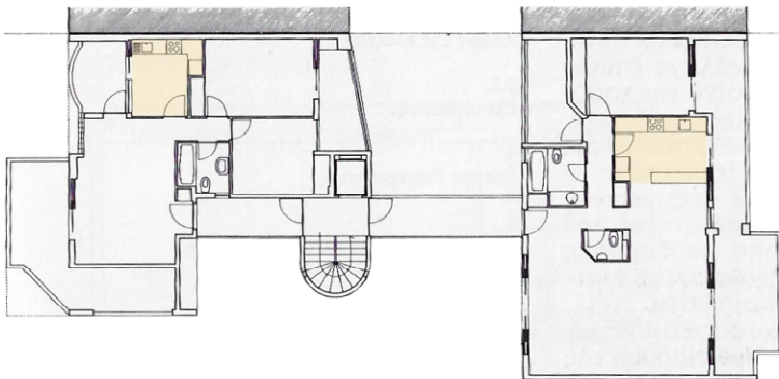
Κατοικία III
189. Χώρος κουζίνας, Λεπτομέρειες

Η πολυκατοικία στο Αττικό Άλσος, (1986),
σχεδιασμένη από τον Μ. Σουβατζίδη.

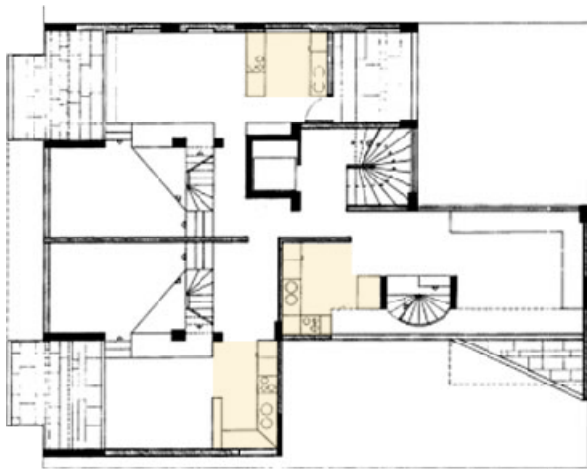
190. Κάτοψη β' ορόφου

Η πολυκατοικία στον Χολαργό, (1987),
σχεδιασμένη από τους Ι. Μαστρογιάννη και Β. Κοφοπάνου.

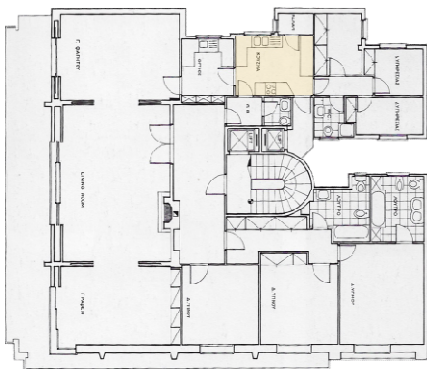
191. Κάτοψη α' ορόφου

Η πολυκατοικία στις οδούς Διδότου και Δελφών, (1987-91),
σχεδιασμένη από τον Α. Πατσούρη.

192. Κάτοψη α' ορόφου

Η μετατροπή ενός διαμερίσματος στην Αθήνα, (1987), από τον Χ. Παπούλια, αρχικά
σχεδιασμένο από τον Εμμ. Βουρέκα το 1958.

193. Κάτοψη 1958, κάτοψη 1987

.194

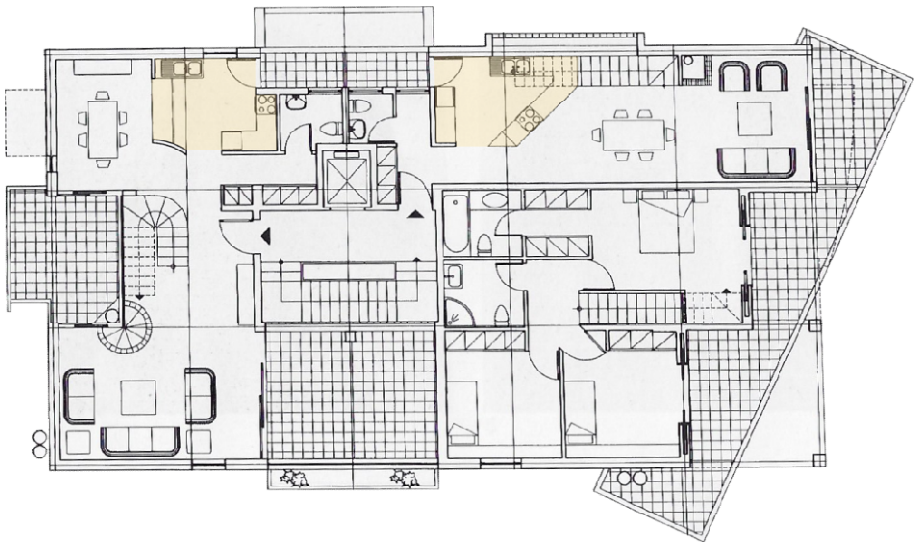
.195

.196

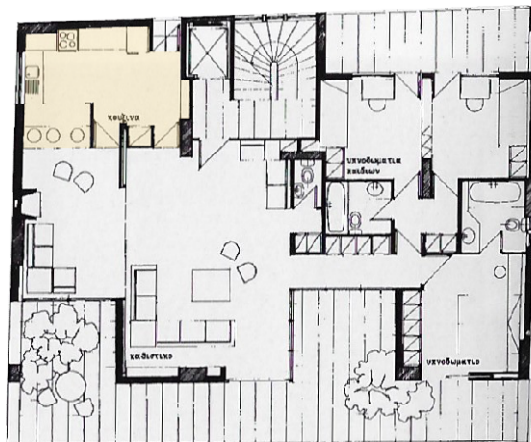
194 -196. Φωτογραφίες χώρου κουζίνας, 1987

Η πολυκατοικία στο Μαρούσι, (1991-92),
σχεδιασμένη από τους Γ. Αποστολάκο και Γ. Παυλίδου – Αποστολάκου.

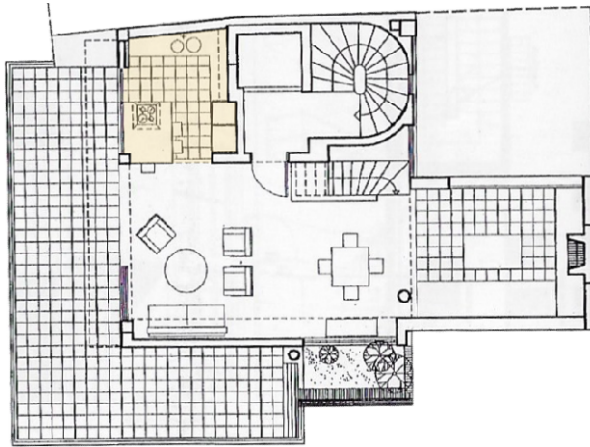
197. Κάτοψη γ' ορόφου

Η πολυκατοικία στη Γλυφάδα, (1991-92),
σχεδιασμένη από τον Γ. Γεράκη.

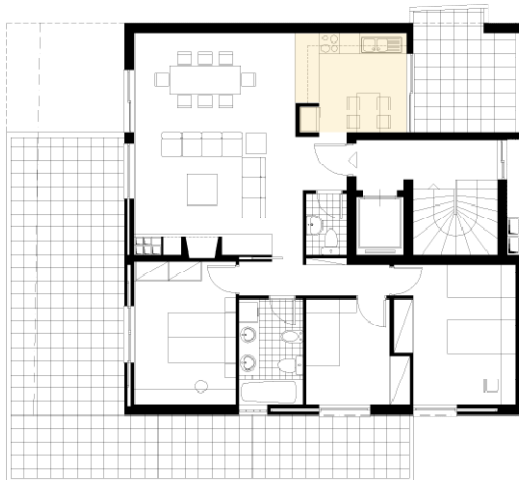
198. Κάτοψη α', β' ορόφου

Η πολυκατοικία στον Λυκαβηττό, (1997),
σχεδιασμένη από τους Γ. Μαυρίδη και Ε. Ορφαού.

199. Κάτοψη ε' ορόφου

Η πολυκατοικία στο Παγκράτι, (1999),
σχεδιασμένη από τους deltArCHI.

200. Κάτοψη γ' ορόφου

5.4 Ο εξοπλισμός του χώρου της κουζίνας

Στις δυο τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, καθώς η κουζίνα «άνοιξε» και ενοποιήθηκε με τους υπόλοιπους χώρους υποδοχής και διημέρευσης, η προσοχή επικεντρώθηκε στην βελτίωση και στον εκσυγχρονισμό της εσωτερικής της οργάνωσης και λειτουργίας, καθώς και στον εξοπλισμό και την διακόσμηση της, ώστε να μπορέσει να ανταποκριθεί στον νέο της ρόλο στην κατοικία, αφού πλέον εκτός από την καθαρή της λειτουργία καλείτε να συμβάλει πιο άμεσα στην κοινωνική προβολή και να προσαρμοστεί στον νέο τρόπο ζωής των νοικοκυριών, καθώς και στα νέα ζητήματα υγιεινής.

Ως απάντηση σε αυτές τις νέες ανάγκες, εμφανίζονται νέα υλικά και υπάρχει εκσυγχρονισμός των ηλεκτρικών συσκευών και των επίπλων της, ενώ παράλληλα υιοθετούνται νέοι μηχανισμοί και αλλάζει ο τρόπος λειτουργίας της. Συγκεκριμένα:

Το βασικό υλικό των επίπλων της κουζίνας, παραμένει το ξύλο, στο φυσικό του χρώμα ή σε αποχρώσεις του λευκού, της μέντας, του ροζ και του γαλάζιου¹⁰⁰, όμως πλέον ενσωματώνονται και νέα υλικά όπως, η φορμαίκα και η λάκα σε διάφορους χρωματισμούς στα φύλλα των επίπλων της κουζίνας, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται γυάλινα πορτάκια με αλουμινένιο πλαίσιο για διαφάνεια, ώστε να είναι πιο εύκολα διακριτό το εσωτερικό των ντουλαπών αλλά και να λειτουργούν ως προθήκες για «έκθεση» των σκευών. Παράλληλα, στους πάγκους, πέρα από την ευρεία χρήση μαρμάρου και γρανίτη¹⁰¹, καθιερώνεται το ίνοκ, για λόγους υγιεινής, γιατί διευκολύνει το καθάρισμα, άλλα και για να ταιριάζει με την νέα όψη των ηλεκτρικών συσκευών. Στους τοίχους, κυριαρχούν κατά βάση τα λευκά πλακίδια, ενώ τη δεκαετία του 1980, επενδύονται και από ταπετσαρίες.¹⁰²

Ως αναφορά τις ηλεκτρικές συσκευές, η προσοχή επικεντρώνεται στο πως θα μπορέσουν να γίνουν πιο εύχρηστες και θα αποκτήσουν μια πιο κομψή, σύγχρονη και φανταχτερή εμφάνιση, ενώ παράλληλα θα καθαρίζονται πιο εύκολα. Χαρακτηριστικές αυτής της συνθήκης είναι οι δύο διαφημίσεις για τη προσέγγιση της εταιρίας NEFF στον σχεδιασμό ηλεκτρικών συσκευών:

¹⁰⁰ <https://olagiatingunaika.gr/%CE%B4%CE%B5%CE%AF%CF%84%CE%B5-%CF%80%CF%8C%CF%83%CE%BF-%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%BE%CE%B5-%CE%B7-%CE%BC%CF%8C%CE%B4%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%B6%CE%AF%CE%BD%CE%B5%CF%82/>

¹⁰¹ <https://vasilakiskouzina.gr/istoriko/>

¹⁰² <https://olagiatingunaika.gr/%CE%B4%CE%B5%CE%AF%CF%84%CE%B5-%CF%80%CF%8C%CF%83%CE%BF-%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%BE%CE%B5-%CE%B7-%CE%BC%CF%8C%CE%B4%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%B6%CE%AF%CE%BD%CE%B5%CF%82/>

« Η δεκαετία 1980 ήταν φανταχτερή, δραστήρια και απελευθερωμένη. Στην κουζίνα, με το σύστημα στήριξης Clou, μπορούσατε να απολαμβάνετε λίγη από αυτή την αίσθηση. Δεν ήταν βέβαια χορευτική φιγούρα, αλλά μία νέα τεχνολογία φούρνου σχεδιασμένη να κάνει ευκολότερη την τοποθέτηση και την αφαίρεση φαγητού από το φούρνο με ράφια στερεωμένα σε ροδάκια και ράγες. Ταυτόχρονα, η NEFF παρουσίασε επίσης και τον εσωτερικό φωτισμό στους θαλάμους των φούρνους, για να μπορείτε να παρακολουθείτε το ψήσιμο του φαγητού. Έτσι, έγινε η ιδανική δεκαετία για να μπει κανείς στο «ρυθμό» του μαγειρέματος.»

«Δεκαετία 1990 ή αλλιώς η πρωτοποριακή δεκαετία για τη σχεδίαση κουζινών NEFF. Η ταπεινή συσκευή κουζίνας παύει πλέον να είναι κάτι απλώς λειτουργικό και αρχίζει να αποκτά ενδιαφέρουσα εμφάνιση. Οι βάσεις εστιών και οι φούρνοι αποκτούν στοιχεία χρωμίου και κομψές ψηφιακές οθόνες, όπως όλες οι συσκευές υψηλής τεχνολογίας. Φυσικά, αν έχεις μία πανέμορφη κουζίνα, θέλεις να παραμείνει πεντακάθαρη και αστραφτερή. Πλέον, χάρη στην καινοτομία καθαρισμού Easy Clean της NEFF, αυτή η δυνατότητα έγινε απολύτως εφικτή.»¹⁰³

Τέλος, αναφορικά με την εσωτερική λειτουργία της, μεγάλο ενδιαφέρον αποκτούν τα έπιπλα - νησίδες καθώς μετατρέπονται στο νέο κέντρο της κουζίνας. Εξελίσσοντας την τάση, ότι η τραπεζαρία αποτελεί και μέρος του πάγκου εργασίας, η νησίδα γίνεται ένας «πολυώρος» που συγκεντρώνει τόσο την διαδικασία του μαγειρέματος όσο και της κατανάλωσης του φαγητού. Επιπλέον, υιοθετούνται νέοι μηχανισμοί όπως, το συρόμενο τραπέζι, το οποίο ουσιαστικά λειτουργεί ως ένα συρτάρι, παρέχοντας επιπλέον χώρο εργασίας όταν αυτός χρειάζεται, ενώ κλείνοντας το, το δωμάτιο γίνεται πιο ευρύχωρο.¹⁰⁴

.201

.202

201. Κουζίνα δεκαετίας 1980 202. Μηχανισμός συρόμενου τραπεζιού

¹⁰³ <https://www.neff-home.com/gr/anakalipste/marka/istoria>

¹⁰⁴ <https://vasilakiskouzina.gr/istoriko/>

.203

.204

.205

203. Κουζίνα δεκαετίας 1980 204 - 205. Κουζίνες δεκαετίας 1990

εμπιστοσύνη

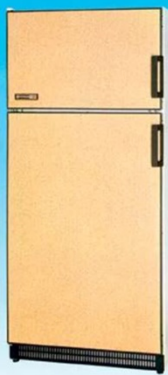
ΨΥΓΓΙΑ,
ΨΥΓΓΙΟΚΑΤΑΨΥΚΤΕΣ
ΚΑΙ ΚΑΤΑΨΥΚΤΕΣ

PITSOS

.206 .207

30% οικονομία
ρεύματος

Η ΓΠΤΣΟΕ παρουσιάζει δύο νέα μοντέλα ψυγείων, τα ψυγεία-καταψύξεις τεσσάρων πραγματικών αερίων κατασκευασμένα και δοκιμασμένα σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές προδιαγραφές DIN-VDE.

Αυτό σημαίνει πως τα νέα διαπορευτικά ψυχικά ΠΤΣΟΣ έχουν την δυνατότητα όχι μόνο να συντηρούν καταγεγραμμένα προϊόντα αλλά και να καταγράφουν νωπιά κάτω από τις συνθήκες που προδιαγράφουν οι ευρωπαϊκοί κανονισμοί χωρίς να επηρεάζονται τα ήδη καταγεγραμμένα τρόφιμα και ο βάλλομος συντήρησης του ψυχείου.

Η καταγραφή μόνιμης τους από διακοπή του ηλεκτρισμού (μπαταρία με 7,5 εκ. πάχος τοξοειδούς) τους προσέδωσε το βασικότερο πλεονέκτημα που απένειε η επένδυση. Είναι κατά 30% οικονομικότερα σε σύγκριση με οποιαδήποτε φορητά τους ιδίου μεγέθους που κατακόρυφα στην αγορά. Η πώληση τους καταναλώνει (βλ.π) η καταναλώσει που αναλογεί σε 100 L φουέρου σε κάθε 24ώρο λειτουργίας (είναι μετρημένη κατά DIN περίπου με 0.320 KWH/24ώρο, η αναμενόμενη αγορά είναι 0.420 KWH/24ώρο). Τα νέα Σιρόπια αγοράζουν ΠΙΣΤΕΩΣ, έχουν μακροβία και αναδεικνύει την άκρως καλύτερη εκπαίδευση των πωλητών και άμεση χρήση τους. Μόνο με τα Εξαρτήματα μπορούν να συγκριθούν αλλά και απ' αυτά υπερέχουν!

- Παγοθήκη και αποθήκη για πολλά προϊόντα.

- Αγγυθώκες που θγαίνουν και καθαρίζονται.

- Στόρες με ρυθμιζόμενη θέση (οριζόντια ή κεκλιμένη).

Γιατί κουζίνες PITSOS με πυρόλυση;

■ Γιατί κάνουν το καθάρισμα του
φούρνου... παιχνιδάκι!

Εργαστηρίως, το πρόγραμμα της μαθήσεως, τα τεχνολογικά στοιχεία αυτοκαθορισμού του φορέα και τα κριτήρια της υφιστάμενης δομής, τα μέσα που κρισιμότερα είναι να αντισταθούν τη διάρκεια της μαθήσεως (90 έως 120 λεπτά) ανάλογα με το πόσο διαρκή είναι ο φορέας σας. Τα τεχνολογικά στοιχεία με τη βοήθειά τους οδηγούν το φορέα στην τελική μορφή, σύμφωνα με τα κριτήρια εισαγωγής.

 Γιατί προστετεύουν το φούρνο και το περιβάλλον

Η ΠΤΩΣΗ, με την επαναστατική μέθοδο της παρότρυνσης, εξασφαλίζει αποτελεσματικό φρούριο, πάνω «κρίσει», χωρίς κανένα ήθη ή κακόπονο. Έτσι το μαθητικό γίνεται κυρία «κρίσι» λόγου και υπακούει στο φρούριο που προκύπτει δικαστικό στο φρούριο. Έτσι οι φρούρια φρούρια για πρώτη φορά!

Επιπλέον, απομακρύνονται τα κρυφά κωδικόματα, δεν επιβεβαιώνονται τα κρυφά φρούρια, δεν φρούρια τα κρυφά και προσκομίζονται τα φρούρια. Το αποτέλεσμα: Έτσι γίνεται φρούριο και δικαστικό φρούριο!

Γιατί εξασφαλίζουν αντοχή και διάρκεια ζωής

Με το στήθος κλεισμένο, ένα αόρατο τσιγκιλάκι στη κοιλιά θα τον δώσει για καλό κριτικό Γενικό, που αποβλέπει να δώσει τα ερωτηματολόγια δοκιμής αυτοκινήτων, ή να απολαύσει αυτοκίνητο που αποβλέπει κριτικά δοκιμάσει.

Γιατί κάνουν οικονομία

Έτσι έδωσαν μόνο 0,33% για 2 ώρες εντατικής παράβασης. Έτσι το σφάλμα κριτικής της πόλης με ανακρίσιμη επίγνωση ή ιδιόλβηση του φορέα και γενικότερα ο ανακριτικός του χαρακτήρα την επίθεση θύμας τους και ιδιόρρυθμη 23% εξουσιοδότηση ενέργειας. Συνολικά το συνολικό κόστος λειτουργίας αποβλήτων μαζεύει από το κόστος λειτουργίας για ταξίδια και άλλα.

Οι ηγούμενες κομμάτιες της ΠΤΣΟΕ με το κοινό μένος/εργασίας τους, θα γίνουν ημάς το πο-
συστάσιμο μέλος κάθε ελληνικής οικογένειας!

Πυρολυτικές κουζίνες PITSOS

PITSOS ξέρεις γιατί.

και τώρα...

ΕΥΡΩΦΟΥΡΝΟΣ ΠΙΤΣΟΣ

Νέα κουζίνα ELYSEE ΠΙΤΣΟΣ με σύγχρονο φούρνο M6 10 λειτουργιών, ηλεκτρικό θέρμανση, 50cm x 50cm, 4 καύσιμα, 4 καύσιμα και 4 καύσιμα, για να μπορεί η κουζίνα να είναι η καλύτερη στο σπίτι. Και φυσικά, η ELYSEE έχει και όλα τα προηγμένα χαρακτηριστικά μιας κουζίνας ΠΙΤΣΟΣ:

- Δυνατότητα Εντοπισμού (θερμοστάτης ECR)
- Μεγάλο φούρνο, πόρτα με αερίο κρυστάλλο, που βοηθάει τέλεια διακόλλησης των καπνών.
- Σύστημα θερμοστάτη με ηλεκτρομαγνητικό κύκλωμα για το στήσιμο και το ζέσταμα των πιάτων.
- Ενσωματωμένη μύνηση, υδατοαφαιρέτης (CROKITAL), νέα πιο ισχυρή κατασκευή, νέα μοντέρνα εμφάνιση.

Εύρωσκακέας ΠΙΤΣΟΣ: ευρωπαϊκή ποιότητα - ελληνικές τιμές

Αγοράστε εύκολα, αγοράστε ΠΙΤΣΟΣ.

ΠΙΤΣΟΣ
εμπιστοσύνη

.209

ΚΟΥΖΙΝΕΣ ΠΙΤΣΟΣ ΡΟΡ

ΡΟΡ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ... ΚΑΙ ΠΙΤΣΟΣ!

ΠΙΤΣΟΣ
εμπιστοσύνη

.210

Ξένοιαστη Ζωή!

5.5 Συμπερασματικά

Τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, η εικόνα, ο ρόλος και η θέση του χώρου της κουζίνας, αρχίζει να προσεγγίζει σε μεγάλο βαθμό αυτή που γνωρίζουμε στις μέρες μας.

Τόσο στις μονοκατοικίες όσο και στις πολυκατοικίες, ακολουθείται παρόμοια λογική στον σχεδιασμό, με τη κουζίνα πλέον, έχοντας «ανοίξει» πλήρως, να αποτελεί ενεργό μέρος των χώρων υποδοχής της κατοικίας, το οποίο έχει κεντρικό ρόλο στην καθημερινότητα των χρηστών της αφού είναι ο κατεξοχήν χώρος διημέρευσης, γεγονός που μαρτυράει και το μέγεθος της συγκριτικά με τους υπόλοιπους χώρους.

Παράλληλα, πλέον, ως κύριος χώρος της κατοικίας που συνεισφέρει στην κοινωνική ζωή των κατοίκων, δίνεται μεγάλη προσοχή στην επιλογή τόσο των υλικών όσο και των συσκευών της, ώστε να συμβαδίζουν με τις σύγχρονες τάσεις στην τεχνολογία, τον νέο τρόπο ζωής και τις νέες απαιτήσεις στην υγιεινή.

—Δὲν θὰ ἴδρωνες τώρα νὰ κόβης παγάκια, ἂν εἶχαμε
ἠλεκτρικὸ ψυγεῖο! . . .

Κατά την μελέτη του χώρου της κουζίνας, στους διάφορους τύπους κατοικίας στην Αθήνα, του 19^ο και 20^ο αιώνα, διαπιστώθηκε ότι έχει βιώσει αρκετές αλλαγές ως προς τη θέση, τον ρόλο και την λειτουργία της, εσωτερικά της κατοικίας αλλά και στη καθημερινή ζωή των κατοίκων. Για πολλά χρόνια, υπήρξε δευτερεύουσας σημασίας, ανήκοντας στους βοηθητικούς χώρους και βρισκόταν απομονωμένη στην αυλή, το υπόγειο ή κάποια γωνία των κατοικιών, μακριά από τα βλέμματα και τη καθημερινότητα των κατοίκων, λειτουργώντας αποκλειστικά για την παρασκευή των γευμάτων της οικογένειας, όμως, σταδιακά αποκτώντας όλο και πιο ενεργό ρόλο στην λειτουργία της κατοικίας, αποτέλεσε χώρο διημέρευσης αλλά και παράγοντας κοινωνικής προβολής. Αυτή η αλλαγή οφείλεται σε τρεις κύριους παράγοντες, την αστικοποίηση, τον εκσυγχρονισμό μέσω της τεχνολογίας και τις νέες συνθήκες υγιεινής που εισήγαγε το Μοντέρνο κίνημα.

Συγκεκριμένα, διαφέρει ανάλογα, με την κοινωνική θέση του ιδιοκτήτη, ως απόρροια των πρωτόκολλων συμπεριφοράς και τη διαβάθμιση ιδιωτικότητας. Την εξέλιξη της τεχνολογίας, μέσω των νέων συσκευών που εισάγονται και τις διευκολύνσεις στην οικονομία χώρου και χρόνου που παρείχαν καθώς και της ανάπτυξης στον τομέα διατήρησης του φαγητού με σημαντικότερη τομή να αποτελεί η εμφάνιση του ψυγείου. Τέλος, λόγω της αναζήτησης καλύτερης υγιεινής, κυρίως αναφορικά με, τον φωτισμό, αερισμό και καθαριότητα, εισήχθηκαν νέα υλικά και δόθηκε προσοχή στον σχεδιασμό των επίπλων.

Στις λαϊκές αγροτικές κατοικίες των αρχών του 19^{ου} αιώνα, εντοπίζεται με την μορφή ενός απλού επίπλου, στο κέντρο της κατοικίας σε συνύπαρξη με τις υπόλοιπες λειτουργίες και αποτελεί το σημείο συγκέντρωσης όλης της οικογένειας γύρω από τον χώρο μαγειρέματος, με την αυλή να αποτελεί συμπληρωματική ενότητα του χώρου, περιέχοντας εξοπλισμό για το μαγείρεμα, όπως ο φούρνος και το πηγάδι. Σταδιακά όμως, απομονώνεται, όσο γίνονται πιο σύνθετοι οι τύποι καθώς βελτιώνεται το βιοτικό επίπεδο των χρηστών.

Η κατάσταση αλλάζει πιο έντονα, καθώς περνάμε στον αστικό τρόπο ζωής, τα πρώτα χρόνια του Νέου Ελληνικού κράτους. Οι κατοικίες των λαϊκών στρωμάτων ακολουθούν λογική αντίστοιχη με αυτή των αγροτικών, οι κατοικίες ανοικτού τύπου κάτοψης να είναι σχεδόν πανομοιότυπες, ενώ οι αντίστοιχες κλειστού τύπου, επηρεασμένες από τα αστικά μέγαρα, των ανώτερων στρωμάτων, υιοθετούν την λειτουργική τους οργάνωση αλλά με απουσία της αυλής.

Μεγάλη διαφοροποίηση υπάρχει στις κατοικίες των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, ως αποτέλεσμα των επιρροών από τα ευρωπαϊκά πρότυπα και τα πρωτόκολλα συμπεριφοράς, που εισάγουν οι βαυαροί και οι έλληνες τις διασποράς. Η Κουζίνα εντάσσεται σε μια ευρύτερη αυτόνομη ομάδα βοηθητικών χώρων (κουζίνα, λουτρό, δωμάτιο υπηρεσίας, αποθήκες) και αποτελεί ουσιαστικά μια μικρή κατοικία εντός της ευρύτερης κατοικίας, πλήρως απομονωμένη από τις κύριες λειτουργίες, με ανεξάρτητη είσοδο, απευθυνόμενη αποκλειστικά στο υπηρετικό προσωπικό. Τα αστικά μέγαρα διατηρούν την ίδια λογική σε όλο τον αιώνα ύπαρξης τους ως τύπος κατοικίας.

Στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, καθώς εντείνεται το φαινόμενο της αστικοποίησης, εμφανίζονται νέοι τύποι κατοικίας (διπλοκατοικίες, πολυκατοικίες, ενοικιαζόμενα δωμάτια) ως απάντηση στην ζήτηση για στέγαση και της κοινωνικής ανόδου της μεσαίας τάξης.

Στις μονοκατοικίες, η κουζίνα αποκτά θέση εντός της κατοικίας, όμως συνεχίζει να θεωρείται βοηθητικός χώρος, απομονωμένος από την υπόλοιπη κατοικία.

Τοποθετείται στο πίσω μέρος της κάτοψης, προς την αυλή, για αξιοποίηση της στις δουλειές του νοικοκυριού, ενώ σε περιπτώσεις υπάρχει ανεξάρτητη είσοδος από εκεί, στοιχείο που παραμένει σταθερό από την προηγούμενη περίοδο.

Με την εμφάνιση των διπλοκατοικιών και πολυκατοικιών, εμφανίζονται νέα δεδομένα ως προς την ιδιωτικότητα και τις δυνατότητες οικοδόμησης. Η αυλή, αντικαθίσταται από τους ακάλυπτους και τους φωταγωγούς για λόγους οικονομίας χώρου, ενώ πλέον οι βοηθητικές λειτουργίες μεταφέρονται και στην ταράτσα, με την εμφάνιση της σκάλας υπηρεσίας. Αποτελούν κοινόχρηστους χώρους και οι σκάλες τα σταυροδρόμια συνάντησης του υπηρετικού προσωπικού. Επιπλέον, μέσω αυτών, υπήρχε ανεξάρτητη είσοδος για την υπηρεσία από το δρόμο, μέσω δευτερεύουσας πόρτας υπηρεσίας.

.213

.214

.215

213 - 214. Πλάνα από την ταινία ο Γίγας της Κυψέλης 215. Μεταλλική σκάλα υπηρεσίας

Παράλληλα, αρχίζει να υπάρχει προσπάθεια πιο άμεσης σύνδεσης της κουζίνας με την τραπεζαρία, μέσω της εισαγωγής του office σερβιρίσματος, το οποίο υπάρχει σε μεγαλύτερο μέγεθος και στα αστικά μέγαρα, στα οποία, όπως προαναφέρθηκε δεν σημειώνεται ουσιαστική αλλαγή στην οργάνωση και την θέση της κουζίνας εντός της κατοικίας, όμως με την έλευση του ηλεκτρικού ρεύματος, αρχίζει να υπάρχει εκσυγχρονισμός στον εξοπλισμό του χώρου, αλλαγή που θα διαδοθεί ευρύτατα κατά την επόμενη περίοδο.

Πιο αισθητή αλλαγή παρατηρείται την περίοδο του μεσοπολέμου, με τους κύριους παράγοντες να αποτελούν, η ανεξέλεγκτη αστικοποίηση εσωτερικά από την επαρχία αλλά κυρίως από το μεγάλο κύμα μετανάστευσης, λόγω της μικρασιατικής καταστροφής, τις νέες αρχές οργάνωσης της κατοικίας και τα πρότυπα υγιεινής, που προωθεί το Μοντέρνο κίνημα, την ευρύτερη διάδοση των ηλεκτρικών συσκευών και την αλλαγή της θέσης της γυναίκας, με την είσοδο της στην αγορά εργασίας και την πιο ενεργή συμμετοχή της στα κοινωνικά δρώμενα.

Στις μονοκατοικίες, η κουζίνα παραμένει βοηθητικός χώρος, ακόμα απομονωμένος αλλά πλέον υπάρχει προσπάθεια για σύνδεση ή σε περιπτώσεις ενοποίηση με την τραπεζαρία, ενώ παράλληλα ξεκινάει να αποτελεί χώρο διημέρευσης, γεγονός που μαρτυράει η εμφάνιση καθημερινής τραπεζαρίας στο εσωτερικό της.

Οι πολυκατοικίες, βίωσαν τη μεγαλύτερη εξέλιξη αυτή την περίοδο, απευθύνονται κυρίως στα πιο εύπορα κοινωνικά στρώματα και συνεπώς εισάγονται τα αντίστοιχα πρωτόκολλα συμπεριφοράς τους, αυτό μεταφράζεται σε μια εσωτερική αναδιοργάνωση της θέσης και της σύνδεσης μεταξύ των λειτουργιών. Η κουζίνα τοποθετείται σε μια ευρύτερη ομάδα βοηθητικών χώρων προετοιμασίας του φαγητού και εντοπίζεται ως μέρος της ενότητας ανάπαυσης ή της υποδοχής, ανάλογα με τον βαθμό ιδιωτικότητας που υπάρχει. Σε κάθε διάταξη όμως υπάρχει προσπάθεια για πιο άμεση σύνδεση της κουζίνας και της τραπεζαρίας.

Στις προσφυγικές κατοικίες, λόγω έλλειψης χώρου, εντοπίζονται δύο προσεγγίσεις ως προς τον χώρο της κουζίνας, ως αυτόνομο δωμάτιο σε ομαδοποίηση με τα υπνοδωμάτια ή ως μέρος των χώρων διημέρευσης (τραπεζαρία και καθιστικό).

Αυτή την περίοδο, η προσοχή στρέφεται στο εσωτερικό, με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών υγιεινής, της εικόνας του χώρου καθώς και για εξοικονόμηση χρόνου και κόπου. Ως προς την υγιεινή και την εικόνα του χώρου, εισάγονται καινοτομίες όπως,

η χρήση ντουλαπιών γιατί είναι πιο εύκολα στο καθάρισμα ενώ παράλληλα να δίνουν την αίσθηση ότι η κουζίνα είναι πάντα συμμαζεμένη καθώς και νέα υλικά και χρώματα στα έπιπλα και τους τοίχους. Οι νέες ηλεκτρικές συσκευές, λύνουν προβλήματα όπως του χρόνου και του κόπου που δαπανείται για το μαγείρεμα καθώς και αυτό της συντήρησης των τροφίμων, διευκολύνοντας τον νέο κοινωνικό ρόλο της γυναίκας εκτός της οικίας, αφού πλέον μπορεί γρήγορα και άκοπα να μαγειρεύει και να αποθηκεύει το φαγητό όλης της βδομάδας από το σαββατοκύριακο. Επιπλέον αποτελούν αγαθά πολυτελείας, που συνεφέρουν στην κοινωνική προβολή των χρηστών τους.

Μεταπολεμικά, λόγω του έντονου φαινομένου της αστυφιλίας, των αλλαγών στην διάρθρωση της κοινωνίας, με την ενίσχυση της μεσαίας και χαμηλότερης τάξης και την εξαφάνιση της παλιάς ανώτερης, την εισαγωγή του νέου τρόπου ζωής και των καταναλωτικών προτύπων από την Αμερική, μέσω διαφημίσεων στον Τύπο, τα περιοδικά καθώς και τον κινηματογράφο, αλλάζει η οργάνωση και η λειτουργία εσωτερικά της κατοικίας και παράλληλα οδηγεί την πολυκατοικία, να γίνει ο βασικός τύπος κατοίκησης εντός της πόλης, ενώ οι μονοκατοικίες και οι εργατικές κατοικίες εκτοπίζονται κυρίως στα προάστια.

Σε όλους τους τύπους κατοικίας, ο χώρος της κουζίνας ξεκινάει σταδιακά να ανοίγει προς τους χώρους διημέρευσης (τραπεζαρία και καθιστικό), οι οποίοι έχουν ενοποιηθεί με την εισαγωγή της λογικής του αμερικανικού living room, αρχικά μέσω οπτικής επαφής μέσα από ανοίγματα στα διαχωριστικά έπιπλα και τοίχους, ενώ στη συνέχεια ανοίγει πλήρως. Οι κύριες διαφορές μεταξύ των τύπων είναι ότι, στις μονοκατοικίες, λόγω ύπαρξης περισσότερου χώρου, υπάρχει καλύτερη αντιμετώπιση ως προς τις απαιτήσεις για υγιεινή και η καθημερινή τραπεζαρία εξακολουθεί να είναι ανεξάρτητη, η οποία στα διαμερίσματα έχει αρχίσει να αποτελεί μέρος του πάγκου εργασίας.

Μεταπολεμικά, η προσοχή στον σχεδιασμό, επικεντρώνεται στην αναδιοργάνωση του εσωτερικού της, ως προς τις θέσεις των συσκευών, βάση της σειράς των εργασιών, ώστε να υπάρχει καλύτερη λειτουργία και να εξοικονομείται κόπος και χρόνος. Το ίδιο συμβαίνει και στα ντουλάπια ώστε να γίνουν πιο εύχρηστα και εργονομικά και να εξοικονομείται επίσης χώρος. Παράλληλα, εξακολουθεί να υπάρχει εξέλιξη στον εξοπλισμό, και τα υλικά, τα οποία προωθούν οι διαφημίσεις ως στοιχείο πολυτέλειας και τελευταία λέξη τεχνολογίας .

Στις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, ο χώρος της κουζίνας, αρχίζει να προσεγγίζει σε μεγάλο βαθμό την εικόνα που έχουμε σήμερα, αφού έχοντας ανοίξει πλήρως προς την υπόλοιπη κατοικία, αποτελεί ενεργά, μέρος των χώρων διημέρευσης. Η νέα της θέση και ρόλος, μεταφράζονται σε αλλαγές όπως η εμφάνιση της νησίδας, η οποία συγκεντρώνει ταυτόχρονα το μαγείρεμα και την κατανάλωση του φαγητού και μετατρέπεται στο νέο κέντρο της κουζίνας, αλλά και σε κέντρο της διημέρευσης όλης της οικογένειας, ενώ παράλληλα συνεχίζεται η εξέλιξη στα υλικά και τον εξοπλισμό με στόχο την καλύτερη υγιεινή και όψη του χώρου.

.217

Συμπερασματικά, καταλήγουμε ότι παρόλη την πορεία και τη διαρκή επαναπροσέγγιση του χώρου μέσα από τις κοινωνικές αλλαγές, την εξέλιξη της τεχνολογίας και του νέου τρόπου ζωής, ο χώρος της κουζίνας επανέρχεται με νέα δεδομένα (προσοχή στην υγιεινή και διευρυμένο λειτουργικό πρόγραμμα), στον τρόπο λειτουργίας και τη θέση που είχε στις αγροτικές κατοικίες στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, ως τόπος συνάθροισης όλης της οικογένειας, πέρα από χώρο για το μαγείρεμα, επαληθεύοντας ότι η κουζίνα, είναι η «καρδιά» της κατοικίας και το κέντρο της ζωής εντός της κατοικίας.

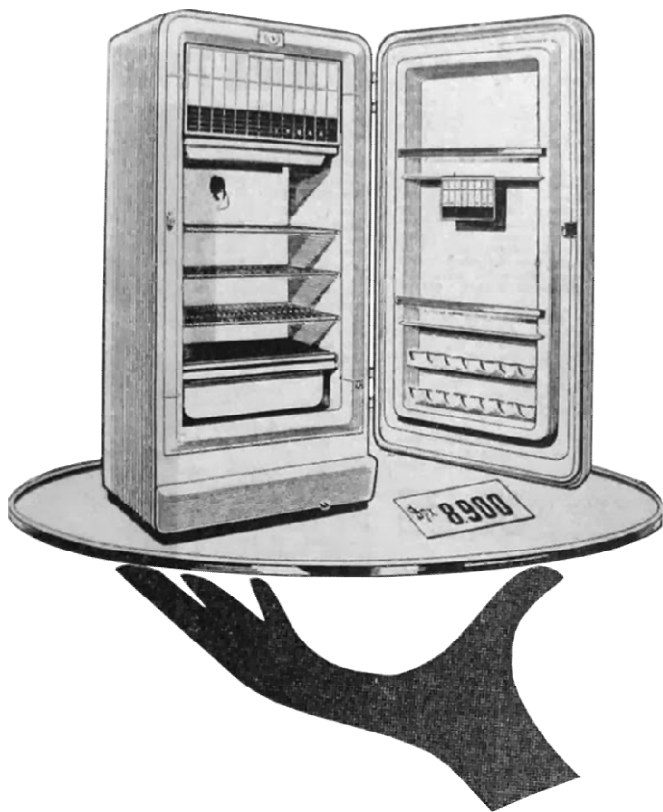
.218

.219

218. Συνάθροιση οικογένειας, αρχές του 19^{ου} αιώνα

219. Συνάθροιση οικογένειας, τέλη του 20^{ου} αιώνα

.220

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βασιλείου Ι., *Η λαϊκή κατοικία*, Αθήνα , 1944
2. Γεωργακοπούλου Φωτεινή, *Προσφυγικοί Συνοικισμοί στην Αθήνα και τον Πειραιά*, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία , Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, 12/1/2002, τόμος 1ος
3. Γλύστρας Δ., *Νέα οικιστικά δεδομένα στον Αθηναϊκό αστικό και ημι αστικό χώρο 1950 - 1965*, 2015
4. Δημητσάντου- Κρεμέζη Αικατερίνη, *Το Καμαρόσπιτο της Αττικής*, Αθήνα, 1986
5. Διονυσόπουλος Ν., *Σημειώσεις στο Μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας: Από τη γενιά του 1880 στη γενιά του 1930*, Πανεπιστήμιο Βελιγραδίου
6. Κωνσταντινίδης Α., *Τα παλιά Αθηναϊκά σπίτια*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Αθήνα, 1950
7. Μαρμαράς Μ.Β., *Για την αρχιτεκτονική και την πολεοδομία της Αθήνας, δεκατέσσερα κείμενα και ένα αρχείο*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2012
8. Μαρμαράς Μ.Β., *Η Αστική Πολυκατοικία της Μεσοπολεμικής Αθήνας*, εκδόσεις: πολιτιστικό ίδρυμα ομίλου Πειραιώς, Αθήνα, 1991
9. Μπίρης Κ.Η. , *Αι Αθήναι* , εκδοτικός οίκος Μέλισσα, Αθήνα, 1966
10. Μπίρης Μ., *ΑΘΗΝΑΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ 1875-1925*, εκδόσεις Μέλισσα, 1984
11. Παναγιωτόπουλος Παναγής, *Η στέγη και η γεύση. Για το διαμέρισμα της μεσαίας τάξης στα μεταπολιτευτικά χρόνια.*, ΕΚΠΑ, Αθήνα, 2022
12. Ρούση Αγγελική, *Η εξέλιξη της αστικής πολυκατοικίας στην Αθήνα από το 1917 μέχρι το 2012*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2014
13. Ρούση Β., *Τα σπίτια του μεσοπολέμου στην Αττική: αστική, προαστιακή, εξοχική κατοικία*, ΕΜΠ, 2011

14. Φεσσά – Εμμανουήλ Ε., *Η Αθήνα στο δεύτερο ήμισυ του 20ού αιώνα, Πολεοδομική μεταμόρφωση & αρχιτεκτονική δημιουργία*, Αρχιτεκτονικές ματιές, 2010
15. Φιλιππίδης Δ., *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*, εκδόσεις: Μέλισσα, Αθήνα, 1984
16. Φιλιππίδης Δημήτρης, *Μοντέρνα αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, εκδοτικός οίκος μέλισσα, Αθήνα, 2001

ΑΡΘΡΑ – ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

1. Αραβαντινός Αθανάσιος Ι., *Προβλήματα χωροταξίας πολεοδομίας και κατοικίας εις την Ελλάδα*, Τεχνικά Χρονικά : Μηνιαία Γενική Εκδοση , Μάϊος - Ιούν. 1967, τεύχ. 5-6 (275-276)
2. Αρχιτεκτονικά Θέματα, 1978
3. Κιτσίκης Α.Κ. , *“Διαμερίσματα δύο δωματίων”*, άρθρο, περιοδικό Αρχιτεκτονική, 1957
4. Κονταργύρης Δ., *Συνέντευξη στον Γλύστρα Δ.*, Ιανουάριος, 2015
5. Μολφέσης Μ., άρθρο, *“Μερικές σκέψεις για την σύγχρονη κατοικία”*, Περιοδικό Αρχιτεκτονική ,1966
6. Μονιούδη-Γαβαλά Δ., *Διάλεξη: Περίοδος 1940-1980*, Πανεπιστήμιο Πατρών
7. Περιοδικό Αρχιτεκτονική, Άρθρο *“ Η σημασία των ντουλαπιών μέσα στο σύγχρονο σπίτι”*, 1958
8. Σύρρου Ξ., περιοδικό Αρχιτεκτονική, άρθρο: *Η κουζίνα είναι η “καρδιά” του σπιτιού*, 1959

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Αξαιοπούλου Α., Περτιγκιόζογλου Ε., *Αποτυπώσεις Του Αστικού Μύθου: Έντυπες Αναπαραστάσεις Της Αθηναϊκής Πολυκατοικίας*, Διάλεξη ΕΜΠ, Ιούλιος 2015
2. Γκιотσαλίτης Κ., *Διάλεξη , Οι προσφυγικές πολυκατοικίες του '30*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο , Αθήνα, 16 – 04 – 2013

3. Γκούμα Φωτεινή, *Το ατομικό καταφύγιο της κατοικίας : Η εξέλιξη του υπονοματίου στην αθηναϊκή κατοικία της νεότερης και σύγχρονης εποχής*, Πολυτεχνείο Κρήτης Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Χανιά, Οκτώβριος 2019
4. Νετσαέβα Α. Α., *Μελέτη και Σχεδιασμός Οικιακών Κουζινών*, Πτυχιακή, Τμήμα σχεδιασμού και τεχνολογίας ξύλινου επίπλου , Οκτώβριος 2016
5. Παπάλου Ειρήνη, *Οι εξοχικές επαύλεις της Κηφισιάς στα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα*, ΑΠΘ, Πολυτεχνική σχολή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2017

ΔΙΑΔΥΚΤΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. https://www.imerisia.gr/oikonomia/23303_kai-egeneto-fos-i-synarpastiki-istoria-toy-ilektrismoy-stin-ellada-o-rolos-tis-dei
2. https://www.lifo.gr/now/entertainment/ethniki-pinakothiki-mia-megali-ekthesi-gia-tin-astikopoiisi-tis-metapolemikis?fbclid=IwAR1WjI1HQqMyhrEAJ_WroQLfpugl052G5OzBG0DYtyNiDDIQNTfb0R--bl
3. <http://vintage-files.blogspot.com/2018/02/blog-post.html>
4. https://spirossoulis.com/spiti-kouzina-mpanio-deite-poso-allakse-i-modastis-kouzines-ta-teleutaia-100-xronia/?fbclid=IwAR2Y8VcTmQtrbUvBqKXGW1x5w1kDpV3JLc70FCeGvgBomZEanCJPSql40_g
5. <https://www.doma.archi/index/projects/sygrothma-katoikiwn-sth-neafiladelfeia>
6. <https://olagiatingunaika.gr/%CE%B4%CE%B5%CE%AF%CF%84%CE%B5-%CF%80%CF%8C%CF%83%CE%BF-%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%BE%CE%B5-%CE%B7-%CE%BC%CF%8C%CE%B4%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%B6%CE%AF%CE%BD%CE%B5%CF%82/>
7. <https://vasilakiskouzina.gr/istoriko/>
8. <https://www.neff-home.com/gr/anakalipste/marka/istoria>

"ΑΛΠΕΙΣ.."
 Η πηγή των ψυχείων

μεγάλη
 ποικιλία
 σχεδίων

Γ. ΜΕΝΔΡΙΝΟΣ ΒΥΡΟΝΟΣ 3. ΤΗΛ. 33882
 ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ

.221

1. <https://www.invaluable.com/auction-lot/apostolos-geralis-greek-1886-1983-25-c-9ywm20m5wg>
2. <https://www.rodiki.gr/article/410786/o-thesmos-ths-ellhnikhs-oikogeneias-kai-o-rolos-ths-sygxronhs-gynaikas-ston-topo-mas>
3. Περιοδικό "Η Πειραϊκή - Πατραϊκή", αρ. 50, Μάιος 1959, σελ. 24
4. <https://paletaart.wordpress.com/2012/06/24/%CE%B3%CE%B5%CF%81%CE%B1%CE%BB%CE%AE%CF%82-%CE%B1%CF%80%CF%8C%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CF%82-geralis-apostolos-1886-1983/#jp-carousel-17506>
5. Δημητσάντου- Κρεμέζη Αικατερίνη, *Το Καμαρόσπιτο της Αττικής*, Αθήνα 1986, σελ. 28
6. Ό.π., σελ. 28
7. Ό.π., σελ. 29
8. Ό.π., σελ. 34
9. Ό.π., σελ. 84
10. Ό.π., σελ. 38
11. Ό.π., σελ. 92
12. Ό.π., σελ. 49
13. Ό.π., σελ. 49
14. Ό.π., σελ. 208
15. <https://paletaart.wordpress.com/2012/06/24/%CE%B3%CE%B5%CF%81%CE%B1%CE%BB%CE%AE%CF%82-%CE%B1%CF%80%CF%8C%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CF%82-geralis-apostolos-1886-1983/#jp-carousel-1417>
16. <https://paletaart3.wordpress.com/2014/10/26/%CE%B3%CE%B5%CF%81%CE%B1%CE%BB%CE%AE%CF%82-%CE%B1%CF%80%CF%8C%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CF%82-geralis-apostolos-1886-1983-part-ii/#jp-carousel-3146>
17. <https://www.kathimerini.gr/society/985333/san-simera-to-1834-i-athina-egine-proteyoysa-tis-elladas-fotografies-vinteo/>
18. Κωνσταντινίδης Α., *Τα παλιά Αθηναϊκά σπίτια*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Αθήνα, 1950, σελ. 34
19. Ό.π., σελ. 35
20. Ό.π., σελ. 73
21. Ό.π., σελ. 12
22. Ό.π., σελ. 13
23. Ό.π., σελ. 14

24. Ό.π., σελ. 56
25. Ό.π., σελ. 57
26. Ό.π., σελ. 58
27. Μπίρης Μ., *ΑΘΗΝΑΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ 1875-1925*, εκδόσεις Μέλισσα, 1984, σελ. 43
28. Ό.π., σελ. 43
29. www.nationalgallery.gr
30. <https://www.blod.gr/lectures/i-athina-proteyoussa-tis-elladas-ta-prota-bimata-meros-proto-omilies/>, διαφάνεια 22
31. Μπίρης Μ., *ό.π.*, σελ. 48
32. Ό.π., σελ. 48
33. Ό.π., σελ. 55
34. Ό.π., σελ. 55
35. <http://www.kerdos.gr/%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82/148515-a%CF%86%CE%B9%CE%AD%CF%81%CF%89%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-wsj-%CF%83%CE%B5-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%AF%CE%B4%CE%B1-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CF%84%CE%B5%CE%BA%CF%84%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CF%83%CF%83%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%80%CE%AC%CF%84%CE%BC%CE%BF%CF%85>
36. <https://www.artnet.com/artists/alexis-vollon/femme-dans-un-int%C3%A9rieur-de-cuisine-YnpMkO91roaMJeNlpC3yJQ2>
37. <https://xiromeropress.gr/%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BC%CE%BD%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82%CE%B7-%CF%84%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CE%BA%CE%B5%CE%B4%CE%AD%CE%BD%CE%B9%CE%B1-%CE%B2%CF%81%CF%8D%CF%83%CE%B7-%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%BF-%CF%83-2/>
38. <https://www.vamvakourevival.org/e-kthesi-paleon-antikimenon-vamvakous/#lg=0&slide=5>
39. <https://gr.pinterest.com/pin/337770040786172440/>
40. <https://10deco.gr/i-palia-athina-mesa-apo-cart-postal/>
41. Μπίρης Μ., *ό.π.*, σελ. 58
42. Ό.π., σελ. 58
43. Ό.π., σελ. 60
44. Ό.π., σελ. 70
45. Ό.π., σελ. 78

46. Ό.π., σελ. 80
47. Ό.π., σελ. 91
48. Ό.π., σελ. 85
49. Ό.π., σελ. 76
50. Ό.π., σελ. 87
51. Ό.π., σελ. 102
52. Ό.π., σελ. 89
53. <https://www.nationalgallery.gr/artwork/oikia-th-efthymiou-odos-panepistimiou-14-katopseis-isogeiou-1ou-orofou/>
54. <https://www.nationalgallery.gr/artwork/epavli-kalamari-proin-therini-katoikia-tou-tsiller-stin-kifisia-kyria-kai-plagia-opsi-katopsi-isogeiou-kai-orofou-me-ti-stegi/>
55. <https://www.nationalgallery.gr/artwork/oikia-varvaressou-peiraias-katopseis/>
56. Κωτσάκη Α., *Αλέξανδρος Νικολούδης, 1873-1944 αρχιτεκτονικά οράματα, πολιτικές χειρονομίες*, εκδόσεις Ποταμός, 2007, σελ. 173
57. https://www.imerisia.gr/oikonomia/23303_kai-egeneto-fos-i-synarpastiki-istoria-toy-ilektrismoy-stin-ellada-o-rolos-tis-dei
58. <https://www.pitsos.gr/discover-pitsos/istoria>
59. <https://paperhearts.gr/product/%CF%84%CE%B1-%CE%BF%CF%81%CF%86%CE%B1%CE%BD%CE%AC-%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CE%BB%CE%B1%CE%BF%CF%82-%CE%B3%CF%8D%CE%B6%CE%B7%CF%82/>
60. <https://www.invaluable.com/auction-lot/vasilis-germenis-1896-1966-women-cooking-98-c-9584e16ae7>
61. <https://www.gastronomos.gr/topikes-kouzines/ellada/topiki-gastronomia-ellada/i-glykia-istoria-tis-androy-apo-to-1870-mechri-simera/162107/>
62. <https://www.invaluable.com/auction-lot/vassilis-germenis-greek-1896-1966-scene-domestiqu-82-c-0664c678a4>
63. <https://www.facebook.com/elia.miet/photos/>
64. <https://www.kathimerini.gr/society/1018623/100-chronia-i-kathimerini-enas-aionas-me-ena-klik-1934-ekato-chronia-proteyoysa-i-athina/>
65. Ρούσση Β., *Τα σπίτια του μεσοπολέμου στην Αττική: αστική, προαστιακή, εξοχική κατοικία*, ΕΜΠ, 2011, σελ. 490
66. <https://www.archetype.gr/blog/arthro/monternes-apolies-02-katedafismena-ktiria-tou-mesopolemou-stin-athina>
67. Ρούσση Β., ό.π., σελ. 428
68. Ρούσση Β., ό.π., σελ. 420
69. Ό.π., σελ. 518

70. <https://www.doma.archi/index/projects/monokatoikia-epi-ths-odoy-sarantaphxoy-23>
71. Μπίρης Μ., ό.π., σελ. 191
72. Μαρμαράς Μ.Β., *Η Αστική Πολυκατοικία της Μεσοπολεμικής Αθήνας*, εκδόσεις: πολιτιστικό ίδρυμα ομίλου Πειραιώς, Αθήνα, 1991, σελ. 254
73. Ό.π., σελ. 255
74. Ό.π., σελ. 256
75. Ό.π., σελ. 257
76. Ό.π., σελ. 258
77. Ό.π., σελ. 260
78. Ό.π., σελ. 259
79. Ό.π., σελ. 261
80. Ό.π., σελ. 264
81. Ό.π., σελ. 275
82. Ό.π., σελ. 267
83. Ό.π., σελ. 281
84. Ό.π., σελ. 271
85. Ό.π., σελ. 283
86. Ό.π., σελ. 265
87. Ό.π., σελ. 274
88. Βασιλείου Ι., *Η λαϊκή κατοικία*, Αθήνα , 1944, σελ. 84
89. Ό.π., σελ. 84
90. Ό.π., σελ. 89
91. http://vintage-files.blogspot.com/2013/02/blog-post_318.html
92. Βασιλείου Ι., ό.π., σελ. 79
93. Ό.π., σελ. 81
94. <https://www.siemens-home.bsh-group.com/gr/empneusi/empeiria/klironomia>
95. Βασιλείου Ι., ό.π., σελ. 100
96. https://spirossoulis.com/spiti-kouzina-mpanio-deite-poso-allakse-i-moda-stis-kouzines-ta-teleutaia-100-xronia/?fbclid=IwAR2Y8VcTmQtrbUvBqKXGW1x5w1kDpV3JLc70FCeGvgBomZEanCJPSqI40_g
97. https://spirossoulis.com/spiti-kouzina-mpanio-deite-poso-allakse-i-moda-stis-kouzines-ta-teleutaia-100-xronia/?fbclid=IwAR2Y8VcTmQtrbUvBqKXGW1x5w1kDpV3JLc70FCeGvgBomZEanCJPSqI40_g
98. <https://gr.pinterest.com/>

99. <http://vintage-files.blogspot.com/2018/02/blog-post.html>
100. <http://vintage-files.blogspot.com/2018/02/blog-post.html>
101. <http://vintage-files.blogspot.com/2018/02/blog-post.html>
102. <https://paliaathina.com/gr/pages/1033/siemens-egkrisis.html>
103. Μπίρης Κ.Η. , *Αι Αθήναι* , εκδοτικός οίκος Μέλισσα, Αθήνα, 1966
104. <https://paletaart.wordpress.com/2013/03/20/>
105. Φιλιππίδης Δημήτρης, *Μοντέρνα αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, εκδοτικός οίκος μέλισσα, Αθήνα, 2001, σελ. 101
106. <https://www.doma.archi/index/projects/epaylh-mias-glyptrias>
107. *Αρχιτεκτονική* , Μάρτ. - Απρ. 1959 ; έτ. Γ' , τεύχ. 14 , σελ. 44
108. <https://www.doma.archi/index/projects/katoikia-sth-filo8eh-ps>
109. *Αρχιτεκτονική* , Μάιος - Ιούν. 1964 ; έτ. Η' - τεύχ. 45 , σελ. 33
110. <https://gr.pinterest.com/>
111. *Αρχιτεκτονική* , Νοέμ. - Δεκ. 1960 ; έτ. Δ' , τεύχ. 24 , σελ. 49
112. *Αρχιτεκτονική* , Μάιος - Ιούν. 1961 ; έτ. Ε' , τεύχ. 27 , σελ. 65
113. *Ο.π.*, σελ. 66
114. <https://www.doma.archi/index/projects/katoikia-sthn-anw-boyla>
115. Αρχεία νεοελληνικής αρχιτεκτονικής μουσείου Μπενάκη, *Νίκος Βαλσαμάκης Αρχιτέκτων*, εκδόσεις Μουσείου Μπενάκη, 2007, σελ. 86
116. *Ο.π.*, σελ. 92
117. *Ο.π.*, σελ. 93
118. <https://www.doma.archi/index/projects/katoikia-sth-filo8eh>
119. <https://www.doma.archi/index/projects/katoikia-katak>
120. *Αρχιτεκτονική* , Μάρτ. - Απρ. 1964 ; έτ. Η' - τεύχ. 44 , σελ. 44
121. <https://www.doma.archi/index/projects/katoikia-sthn-ekali-koutsis>
122. <https://www.doma.archi/index/projects/katoikia-sthn-ekalh-4>
123. <http://www.culture2000.tee.gr/ATHENS/GREEK/BUILDINGS/BUILD TEXTS/B140 t.html>
124. <https://www.doma.archi/index/projects/polykatoikia-sthn-odo-semiteloy-5>
125. <https://www.doma.archi/index/projects/polykatoikia-lewforos-basiliss-sofias-129>
126. <https://www.doma.archi/index/projects/polykatoikia-sthn-odo-pathsiwn-109>
127. <https://www.doma.archi/index/projects/polykatoikia-sth-loykianoy-kai-deinokratoys>
128. *Αρχιτεκτονική* , Μάιος - Ιούν. 1965 ; έτ. Θ, τεύχ. 51 , σελ. 9
129. <https://www.doma.archi/index/projects/polykatoikia-maraslh-kai-deinokratoys>

- [%CF%84%CE%BF-1956/?fbclid=IwAR0_uZW0_wO6iL-gdL2LFUm2eCJISruUa5DWMpbLTjW8Tn5QjCgtkyC5qfU](#)
150. https://perierga.gr/2015/02/%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%B6%CE%AF%CE%BD%CE%B1-%CE%B1%CF%87%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%84%CE%B7-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%BF-1956/?fbclid=IwAR0_uZW0_wO6iL-gdL2LFUm2eCJISruUa5DWMpbLTjW8Tn5QjCgtkyC5qfU
151. https://perierga.gr/2015/02/%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%B6%CE%AF%CE%BD%CE%B1-%CE%B1%CF%87%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%84%CE%B7-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%BF-1956/?fbclid=IwAR0_uZW0_wO6iL-gdL2LFUm2eCJISruUa5DWMpbLTjW8Tn5QjCgtkyC5qfU
152. Διαφήμιση ηλεκτρικών συσκευών Philco, καταχώριση στο περιοδικό *Αρχιτεκτονική*
153. <http://eliaserver.elia.org.gr:8080/Iselia/listres.aspx?lsid=138610&fcode=d710a&ftext=%CE%95%CE%A0%CE%A9%CE%9D%CE%A5%CE%9C%CE%99%CE%91%20%CE%95%CE%A0%CE%99%CE%A7%CE%95%CE%99%CE%A1%CE%97%CE%A3%CE%97%CE%A3%20%CE%94%CE%99%CE%91%CE%A6%CE%97%CE%9C%CE%99%CE%A3%CE%97%CE%A3&fval=Siemens%20%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CF%82%20%20%20%CE%91%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1,%20%CE%95%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%B8%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%BF%CF%85%20%CE%92%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%B6%CE%AD%CE%BB%CE%BF%CF%85%2014%20/%20%CE%A3%CE%BF%CF%86%CE%BF%CE%BA%CE%BB%CE%AD%CE%BF%CF%85%CF%82%209&form=300008>
154. <https://gr.pinterest.com/pin/308004061991197568/>
155. <https://www.mixanitouxronou.gr/forologithikan-ta-psigia-gia-na-asfalistoun-i-agrotes-epinoithike-to-soutien-pou-anapnei-ke-o-pagomenos-kafes-printon-frape-thrilikes-diafimisis-pou-mas-lene-polla-gia-ta-60s/>
156. <https://newsn.wordpress.com/2014/11/03/%CE%B9%CE%B6%CE%BF%CE%B%CE%B1-%CF%80%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CE%B5%CF%83-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CE%B7%CE%BC%CE%B9%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%83-10-%CF%86%CF%89%CF%84%CE%BF-2/>
157. <https://www.mixanitouxronou.gr/forologithikan-ta-psigia-gia-na-asfalistoun-i-agrotes-epinoithike-to-soutien-pou-anapnei-ke-o-pagomenos-kafes-printon-frape-thrilikes-diafimisis-pou-mas-lene-polla-gia-ta-60s/>

158. <http://www.economy365.gr/article/8541/i-thryliki-izola-epestrepse-kai-kontrarei-toys-germanoys>
159. <https://gr.pinterest.com/pin/811562795350624273/>
160. <https://www.mixanitouxronou.gr/i-thriliki-eteria-ilektrikon-izola-pou-kiriarchise-gia-50-chronia-stin-elliniki-agora-epistrefi-idrithike-apo-enan-ftocho-thiveo-ke-katafere-na-poulai-800-000-siskeves-etisios-dite-tis-palies-dia/>
161. <https://www.mixanitouxronou.gr/otan-o-ellinikos-typos-kataklystike-apo-diafimiseis-ilektrikon-syskeyon/>
162. <https://www.newsit.gr/oikonomia/Pitsos-ergazomenoi-kataggelloun-oti-kleinei-to-ergostasio-stin-ellada/3121278/>
163. <https://www.womantoc.gr/stories/article/oi-thermoteres-efxes-mas-mesa-apo-retro-diafimiseis/>
164. <https://www.artnet.com/artists/roy-lichtenstein/nude-in-kitchen-study-uiK2ZB0bqTtg2iixakfxw2>
165. <http://vintage-files.blogspot.com/2013/03/80.html>
166. <https://www.doma.archi/index/projects/monokatoikia-sth-boyla>
167. *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, τεύχος 21, έτος 1990, σελ. 100
168. *Ο.π.*, σελ. 124
169. *Ο.π.*, σελ. 125
170. *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, τεύχος 18, έτος 1987, σελ. 73
171. *Ο.π.*, σελ. 76
172. *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, τεύχος 24, έτος 1993, σελ. 113
173. *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, τεύχος 18, έτος 1987, σελ. 120
174. *Ο.π.*, σελ. 121
175. *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, τεύχος 22, έτος 1991, σελ. 126
176. <https://www.doma.archi/index/projects/katoikia-sthn-politeia>
177. <https://www.doma.archi/index/projects/katoikia-sthn-pentelh>
178. *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, τεύχος 30, έτος 1999, σελ. 120
179. <https://www.doma.archi/index/projects/katoikia-sto-pagkrati>
180. *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, τεύχος 16, έτος 1985, σελ. 111
181. <https://www.doma.archi/index/projects/katoikia-sto-kolwnaki>
182. <https://www.doma.archi/index/projects/katoikia-sto-kolwnaki>
183. <https://biris-tsiraki-architects.com/biris/%ce%ad%cf%81%ce%b3%ce%b1/1970-1980/%cf%80%ce%bf%ce%bb%cf%85%ce%ba%ce%b1%cf%84%ce%bf%ce%b9%ce%ba%ce%af%ce%b1->

[%cf%80%ce%bf%ce%bb%cf%8d%ce%b4%cf%81%ce%bf%cf%83%ce%bf-79-80/](#)

184. *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, τεύχος 21, έτος 1990, σελ. 108
185. *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, τεύχος 29, έτος 1998, σελ. 132
186. *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, τεύχος 21, έτος 1990, σελ. 149
187. Τετράδια Αρχιτεκτονικής 1, ΣΟΥΖΑΝΑ & ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΝΤΩΝΑΚΑΚΗΣ
ΠΟΛΥΚΑΤΟΙΚΙΑ ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΔΟΞΑΠΑΤΡΗ, Πάτρα, DOMa, 2022, σελ. 28
188. *Ο.π.*, σελ. 38
189. *Ο.π.*, σελ. 40
190. <https://www.doma.archi/index/projects/polykatoikia-sto-attiko-alsos>
191. *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, τεύχος 21, έτος 1990, σελ. 151
192. http://www.culture2000.tee.gr/ATHENS/GREEK/BUILDINGS/BUILD_TEXTS/B137_t.html
193. *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, τεύχος 20, έτος 1989, σελ. 104
194. *Ο.π.*, σελ. 105
195. *Ο.π.*, σελ. 105
196. *Ο.π.*, σελ. 103
197. *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, τεύχος 29, έτος 1998, σελ. 136
198. *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, τεύχος 30, έτος 1999, σελ. 146
199. *Θέματα Χώρου και Τεχνών*, τεύχος 32, έτος 2001, σελ. 88
200. <https://www.doma.archi/index/projects/polykatoikia-sto-pagkrati>
201. <https://olagiatingunaika.gr/%CE%B4%CE%B5%CE%AF%CF%84%CE%B5-%CF%80%CF%8C%CF%83%CE%BF-%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%BE%CE%B5-%CE%B7-%CE%BC%CF%8C%CE%B4%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B9%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CF%85%CE%B6%CE%AF%CE%BD%CE%B5%CF%82/>
202. <https://vasilakiskouzina.gr/istoriko/>
203. <https://vasilakiskouzina.gr/istoriko/>
204. <https://vasilakiskouzina.gr/istoriko/>
205. <https://www.pitsos.gr/discover-pitsos/istoria>
206. <https://www.pitsos.gr/discover-pitsos/istoria>
207. <https://www.pitsos.gr/discover-pitsos/istoria>
208. <https://www.pitsos.gr/discover-pitsos/istoria>
209. <https://www.pitsos.gr/discover-pitsos/istoria>
210. <https://www.pitsos.gr/discover-pitsos/istoria>
211. <https://www.pitsos.gr/discover-pitsos/istoria>
212. <https://boskotsopanhs.wordpress.com/2021/03/07/%CE%BF-%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BF%CF%80%CF%8E%CE%BB%CE%B7%CF%82>

[-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%AC%CF%82-%CE%BF%CE%B9-%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BF%CE%BA%CE%BF%CE%BB%CF%8C/](#)

213. Πλάνο από την ταινία ο Γίγας της Κυψέλης,
https://watch.antennaplus.gr/#/movie/o_gigas_tis_kypselis_1968
214. Πλάνο από την ταινία ο Γίγας της Κυψέλης,
https://watch.antennaplus.gr/#/movie/o_gigas_tis_kypselis_1968
215. http://criticeduc.blogspot.com/2017/02/blog-post_16.html
216. <https://gr.pinterest.com/>
217. <https://www.neff-home.com/gr/anakalipste/marka/istoria>
218. Δημητσάντου- Κρεμέζη Αικατερίνη, *Το Καμαρόσιτο της Αττικής*, Αθήνα 1986, σελ. 208
219. <https://www.pitsos.gr/discover-pitsos/istoria>
220. <https://www.protothema.gr/stories/article/567774/otan-oi-progonoi-mas-anakaluptan-mia-sataniki-suskeui-to-psugeio/>
221. <https://www.mixanitouxronou.gr/otan-o-ellinikos-typos-kataklystike-apo-diafimiseis-ilektrikon-syskeyon/>

Σκοπός της εν λόγω ερευνητικής εργασίας είναι η διερεύνηση της εξέλιξης του χώρου της κουζίνας στις αθηναϊκές κατοικίες του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα. Αντικείμενο της έρευνας αποτελεί ο χώρος της κουζίνας στους διάφορους τύπους κατοικίας (αστικά μέγαρα, μονοκατοικίες, διπλοκατοικίες, πολυκατοικίες, εργατικές και προσφυγικές κατοικίες), που εμφανίζονται στην πρωτεύουσα, τη χρονική περίοδο που αναφέρθηκε, όπως αποτυπώνονται μέσα από σχέδια, φωτογραφίες, έργα ζωγραφικής και διαφημίσεις. Σαν χώρος, η κουζίνα έχει κεντροβαρικό ρόλο στη καθημερινότητα των χρηστών της και γενικότερα στο ανθρώπινο κατοικείν, αφού περιλαμβάνει αναμειγμένα λειτουργίες όπως, παρασκευή και κατανάλωση φαγητού, αποθήκευση και διατήρηση των τροφίμων, καθαριότητα και συχνά διημέρευση. Η μελέτη αποτελεί σημείο τομής αρχιτεκτονικών και κοινωνιολογικών παρατηρήσεων μιας και στον χώρο της αντικατοπτρίζονται οικονομικές, ταξικές, έμφυλες σχέσεις και εστιάζει στη λειτουργική της οργάνωση, τον εσωτερικό της διάκοσμο και εξοπλισμό, τη σχέση της με τους υπόλοιπους χώρους της κατοικίας και το ρόλο της για τον εκάστοτε χρήστη. Η ερμηνεία επιχειρείται με όχημα τον εκσυγχρονισμό, για να γίνει διακριτό, ποια από τα παραπάνω χαρακτηριστικά παραμένουν σταθερά και ποια αλλάζουν κατά την εξεταζόμενη περίοδο.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΟΥΛΛΙΝΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΑΜΑΛΙΑ ΚΩΤΣΑΚΗ

